

సామగ్రి విశేషము పొందుటకు

గర్భాభిషేకము

గీతాలు

పాఠశాల

చిత్రాలు

143

గర్భాభిషేకము అనునది మహాభారతమునందున్నది. ఇది
 (పాదపాఠము) అనునది మహాభారతమునందున్నది. ఇది
 గర్భాభిషేకము అనునది మహాభారతమునందున్నది. ఇది
 గర్భాభిషేకము అనునది మహాభారతమునందున్నది. ఇది

గీతము. సామగ్రి విశేషము అందు కంటే
 మహాభారతము విశేషము

P R E F A C E

by

Dr. B. GOPALA RAO,

President, Andhra Pradesh Sahitya Akademi

Mirza Ghalib is attaining greater fame as days pass by. Perhaps he is better known today than about 30 or 40 years ago. A number of criticisms have come on his poetry and naturally they have stimulated greater interest in his work. His works in Nagari Script in recent years have brought an additional number of admirers, the film and the radio have popularised his Gazals and the sum total of all this is a larger clientele of readers who are trying to appreciate Ghalib's poetry.

Mirza Ghalib is acclaimed as the greatest of the Urdu poets, the other two in the Trinity could be Mir and Iqbal. People who are well versed in English poetry and scholars who are steeped in oriental learning like Arabic, Persian and Sanskrit, equally admire Ghalib's poetry. There is a rare charm in his similes and a grace in his expression. There are contexts where great philosophical truths are expressed in beautiful poetic language. At times he is very difficult both in thought and language and at times his language is very easy with popularly understood idioms and expressions used by common people.

In Urdu poetry we come across a new atmosphere both in the style of expression and the subject matter of the poetry. In Gazals it is usually the love theme, the lover pining for the beloved in utter despair. The beloved is tyrannical, hard-hearted, never keeping to promises and occasionally is pictured as the killer of the lover with sword in hand, piercing him with arrows shooting from the corners of her eyes. The Gul and the Bul Bul, the Shama and Parwana, the Barq and the Nasheman (the thunder and the nest), the Jari (cup) and the Saqi and the Badah and the Mykhana and the Theer-e-nazar and their synonyms haunt you at every turn. All told the subjective reactions of love are the main theme of Urdu poetry. They avoid

mere descriptions but one's own experiences or reactions under the impact of love find expressions and the whole idea must be complete in a Couplet. There is a newness in the style and the atmosphere which Urdu poetry creates. There is no gain saying of the fact that there is great wealth of culture in Urdu and specially in poetry and it behoves cultured Indians to preserve what has been bequeathed to us and surely Ghalib shines like Venus on the firmament of the Urdu poetry.

Dasarathi, though young in age has already made a mark for himself among the modern poets of Andhra Pradesh. He is a well-known literary figure; he is modern, with roots in classical tradition. He is a student of Sanskrit literature, he is familiar with English poetry and has enjoyed the fresh morning breeze of the garden of Urdu poetry. Needless to say he drew inspiration from the classical Telugu poets. With this background and with his great admiration for the greatest of the Urdu poets, he has translated into Telugu verses over 400 Couplets of Mirza Ghalib's poetry. I had occasion to listen to some of his recitations of these poems and I was greatly impressed by the manner in which he brought out the nuances and the elegance of the Urdu poetry into idiomatic Telugu. They read very well indeed in Telugu verse and I am sure the Telugu public would feel thankful to Dasarathi for his translation.

Omar Khayam has been translated by many modern poets of Telugu literature like late Shri Duvvuru Rami Reddi and Prof. Rayaprofu Subba Rao and this is the first attempt for any translation of Ghalib into Telugu. By the time the country celebrates Ghalib's death centenary in 1966, I am sure Telugu public also will be familiar with Ghalib's poetry by such translations which will be available to the Telugu lovers of poetry. Shri Dasarathi is eminently suited to undertake a difficult task like this and he has done it with commendable originality. It will be a welcome addition to the modern translations and I am hopeful it will stimulate greater interest in Urdu poetry.

మిర్జా అసదుల్లా ఖాన్ గాలిఫ్

జననం :

27, డిసెంబరు 1787

మరణం :

15, ఫిబ్రవరి 1849

అవతారిక

ఘోరత తేజ శక్తిత్రయో మంగలం పరిపాలించిన కాల మొక ప్రత్యేక
 అధ్యాయము. ఈ అధ్యాయమును కూర్చి మొదట రేలూ ఆశీర్వాదములు
 ప్రకటించినప్పుడిది, ఈ యుగము మొదట ప్రత్యేకతలతో గలదు
 మాత్రము విశ్వవాగ్ధ్యుడ మొదటి దర్శనమును అంగీకరించి యాశ్చర్యము. ఈ
 గంధర్వాలతో మొదటిది ప్రపంచ ప్రభాస్థులి గలచిత సాందరియ నియమాలు
 తాత్పర్యము; రెండవది మన గాలికి నుపయోగముగలది. ఇందువలన గాలిలో
 మనోరంజన శక్తి కలదనియు ఆంధ్ర పురోగముతోగలను పరిపాలననున్నది.
 అంతేమేధావి, గొప్ప విజ్ఞానీ, సాహితీ సామర్థ్యముతోనైన కీర్తి పొందు
 మాత్రము అందులో కలగలదు. ఈ విజ్ఞానమును అత్యంత వ్యవస్థ
 గలది ప్రపంచమునకు తన ఆశీర్వాదములతో, అది ఇదివి వ్యవస్థపరమైనది
 గాలిలో కలిగియున్నది. అంతేమేధావి, గొప్ప విజ్ఞానము గలదిగాను ఈ సందర్భము
 లున్న పేర్లు మనము గమనించుము.

గారిగ్ ఎంపీకలి 1900 వ సంవత్సరమున నిర్వహించిన పూర్వపు పాత్రా
హాసు కాన్ఫరెన్సును నిర్వహించిన వారికి - ప్రొ. బ్రహ్మదా తాడు. ఆయా పరి
షత్తులు కలిగిన ప్రతిపక్షమున గాలిగ్ కులమునుగూడ. కాని చిట్ట సీమకుగా,
ఈ గాలిగ్ పరిషత్తులును తెలుగునాటికి నీటికొలి పుట్టిన ఈనాటి వరకును
పరిషత్తు ప్రభుత్వము బయట నీటికి. అగ్రవీ, పూర్వీ, ఉత్తూ భాషలలో
వర్తించుట నకారు, కనుకాక కి కలిగినవారు, ఎందుకు తమకప్పుట్టిది ఈవం
ప్రపంచ పోరు. ఈమధ్య భాషలలో వివరములను తెలుసుకొని పరిచించినాడు.
గాలిగ్ గాలిగ్ అనువాదము ప్రొ. బ్రహ్మదా తాడు నిర్వహించిన పూర్వపు పాత్రా
హాసు పూర్వపు పాత్రా హాసు. ఈమధ్య భాషలలో వివరములను తెలుసుకొని పరిచించినాడు.
గాలిగ్ గాలిగ్ అనువాదము ప్రొ. బ్రహ్మదా తాడు నిర్వహించిన పూర్వపు పాత్రా
హాసు పూర్వపు పాత్రా హాసు. ఈమధ్య భాషలలో వివరములను తెలుసుకొని పరిచించినాడు.

నున్నది. శ్రీ రాజరథి తీర్థిని వ్యాధి ఈ పని జరుగుట వలన బంగారమునకు వరిమళముల్పిస్తది.

ఉద్ధూ పాపాతీ ప్రపంచమునకు గాలిచ్ కవిత్వమును బూర్వము నంటి కాదు; ఉద్ధూ పారస్వతమున గాలిచ్ మహాకవిని ఉన్న గోస్తతమైన పాప మని పాపాత్వ పరిశోధనలు, విమర్శనలు ఏకకంఠముగా బంగారముని యున్నాయి. మన శ్రీరాధుని వలె గాలిచ్ విద్యాంతులైన కవిసాక్ష్యభిక్షునిని, కొంచెము పరిశీలించినచో ఈ యుభయములు యిందు కొన్ని పోలికలు గలవి గోచరించగలవు. శ్రీరాధునివలె గాలిచ్ కూడ భోగములనుండి ఆనంది, ప్రీతిని కలిగి, కానిని నిర్వృతముగా వ్రాకటించిన స్వైర విహంగినియు; స్వతంత్రుని, కావుననే, ఈ యెడలి రచనలయందు శ్రీమంతము, ప్రతిభావంతిని నీది నీది వ్యక్తిత్వము అమోగదీసిక ప్రత్యక్షమగుచుండును. ఉగ్రుని చిహ్నం ఆ పోలికలలో పారై నవ్వుటికిని, శ్రీరాధుని రస తీర్థములలోని అత్యధిక భాగములు దాని శ్రేయమునందు గడచి, కాదు కాంచించిన సమస్త భోగములను పొంది, ఆమెని దించుటలో కృతార్థుడయ్యెను. కాని ఇందుకు విరుద్ధముగా, గాగ్రాశ్రయమును సంపాదించి, భోగకాంక్షలను పెరచేయకొనవలెనని యెరిగి ఉత్కంఠ కలిగి యుండినవ్వుటికిని, అందుకొరకు ఎంత ప్రయత్నము గావించినప్పటికిని, గాలిచ్ మార్మియు కృతార్థుడు కాలేదు. కావున శ్రీరాధుని తుగింక నిలవ బాంతునట్లుగా, గాలిచ్ తీర్థిమంతయును విమరగాభ యిస్తది. శ్రీరాధుని భావప్రాప్తి, ఆదర్శము, భావ గాంభీర్యము గాలిచ్ రచనలలో కూడ ఉద్భవముగా కనబించుచుండును.

విలాసములందు ఎంత అమరమైనవ్వుటికిని, విమర తీర్థిని నీ గమన వలన వచ్చిన గాలిచ్ మహాకవి మహా విభముగా చాల అద్భుతమందుడని చెప్పవలసి యున్నది. (ఈ అద్భుతము శ్రీరాధునిక లభించలేదు.) అందగు కవులకు కలాశి, గాలిచ్ మహాకవికి నూడ సమకాలికుల అమృత పంపూర్ణముగా లభించక పోయినవ్వుటికిని, జగదానంతరము ఉద్ధూ కవులందరితో నిర్వివాదాచ్ఛయమైన అగ్రగణ్యత అయినది లభించినది. గాలిచ్ రచనలకు "హాస్యాలు" వంటి ఉత్తమ చిత్రకారుని నీంపై ప్రతిభావంతమైన వ్యాఖ్యానము గావించినది. "ఎఫ్.ఎల్." మొదలైన మహాకవుల రచనలకు నూడ "హాస్యాలు" చిత్రీకరణలు కల్పించినాడు. కాని గాలిచ్ కవిత్వమునకు వ్రాసిన చిత్రములే అన్నిటికన్న ఎక్కువ గణ్యతను పొందినవి. ఇటుకా ఈ చిత్రకారుడు గాలిచ్ వంటి చిత్రకర్త కలిగిన ప్రతిభావంతులైనవలన వలన కాబోలు, గాలిచ్ కవిత్వమునకు సంబంధించిన చిత్రాలు చూస్తే కను మెరుగిగా కీర్తిగాంచినవి. అందు వంటి గొప్ప నాయకుడు గాలిచ్ గీతాలను గానము చేసి, ఉత్తమ భావప్రియులకు వ్యావహారికకరమైన విమలనిధిని

గావించినాడు. గాలిలో జీవిత విశ్రమ వ్రాయుటకు పోలి కంటి గొప్ప పండితుడు, ఉత్తమ రచయిత లభించినాడు. పోలి రచించిన గాలిలో జీవిత విశ్రమ ఉరుకు వాల్చులునుగో గొప్ప రచన. ఈ విధముగా చిత్రకారుడు, గానకడు, చరిత్రకారుడు—మగ్గురు గాలిలో కనింపుచు ఆనరాదురుని గావించినాడు.

గాలిలో వ్యక్తిత్వము పర్యవధాల విశిష్టమైనది; అచార విచారము లందు, ఆహార విహారములందు ఈ విశిష్టత గోచరించుచుండును. గాలిలో కలిసి నయనాతి కవులు తొందలి అనుకరించుటకు ప్రయత్నించి విఫలమైన పత్య మిందుకు నిదర్శనము. గాలిలో కవిత్వము పరిశీలించినప్పుడు ఆయన తన కృత్రిమమునకు ఆవృత ప్రాధాన్యము నిచ్చినట్లు పుష్టము కాగలదు. ప్రేమ కవిత్వము కాగినది ఉరుకు కవిత్వరూపి ప్రాధారణ స్త్రీదృక్పథము; కాని గాలిలో కవిత్వరూపి మాత్రము పురుషదృక్పథము. గాలిలో 'అహం' నామ యుక్తుల; ఆయన పరిశ్రేయకతకు ప్రాధాన కారణములలో ఇది యొకటి. ఈ ప్రత్యేకతకు గాలిలో రచనలన్నియును ఉదాహరణములే.

ఉర్దూ భాషలో 'గజల్' ముద్రపితమైనది. ఉర్దూ కవులలో అనేకులు ఈ పదతి నీ అనుసరించి నారు. గాలిలో 'గజల్' రీతిలోనే గాక ఇతర రీతు లలోనూ దీని కనుక అర్చివృత్తిని, గజల్ రీతికి గాలిలో ప్రాధాన్యములే. ఈ మార్గమున ఉత్తమము మించి అగ్రగణ్యుడైనాడు. గజల్ కవిత్వ రీతిని అనుసరించిన ఉర్దూ కవులు పెండు విషయాలకు మాత్రమే పాచ్చు ప్రాధాన్యము నిచ్చినారు. మొదటిది ప్రేమ; రెండవది సుఖీకర్యము. కాని నిరంజని చరితగాక గాలిలో, మానవ జీవితమును సమగ్రముగా తన కావ్య వర్ణనమున ప్రతిఫలించు నేరీనాడు. జీవితమును, కాని భిన్న దృక్పథములను చిత్రించిన మొట్ట మొదటి ఉర్దూ కవి గాలిలే యని చెప్పవచ్చును. జీవిత రంగము, అందరి విలాసము, విమోషము, నీతి, ప్రేమ, మరయు అందరి ఒడుదుతుకులు గాలిలో తన 'గజల్' కవిత్వములో ప్రకపించి, ఉర్దూ కవులలో అద్వితీయ మైన పాతము కాగిమించినాడు.

గాలిలో కవి మాత్రమే కాదు; గొప్ప కవచరచయితగూడ. ఉత్తమ రచనమును వ్రాయుటలేనని ఆయన ఉన్నెంచలేదు. తనకు మిత్రము, ఆత్మము, శిష్యులు నైనవారికి వ్రాసిన లేఖ పదంపరలో గాలిలో వచన శైలిని మనము యచియాచుచున్నాము. ఈ లేఖ పదంపరలోని శైలి తరువాత ఉర్దూ వాల్చులునుగో మౌలిక యుగానికి చారి నీయగలదని కాని, అధునిక ఉర్దూ వచన వాల్చులుగి అవర్ణ ప్రాత్రము కాగలదని కాని అనాదు గాలిలో భావించి యుండలేదు. ఉర్దూ భాషలో ఉత్తమ వచన రచయితలుగా గొప్ప శక్తిని చాటి. సిద్ధి, సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్, కశీర్ అహ్మద్ ప్రభులు

అదే కాలంలో ఇది ప్రచురితమైంది. దీని కవిత్వ రచనలకు ఆధునిక ఉర్దూ కవిత్వం బాబ్బయ్యానికి అవకాశం కలిగింది. సాంస్కృతికంగా ఆతరువాత ముస్లింలు ప్రాచీనమైతే, కాలిగ్రఫీ ఆధునిక తాళాన్ని పైకి తీసి వదిలింది, ఉర్దూ బాబ్బయ్యాలో ఆనాటికి ఆంగ్లీకరణ ప్రక్రియకు అంతు వచ్చింది, ముస్లింలు ఆనాటి కాలంలో వివరణ ఇచ్చారు. ఉర్దూ సాహిత్యం గానం వివరణ రచనలలో ఆయన కవిత్వం పైకి వచ్చింది, కవిత్వంలో సాహిత్య ప్రాధాన్యతను కలిపించుచున్నది. ఆధునిక కాలంలో ఉర్దూ బాబ్బయ్యానికి ప్రాంతం కలిగి కవిత్వం నిర్మాణం కలిగివున్నది. ఆయన సాహిత్యంలో ఉర్దూ కవిత్వం కలిగి ఉంది.

గణం గానా మంగళం. కానం, పరిణాంధ్ర మహాకవి, శ్రీ దాశరథి గారిచే
 కవిత్వమును అంధ్రీకరించుట మొక్కిలి పని పోగలదు. మనది, శ్రీ దాశరథి
 తెలుగు పాఠశాల కావలె. పరిచయము ఏమగుననెడ అందఱును సుసేన. మన మిరిగిన
 బాహ్యములకి బంధములే. ముంతటి కవి బానిసి అందఱులకు. మన బాని
 యాద్యమో అన్నింటి యందును పాల్గొని, అధునికాంధ్రముయొక్క అభివృ
 త్తి, మనోరథాలను ప్రాతినిధ్యము వహించిన శ్రీ దాశరథిగారికి నుండు
 వాదమును మొక్కిలి ప్రతిభావంతముగా నిర్వహించివారు. అనువాద భాగ
 వాల పరమముగానున్నది. అనువాదముకొనకుండు స్వీకరించిన భందము, భా
 వచిత్య శోభితములె యున్నది. శ్రీ దాశరథి అనుసరించిన భందము
 'గజా' పాఠశాల అనునగుముగా నున్నది. అనువాదములకి మూల గ్రంథ
 క రచీ పరమావధున భావభాగ శ్రీ అనందను యుండును. ఆ భావభాగ శ్రీ
 శ్రీ దాశరథికి సంప్రాప్తముగా నుండని ఈ అనువాదమునాది ప్రతి పం
 నిరూపించుచున్నది. అనువాదమును ప్రేములలో శ్రీ దాశరథి మునుపటి
 నేర్పు అవస్థయు. గారిచే కవిత్వమునాది పాండవేతర వాతావరణమును
 పాండవ వాతావరణముగా మరల ర్పించుటలో దాశరథి ప్రత్యేక ప్రతిభ
 మునీందెను.

“ఏదీ నూనెకాత ! చుక్కవల్లం పడి నేడు !”

"గుడిని శివుడు దొంగలకున్న కాశీకి గాని

పరుగు లే త్తి నేను బడయ గలను”

“జాతికమండల సుఖము, జాతికమ్ము గల పండు,

శ్రీశ మొకట యిచ్చె నాకు (మహ్మద్)

ఈ పద్ధతిని ప్రముఖ రాకెట్ల తయారీ, పూర్వీ భాషలలోని (అంటే గొలుసునకు) ఆ సంప్రదాయాలను అంతోగల పరిచయమైనవ, వారిని మన భారత ప్రభుత్వంలోని నీటికొని వచ్చేటాలోగల కి సామర్థ్యాలతో మంచి తార్కానాలుగా మనవి. అంతేకాదు అందుకు వీరి రచనలతో పాటుగా మనకు ఉపకరించు

ఫలముగఁగానఁబడె, దాశరథి గారిచే కవిత్వమును హృదయము గానించుకొని అనన్య హృద్యమైవలెనని అంగీకరించివాడు, మామమనన అనువాదము ఇంత సన్నిహితముగా నుండుట కడు కష్టపాథ్యము. ఈ అనువాదము కడు కరకముగా పొనివది. భార్యజన్మలో దాశరథియే గారితేమా! నేక ఈ జన్మలో గారితే దాశరథియే అవతరించెడిమా!

ఉదయ కర్ణులలో ఎవరును తమ రచనలలోని భాగాలను యేరి మాన్చి ప్రకటించి యుండలేదు. కాని గారితే మాత్రము ఆ పనిని గానించినాడు. తన జీవితకాలములో స్వతఃముగా తానే యేరిమాన్చి ప్రకటించిన కావ్యభాగములు దా స్వయంగా అతన కవిత్వములో ఉత్తమ తమ మైనవి. ఈగ్రంథము దాశరథికి ఎంతవఱకు ఉపయోగించినదో తెలియదు. ఎందుకనగా ఆ గ్రంథము సుభద్రప్రేమలు ఈవాడు అధ్యయనము చేయ, గారితే గజలోను ఒక్కొక్కదానిని తీసికొని అనుగ్రహముగా దాశరథి అనువదించలేదు. గజలోలో కొన్ని 'మీరే' లోనే తీసుకుని అంగీకరించివాడు. ఈ పద్యని మిక్కిలి మౌలిక్యవంతముగా, పద్యముగా నున్నది. గారితే గజలోలోని ఉత్తమ విభాగములను ఎన్నికొనుటలో దాశరథి కవిత్వా హృదయము, మరియే ప్రతిభ ప్రదీపించియు నున్నది.

దాశరథి యేరి మాన్చిన ఈ ఇంద్ర కృనులలో గారితే కవి ప్రేమాద్య హృదయము లోనికి చూచుచున్నది. గారితే ప్రేమని ఒకనూరు పుష్పములముఖము; మరియొకనూరు పరాజ్ఞాముఖము. 'క్షణక్షణమున జనరాండ్రచిత్తములో' అన్నట్లుగా నున్నది అమోగభ. అమోగ గారితే ఏకైక ప్రయత్నము కాదు. ఆ పద్యము మూడ మురికొన్ని భృంగములు యుంకరించుచున్నది. కాని గారితే క్రోధ భూరితుడు కాలేదు. అయిన ప్రేమ అవంతయును తగ్గలేదు. ఇది నిరుపమానమైన భుటన—

"ఒరుల కొంగు లేచె ఉదయ ! నీ యధరమ్ము !
నాకు నూద నోయ లేక పోదు"

అనియ :

"ఉదయ గోష్ఠిలో నే నుండకుంటు మేలు,
నన్ను నూర్చిన ప్రస్తావనమ్మె చాలు"

అనియ గారితే తన హృదయమును ప్రకటించి యున్నాడు. కుకట :

"నాదు చిన్ని నూడు, నా జీవితపు గోడు,
నా విమోద గాథ నాదె కాదె!"

అని ఆనందపడ చెందినాడు. నిజముగా గాలిచీ జీవితము విభిన్నమైనది. గాలిచీ శ్రీమం సాక్షాత్కరమిచ్చివేసినది.

“నాకు నిష్కామ కర్మ యెంతయు వీర్యము” అని ఆనందమునకు పుడుముగా చెప్పుకొనినాడు. ఆనంద ప్రతిపాదించిన ప్రేమ సిద్ధాంతమునా ఇది! ఒకమారు ప్రకాశము, మరొకమారు విశాదము; ఒకమారు ఆనందము, ఇంకొకమారు విరాళము; మరొక పర్యాయము మరొకరము గాలిచీ ప్రేమాపాదనలో నోచరించుచున్నది. ఈ ప్రేమ తరంగములన్నియు ఈకావ్యమున చక్కగా కనుపించు చున్నవి.

మానవ జీవితమును ప్రతిబింబించు శీతలమున్నది, ఎట్లైనా గా ప్రేమనికీ, ప్రేమకు సంబంధించినదే ఈ కావ్యసంపుటయందు బహిష్కరించబడినది. గాలిచీ కవిత్వములో మానవ జీవితము సునిశ్చయంగా ప్రదర్శించిన దని చెప్పవచ్చును. మనవిచేసివచ్చినది. కావున ఆనంద భాగమును మానవ జీవితమున విశ్రుతముగా మరొక సంపుటయందుగా అనువదించి ప్రకటించుట సమంజసముగా నుండగలదు. అప్పుడే గాలిచీ కవిత్వము, వ్యక్తిత్వము తెలుగు సాహిత్య సుఖానందముగా లభించగలదు. ఈ సంపుటము మొదటి అర్థంలో శ్రీ దాశరథి ప్రకటింపగలదని ఆశించుచున్నాము. ఈ “గాలిచీ గీతాలు” పుస్తకసంకలనము, శీతలమున అంతే ఈ గాలిచీ హృదయ ప్రకాశముగా అభివర్ణించుచున్నది. ఈ కావ్యమునకు మనోహరమైన చిత్రములను ముద్రిత శ్రీ “బాపు” కృషి ప్రకటనయ్యివేసినది.

క్రొత్త ఢిల్లీ }
18-2-1981 }

— దేవులపల్లి రామానుజరావు

అంకితం

—•—•—•—•—•—•—

ఆత్మమిత్రులు, అమ్మలి హృదయులు, ఆశీష ప్రజ్ఞాశాలి
పటశిఖామణి

శ్రీ అక్కినేని నాగేశ్వరరావు గారికి

—•—•—•—•—•—•—

మిత్రీయసేవ దీప్త్య సూక్రిమ్యు లంభించె
నిన్ను నన్ను, మిన్ను మన్ను వోలె.

తారక వర్ణాల దనరు నీ చేయూత
ధరణి పైని నాకు పొరుగ బాలె.

విమమన భరించి వన సుధా తపన మిడిన
విశ్వ రక్షకుడవ నాగేశ్వరరావు.

నశ్వరంబైన ఈ మహా విశ్వమందు
నలుగురికి మేలుమేయు ఆనశ్వరరావు.

కలుష పంకమ్ము తనరు లోకమ్మునందు
విమల వద్యమ్ము వోలిక వెలసినావు.

అజ్ఞతా గాఢ తమసమ్ము నవల వోయి
జ్ఞాన దీపమ్ము వెలిగించ జాలినావు.

ద్యేష్ట పాపాణ కఠిన ధాత్రీ తలాన
స్నేహ సుకుమార కుసుమముల్ నింపినావు.

ధన మదాంధ ధాత్రీ తలమ్మును పవిత్ర
దాన జల ధారలందున తడిపి నావు.

గర్వ గహనాటపి భయంకర కడిండు
నమ్మితాంతుశమున గుచ్చినావు నీవు

కుల మతమ్ముల చీకటి నొలుసులగు
కట్టు బడని విశాల దృక్పథము నీటి,

సంకుచిత వర్ణ నర్ణ నిస్సార వీధి
లాగ బడజోని నవ మనోరథము నీటి,

తారద సరస్సు వంటి నీ స్వచ్ఛ హృదయ
నవ శశి పయోజమ్ములు నాట్య నూప,

వారిదము వంటి నీ దయా స్వాగమించు
వితరణ ప్రోదిసి లగిత విరియ బాగ,

అర్ణవము వంటి నీ హృదయమ్ము నుండి
పూర్ణ మావవతా శశి షాంగి వచ్చు,

పాత్రుడవు, మిత్రుడవు, చిత్ర లోక
చక్రవర్తివి, తాత్పతావకృతి !

స్నేహితుల పాలి కల్పావనీయశాంబ !
మన్మథో నందనావనీ మార్గ జగ్గి !

గుచ్ఛ లేని పుష్పమ చందమంచు వీవు,
చిత్తముల జోచు సౌందర్య నీమ వీవు,

కనికరమునకు రత్నాల గనివి నీవు,
స్నేహ మంత్రమ్ము పలుకు రాదిల్క వీవు,

సాంధ్య వేదికపై నటస్వామి వీవు,
పుణ్యకార్యమ్ములకు రంగ భూమి వీవు,

ఇచ్చుచే గాని కైకొంట యెరుగ నట్టి
నీకు తానుగా నేమియు నీయ జాల,

నీ గళాన నమర్చింప నిమ్ము నన్ను
మీరి గాలిఁబ గీతాల పూల మాల,

୫୭

వీర కర్

స్వీకారము

సుహృదాత్మ్యం కల్పిస్తేషులాటిది. పుత్రుల అందంలాటిది. పరిమళం లాటిది. పెన్నెలలాటిది. సుహృదులుంటే సుఖములాటిది. గావిలే అరసురికలు లేవు. అందరూ సుహృదులే. అందరూ ఆనందించాలని, అందరూ వృద్ధి గానానని సుహృదాత్మ్యం కోరుతుంది అని పెద్దలు చెబుతారు. హాగడ సీకానుక అందుకు సూచనమవుతుంది. దిగ్విలాసం, గుణలక్ష్మీ 'మోక్షపుష్పం' వ 'మౌన' పెద్దచేసే నట్లు ఇది. పరివాటికి వాటి తోగూలుకుంటే సుఖపాలు వడుతుంది. కొందరి కంటినుక నీ పెరుగు వన్నా వడుతుంది.

విన్నపము, నా. అనన్యగణితో మాన్యు విన్నపము, భారతి రాజు గణతానం విన్నపి సుఖ వాతావరణం, బుద్ధి, బాంధవ్యం విన్నవించుకోవడం అభ్యుత్థాయి. అప్పటికి పరిపూర్ణ సుఖ తీసుకుని ఆనందాన్ని కలిగిపోయి, గర్వంతో, అదిలో దోహదించుకోవడం విన్నపముగా ఆ తీసుకుని స్వయంగా విన్నప మున్నగు సుఖాన్ని ఆ సుఖం నేనుగూడ అందుకున్నా కొత్త అందాలు కలిగిపోయి. నాకు, అభివృద్ధి, వందలకొద్దీ విన్నపము, కొత్త అందాలు అందుతాయి. కొత్త విన్నపాలు బోధపడతాయి. నాకు వందలకొద్దీ మామన్ను ప్రేమ, అదిలో విన్నపము మామ మామబురిచేసా అది మనపట్ల అదిగం, ప్రేమ కలిగిపోయి. మామబురిచేసా అది అనంతం.

సాహిత్యంలో విన్నపము అభివృద్ధి, అనంతం లేని నాకు ఈ విధంగా మామన పయనంలో ఒక విన్నపముగా, పెన్నెల, పుత్రుల అందాన్ని, పరిపూర్ణాన్ని అనుభవించి ఆనందించే మామ పున్నపే కావాలని 'మేమే' మామకుంది. ఆ ప్రాథమిక మామతో మామన నేను ఈ గోళాన ఈ పున్నం కన్నకమ్మ పయనం వినినాను.

అయితే, సుహృదాత్మ్యాన్ని అంతరించా అందుకోగల అధికారం, అర్హత నాకు ఉన్నాయని అనుకోవలసివస్తుంది. సుహృదాత్మ్యాన్ని అందుకోనే అధికారం లేదు అంటే, మామలు కావాలనిమామ నాకు వలాయించగలననికాదు.

అధికారం అంటూ వ్రేళ్ళవస్తే దేవుడేగా ఉండాలి. ఎక్కాల ప్రియకానికీ నూడ జవనకమే.

“మహాకవి గాలిచీ గీతాలను పేరు తెలిసిందివాని. మిత స్నేహి యిత్యాదులనున్నాడు” అని ఆంధ్రమహాకవి దాశగృహుని మానో విన్నవైనా ఈ సంగతే సవినయంగా వారికి చెప్పును.

“ఎందుక ఇప్పున్నాడు అంటే వేసేడు గొప్పలను ఏ ఎన్నెన్నోనందో దున్నుల్ని తెలియజేయవచ్చును. నా అభిమానానికి నల్లుల గొప్పలను ఇచ్చామనిపించింది. మితకు ఒక గంగలలో కలిసి ఆరాధిస్తున్నాను. మిత మితో మార్గంలో ఆరాధిస్తున్నాడు. ఇది మిత నా అభిమానమును సరి కళాకాథకుడు మితో కళాకాథకుడికి ఇస్తున్నది” అన్నాను గొప్పల గొప్పలు.

వీగేం చెప్పగలమో నాని నున్నాడేమోనీ క్లుప్తము చెప్పగలను. నాని మిత గొప్పలమితా మితోకొనాట చెప్పగలను.

ఈ గొరవం క్లుప్తంగా పేరు అందుకొంటున్నా, క్లుప్తంగా నా గొప్పలను నీవకరించడం లేదు, ఇది చలనచిత్ర కళాకారులందరికీ దాశగృహుని మితాని రిస్తున్న అధికారవగా, తెలియనిమితాన సవ్యాసం గా అందుకొంటున్నాను.

ఇంత గొప్ప మత్కారాన్ని అందుకొని నా లోడి కళాకారులందరికీ అందడే గొరవం నాకు ఇచ్చినందుకు కృతజ్ఞత మనసారా క్లుప్తముగా తెలియజేసుకొంటున్నాను.

ఇది నాకు మృత్యుమరణం గా అభించినందుకు గర్విస్తున్నాను. నాలో క్లుప్తముగా నూడ ఇది భూమిని కాగలదని, మహాకవి గాలిచీ మధుర కావ్యాని ఇంతవరకు చదవకపోయినా - విన్నవామగా, అతిస్తున్నాను.

—అక్కినేని నాగేశ్వరరావు

గాలిట్ కవితా వైభవం

వైభవలోనుండే కవిత తెలుగుడునుండుంటాడు. కడుపులో చంకడల నుండా ప్రకారంగా గడిచిపోతుంటే, తీరికం కల్గించలేని చిన్ని కటాక్షాలా నిశ్చయంగా వుంటుంది. కాని చాలామంది మహాకవుల తీరుతాలు మహా సముద్రాంతరే అనుక్షణం నోలింది, ఆ నోటిలోనుండి కవితాకోర్కెలు తెలుగు రించినవి.

గాలిట్ అట్టివాడు. అతను పలికే ప్రతిపద్యం హృదయాన్ని పీడి విసుదరించినదే. ఉరుమాభాషలో 'మేగాక' అన్యతక భాషయైన ఫారసీలోనూ అనన్య సామన్యమైన ప్రజలకు గుంపాసింది అభాషలోనూ చక్కని కవితను తెలుపరించివాడు గాలిట్. 'గాలిట్ పద్యరచనలో ఎంత పట్టుయో, వచనం మీదా అంత బాగా ప్రాసీ చక్కని వచనరచనా రీతికి ఒకపడి పట్టివాడు.

గాలిట్ తన పదకొండవయేటనే ఉరుమాలోనూ, ఫారసీభాషలోనూ కవిత చెప్పినాడు. ఉరుమా సాహితీ సామ్రాజ్యంలో కవితా మనసుం భరించి తన నాటికి ఏకద్యత్రాధిపత్యం పెరపుతున్న మహాకవి గాలిట్ ప్రతిభ పసివాడే అలా నిశ్చయించింది. గాలిట్ సహజకవి. శ్రమపడి కవిత నేర్చినవాడుకాదు.

“ఏను స్వయముగా కవితకా వరించలేడు,

తానె వరియించే కైతల రాణి నన్ను”

అని అతడే చెప్పినవాడు. అతను ఫార్సీలో తన పదకొండవ ఏటనే ప్రాసీ అంక్యనీయంలో “కాదు” అనే ఒక పయోగం చేశాడు. తన గురువున పేర్లో 'మొజమ్మత్' ఆ పద్యం వినిపించగా అతను విసుక్కుని 'ఇలాంటి అంకరేని ప్రయోగాలు ఇక ముందరేయి' అన్నాడట. గాలిట్ మనసు అందుకు చాలా బాచ్చింది. తన ప్రయోగం సరియైనదని తనకు నమ్మకం

వుంది. కాని సరియైనదని వాదించే 9 కిలోని పరిమితి, కాగా ఒకబాటు, రాను ప్రయోగించిన రీతిలో మలాబాచారీ అనే ఒక కవి రచనలో ఒక పర్వయోగం కనపడింది. ఆ పద్యం దీగుతుని గురువుగారివద్ద ముగిసినాడు. తన ప్రయోగం సరియైనదే అని రూపు చేశాడు. "గాలిలో చూపించి చూచారానని గురువు అప్పుగట్టడాడు. మృదంశం ఉన్నదిగోరానని. "వాడువా! ఇక కత్తువది నీ కవిదాళే. ఎవరి మాటలను వెళ్ళి చేయవలెనా గదన పోగించు" అన్నాడు.

గాలిలో ఎంత ప్రతిభానింపిందో అంత గురుత్వప్రభునిగా. అయినా లోటు కంట్రీ గలిగివాడు. తొమ్మిదవయేట వివరణద్రోగ నిందితాడు. ఇది ఇంటిపెద్ద ఎవరూ లేనిచోగా అప్పుడుగా రింటిలో ముగ్ధులపై పర్చింగి. తండ్రిలేని పిల్లవాడని అక్కడ అంత గాలిలోను చాలా గానానానా తెంచారు. ఎట్టి కట్టకానా లేకుండా స్వస్థగా ముగిసాడు గాలిలో అయినా అతినిలో కవిలా రచన సహజసిద్ధం గా ఉన్నది వచ్చింది.

పరిశీలనలో గాలిలో రాసిన కవిత "మూలకం" అనే కవి గిన్నాడు. "మూలకం" అప్పుటికి చాలా ముచ్చటపడ్డ కవి. అతడన్నాడట... "ఈ అద్భుతముక సరియైన ఉపాధ్యాయుడు తోటి సరియైన కవిగా పెడితే గొప్పకవి అవుతాడు" అని. కాని సరియైన ఉపాధ్యాయుడు లేకుండానే గాలిలో గొప్ప కవి అయినాడు. వ్యయంలే కిలోలో పోడితల్లిని సంపాదించుకున్నాడు. తనకు కాదు పిడ్డకన్నాడు. తనకు కాదు నిర్మించుకున్నాడు. ఆ కాలంలో గురువువద్ద విద్యార్థిత్వం చేయనివానికి గౌరవం ఉండేదికాదు. కడుక కాదు "మలా అప్పుగట్టాడు" గాలి వద్ద విద్యుత్వం పెరపిస్తూ చెప్పకన్నాడు. నిగాని అతనివద్ద చేయకుండా అరిచిందే మార్చితు.

గాలిలో వ్యవసాయ ప్రవృత్తి గలవాడు. ఆలోచనలో దాని అభివృద్ధి కరణలో, రచనలో అన్నిటిలో కొత్తకాన్ని కోరేవాడు గాలిలో. జనానికి విమోచనం చేసిందికా, మాట్లాడు మూలకానికి భిక్షుగా తోచినా కాదు వెళ్ళిచేసేవాడు కాదు. పరిశీలన అతడు రాసిన ఒకపద్యం చూడండి!

"నాశమునగుండ పౌఖ్యమున్నది గ్రహంబు,
విడివడిన గోరు ముఖమును బడయజేయు"

లోకంలో వివాళనంలో కూడా దుది, పౌఖ్యం ఉన్నాయి. అది తెలుసుకోకుండా జనం వివాళనాన్ని తీసికొంటుంది. గోరూడిలోనే ముఖంగా వుంటుంది. గోరు ఉడకడం వివాళనానికి సంతకం. గోరులోనడకలకు కలిగే హాయి వివాళనంలోనూ. హాయి ఉన్నది అనే పద్యాన్ని పోషిస్తున్నది అంటున్నాడు గాలిలో. పుష్కలమైనవాడు దుది వుండనే భావించి నిజమైన

టంకో పోల్చి చెప్పిన గారిజ్ ఆలోచనాశీతి కడు బాల్మంబోనీ బానిని చరిత్రులకు చేపించి.

“మృత్యువు శేషము ను దివ్యుని ప్రభుత్వమునో” అంటాడు మరోచోట. మృత్యువు సమీపితుండి అది అనుభవే వలెనది ఈ జీవితం ను దివ్యుని. ఇక మృత్యువులేదు అనుభవం నీ నువ్వేలేని జీవితంబో. మన పేరిటో శేషము ఒకానొక బానిని మరొకరినంటాలో ఎవరోచెప్పి పోయిపోతామి, తప్పదు అది విచిత్రమే అని గంపితు ఆ కవులు ఆ బానిని మిదిమితునిక గా !

విచిత్రమైనదావాలు, విచిత్రమైన అభిప్రాయములు గారిజ్ ఆ గురువు సాహిత్యంతో ప్రత్యేకమైనాన్ని చేపట్టి పెట్టినది. భక్తిప్రధానమై, క్షణక్షణ స్ఫూర్తికలైన ఇతని కవిత ఆనాటి సాహిత్యమున అనూచితముగా కొంత మోహము తీసుకోవచ్చుంది. గారిజ్ ప్రత్యేకతగానది. రచకం నీ భూమిలలో పోయినవారం తనకు అక్కరలేదు. కాదు కొంతమంది బానినిగానే రచించి. ఈ ప్రత్యేకతగానది అది గంపితులోకే కాదు, జీవితంలో అనుగ్రహించా కవలకుంది. మిదిమితులో అనూచితముగా ప్రత్యేకతగానది, రావడంగానది ఇష్టంలేదు. ఈ ప్రత్యేకతకు ఒకచిన్న సంఘటన ఉదాహరణగా. గారిజ్ వినిపించడానికి ఏదెనిమిదిమిదు ముంపు అతడు ఉన్నచోటో ఏదో అంటున్నాడు. అలాగే అనిపించి పోయింది. జనం విచిత్రంగా గమనించు నారు. “అందరినీ పోయి పోయిన నీ నా ప్రత్యేకత ఏమీ భుంజుకునుక ఈ మహామహి తని పోయినవలెనాలో చాచాలని ఇలాగే ప్రతిభిల్తున్నాడు. లేవంటే ఇంత వృద్ధాప్యంలో ఆ బానిని నన్ను వదిలిపెట్టడం నీ అభ్యుత్థానం కాదు!” అంటాడు గారిజ్

సంప్రదించానికి భిన్నంగానీ గారిజ్ అకాలపు చాచానుంది విద్యాంకులనూ, విమర్శకులనూ కన్నులు కరిగించాడు. కాని పోతేనూ, సమృద్ధి యెలా గారిజ్ రచనలలోని ముతకత్వాన్ని కనిపించి అవలంబించేవారు. గారిజ్ రచన చదువుతుంటే మనం ఇదితనికన్నయూ చూడమి కొంత లోకాలు పొయ్యిపెట్టినాయి. మేదానాలో జీవితం అక్కరమిచ్చినవాడికి పర్యవేక్షించిన ప్రయాణం చేసిన అనుభూతి, జీవించి ఉన్నవాడికి సమస్తావనియిన సంభారం చేసిన అనుభూతి కలుగుతాయి గారిజ్ రచనల చదివితే.

కవితాభివృద్ధి నిర్మించిపెట్టిన రాజమార్గమొక ముఖంగా పర్యవేక్షించే అవకాశం అతడు కోరేది. కవిత మార్గం ఎంత చిన్నదిగానూ కాదు స్వతంత్రంగా నిర్మించుకుని చాచినాడ అక్కరలేని అతని నిర్ణయం.

గారిజ్ రచనలలోని విశిష్టతను, ప్రత్యేకతను అనగానూ చేసుకోవలసి అతని కోరిక వచ్చిన అనుభూతి అనూచితంగా పరిశీలిస్తాం.

“ప్రతిది సులభముగా సాధ్యపడదు లేము,
వరుడు వరుడొట యెంతో దుష్కరమునున్ను”

మొదట చదవగానే ఈ పద్యం మీలో సాధారణభావాన్ని వ్యక్తపరుస్తున్నట్లు అనిపిస్తుంది. కాని సునిశితంగా పరిశీలిస్తే ఇంకాలోని కొంతవరకు హాసానికి నిలగింక ఉడుకుంది. ఈ ప్రపంచంలో చాలా సులభంగా ముగిసిన పనిమాత్రా చాలా కష్టమైనవి అయ్యేవంటుంది. మనం ముఖ్యం అనుకుంటూ ఇంకా అవి గుర్రభువుతాయి తుదకు. చూడండి! మొదట మనిషి మనిషి కానిదే మరదా ఎంత కష్టమైన పని! మనిషి మనిషి కాకడం ఏంకష్టం? అనిపిస్తుంది. కాని ఈనాడు మనకు కనిపించే సునుభులలో ఎంతమంది నిజమైన సునుభులు? అంటే నిజంగా మౌనకర్మకలహా రెండరు? దళనాగోష్ఠి, శ్రీమతి, స్నేహం, మనోహరమిది కలహారెండరు? అట్టి సునుభులు కలహాల్లో మనిషి. అంతయే సునుభుల? గారిజ్ ఈ పద్యంలోని రెండవరకంలో ఇద్దరుగారి తార్కిక సాక్ష్యంకాదు. కవిసాక్ష్యం. అతడు మొత్తంగా తార్కిక కర్మకాగు, కవిసాక్ష్యం. మొదటివం కిలో అతడు ప్రజానిధిని నిర్దేశించి రెండవ వం కిలో సాక్ష్యం ఇస్తున్నాడు.

మౌనకర్మకాని పరిశీలించడంలో గారిజ్ దిట్ట. కిలోమీట అంటాడు:—

“ఎంతో ఉత్సాహపడుచు కష్టించు నారా!
మృతియె లేకున్న చుచి యేది బ్రతుకులోన!

మృత్యువు సహించును. ఇంక ఎంతోకాటం మనం ఈ ప్రపంచంలో ఉండలోను అనే భావం మనస్సులో మెదులుకుంటే ఎంతో తొందర తొందరగా ఉత్సాహంగా లోక ముఖాలకు అనుభవించడానికి, బాటిని సాధించడానికి కృషిండుతాం. కాని ఇక మృత్యువు రాక రాకనిపించినప్పుడు ఈ అరాటం, అకురత వుండవు. అలా మన ఆనందమిది. మృతి అనేది శిశువులే బ్రతుకులో చుచి చేయకుమా!

“హింసపడు మాకు బ్రహ్మాండం మెంతో ఇరుకు,
అందు గగనమొక్క వివీలి కాండి మంటి.”

భావపడుకున్నానికి ప్రపంచం ఇంత వికారంగా వున్నా చాలా ఇరుకుగా కనిపిస్తుంది. సంతోషం కలవాడికి ఇదే లోకం వికారకరమై మృత్యుభావం వుంటుంది. ఒకే కనుపు ఇరుకులో రెండు రీతులుగా కనిపిస్తుంది. దాదాపు మనస్సు. ఇక్కడ గారిజ్ తన భావన బొమ్మగీసి చూపుతున్నాడు. మన

రావి వియోగంవలనగానీ, మరి ఇతర దౌర్భాగ్యంవలనగానీ హింసపడుతున్న వయన ఈ అఖండ బ్రహ్మాండం ఎంతో ఇరువగా వుంది. ఎంత ఇరువగా వుంటే మన హృదయాలికి మృగించడానికి సుత ఉదాహరణ ఇరువ్వాడు. విలాసమైన ఆకారం చీపుగ్రుమ్మలంతి చిన్నగా కవచమవుతున్నవట? అంత పెద్ద ఆకారం చీపుగ్రుమ్మలంతి చిన్నగా వుంటే ఇక బ్రహ్మాండం ఎంత ఇరువగా వుంటుందో ఊహించండి, ఆ ఇరువదగానీ కారణమైన ఆ గుఱుం ఎంతటిదో భవించండి! ఇట్టి ఆలోచనానికి అన్య సాహిత్యము, ముదిటిపం కిలో సుగ నీదాంతాన్ని ప్రవచించడం గెండగ వం కిలో రాన్ని గుండెన వంతెన దాని! పక్కని పాశ్వాన్ని సూర్యదం గాలిత్ ప్రత్యేకం.

ఏమి వచియింతు దౌర్భాగ్య మింకవన్న !

చచ్చిపోవుదమన్నను చావు రాదు.

తన దౌర్భాగ్యం ఎంత ఘోరమైందో తెప్పడానికి “చచ్చిపోవామనునట్నా చావు రావడం లేదు” అంటున్నాను. చావాలనీ, చచ్చి చాధలు పోతాననీ చావడానికి సిద్ధపడదానికి చావు రాకపోతే ఎంత దౌర్భాగ్యం! దౌర్భాగ్యాన్ని ఇంకకంటే ఘట్టంగా తెప్పడం అపాధ్యమేమో!

“నీటిచుక్క ముత్యమూట వర్ణించెను

కనులలోన నిలువగలిగె తాను.”

వదిలోనే ఉండిపోతే నీటిచుక్క ముత్య అయితే చుక్క అవుతుంది. అంత కంటే వదిలూనికి విశిష్టమైన యాదం ముగియలేదు. కానీ నీటిచుక్క ముత్యం కావడానికి ఇష్టపడక, ఆ వదలిని తిరస్కరిస్తే అది ఎవరి నయనాల లోని కన్నీటిచుక్కలా కావచ్చు. కన్నీటిలో కన్నీటి చుక్కగా వెలిగి నయన నించినననం విడ ప్రతిష్ట పొందడం ముత్యం కావడంకన్న నయనెట్లు విలువైనది. ముత్యమే అయితే ఏకంకంలోనో మాత్రంగా వెలుగుంది. ఎవరి తెప్పలో ఆధిరణంగా పోకాళిగుంది. కానీ కాంతిమయమై, అన్ని ఇంద్రి యాలలోనూ ప్రధానమైన వయనంలో పానం గుంపాదించుకోడం పాధ్యమదు కుందా? కన్నీటిచుక్క ముత్యంకంటే కను విలువైనది అని తెప్పడానికి ఈ వద్యం రాకాదు గాలిత్. ముత్యం కావడంలో తృప్తిపడితే ఆ విందువున ఈ వదని లభించేది కాదుగదా! ఉత్తమ కల్పన ఇది.

“ఈ యజ్ఞాండమ్ములోన వలించు నన్ని,

గాలిలో వీపము ప్లుండగాదె రనియు!”

ముదిటిపం కిలో ౩౪ “నీటిమంట” చేస్తున్నామి ౩౭. గెండగవం కిలో

ఆ "నీట్ మెంట్" సత్యాన్ని రుజువుపరుస్తున్నాడు. రెండవవం 9 వి.సి.రి. మన హృదయంలో గాలిలో నీచాంతం తెన్ను పడుతుంటుంది. విజయం ఈ గ్రహాన్ని దండలో కరిగి వదిలి వదులుకో! ప్రతిదీ నీతిమంది. నారి చాపకాండలో ఆన వటులంతా చేస్తున్నది శాశ్వతమౌనంగా నిలుచుకున్న ఆ హృదయం? మూర్ఖుడుమాడా నీతిపాడు. మూర్ఖుడు గాలిలో నీచంలాగా వున్నాడని! గాలిలో నీచాన్ని మూర్ఖునితో పోల్చడం ఎంతో తాత్పర్యం. విజయం మానవ మండలంలో మూర్ఖుడు నీచంలాగా ఉంటాడు. ఒక నాటికి ఎరిగినదే తాడు.

"గాయపడిన నా గుండెను హఠాత్తురేల!

తరుణీకరమునకే దిప్తి తగులునట్లు"

ఇది క్షయగ్ధాగ్రస్థిరకమైన పద్యం. తన గుండెను గుండెన గాయం పడినదిగా, జమల ఆ గాయాన్ని నేనా గాయపడిన గుండెను చూస్తున్నాను. తన గాయ పడిన గుండెను జమల చూస్తే, గుండెను గాయపరచిన తరుణీ కరమనవ వృద్ధి తగులుతుందని భయం. ఇందులో రెండరాలు మురిసిపోయి. ఒకటి - తన గుండెను అంతగా గాయపరచిన చేయి ఎంత కోమలమైనదో ఉండాలి. అలాటి ప్రియాకరమనవ వృద్ధి తగులుతుందేమో అని. రెండవది - అంత గాయం కలిగించిన ఆమెచేయి ఎంత కఠినమైనది! అని.

"నాకమును పారవేయుచే వరకమందు

అమృతమూళించు భక్తుల యాశే లుడుగ"

భావానుభవ విభజనలు స్వర్గంలో అమృతం లభించుకుందాకే ఆకాశ భగవంతుణ్ణి ధ్యానిస్తుంటారు. అసలు స్వర్గాన్ని దీనికల్పి వరకంలో పూత నీ ఇక అమృతం ప్రసాదే లేదు. అప్పుడు అమృతాన్ని అశించే భక్తులందరూ. విష్ణుమంగా, విష్ణువర్ధనో చేతుల్లో కొలిచే విజయవ భక్తులు కొద్దిమంది అప్పుడు సాక్షాత్కరిస్తారు.

గాలిలో తన భావాలను వృద్ధి కరం చేసే వరదల ఎలాపుంటుందంటే, అతని పద్యం చదవగానే నరీగా అదేభావం మనమనవల్పులో ఇదివరకే నిరాకారంగా ఉన్నట్లున్నూ, నరీగా అదే భావాన్ని అతని మనమనవలకున్నూ అనిపిస్తుంది. మనం చెప్పదలచుకున్నదే అతని చెప్పినాడా అనిపిస్తుంది. అంటే అంత చక్కగా హృదయంలోకి చొచ్చుకుపోతుం దన్నమాట.

ఉపమానాలను గాలిలో కాళిదాసుతో పోల్చగలగాడు. ఇతరులు కాదిన ఉపమానుగ్రిని అతడు వాడేసినాడతడు. చరిత్ర ఉపమానాలను కామ్య మృద్ధినిగతుంటాడు.

తాడు. ముక్త్యుల చివ్వులో ముక్త్యం ఉంటే దాని విలువ ఏమీ లేదు. అది బయటపడి వివక్షలో ప్రవేశిస్తే దాని విలువ తెలుస్తుంది.

“పూలు ముక్కోపి వారి ముఖాలలో
ఎట్టబడిపోవు, సంతలో గట్టియుగును”

ముక్త్యులైన వాళ్ళ ముఖాలు కోపంతో క్షణంలో ఎరిగిపోతాయి. ముక్త్యు అంతలో నిలచారేమోతాయి. అలాగే పూలు అంతలో ఎరిగి కనపడతాయి. అంతలో కాంతులుడిగి, కాడి చక్కని వెలుగుతోతాయి. ముక్త్యుల ముఖాలతో పూలు పోల్చడం కాగాలేదు!

“హృదయదీపమ్ము మలిగిపోయినదిగాన
పొగ విసేలాంటరము గట్టి పొగుల జొచ్చు.”

దీపం మలిగిపోగానే పొగ నువ్వున లేకుంది. భక్త గతింబా భార్య చింత గ్రాంథయై నీలిరంగు చీరలు కట్టుకొన్నట్టు దీపం మిలుగగా పొగ పల్లబట్టులు కట్టుకొన్నదట.

“వ్రాయునపుడు నీరా గొల్పి-పడినయట్లు
విరహానికలు నా బ్రతుకున మరక లిడెను.”

రాసేప్పుడు చచ్చిన కలలోనుంచి నీరా పడితే కాగితం వికారమైపోతుంది. అలాగే సుభ్రమైన బ్రతుకులో విరహ రాకుండా మరకలా తిగిపోతాయి. మంచిరాకుంటు, మంచి అవకాశాలవలె జీవిత క్రమింబాడ కోర్కెలు ప్రకటించి, దాని అది విరహరాకులై నపుడు నీరామరకాలవలె వికారంగా ఏర్పడుతుంది.

“నివ్వు నీళ్ళలో పడగానె చప్పుడగుదు
ఎదియు పశించునపుడు రోదించు గానె!”

చుండుతుంటుంది నీళ్ళలో నివ్వు పడప్పుడు. నీళ్ళలో నివ్వుపడడమంటే నివ్వు పశించడమే కాదు! అలాగే కాధతో మౌనపుడు చనిపోతున్నప్పుడు లేక పోవచ్చు. నీరుకూడా అలాగే విరహావేషంతో పశించుచున్నది. కనుక ఏడుగున్నాడు— అంటాడు గాలిక. నివ్వు నీళ్ళలో పడినప్పుడు అది అరిపోతుంటేవలె కదిగ లేదాన్ని, తాను పశించేప్పుడు వచ్చే బాధాక్రంభంతో పోల్చుచున్నాడు.

“పలుగుచున్న దివ్య మలిపివేసినయంత
కానిపించు పల్లన మచ్చు

అట్లే పూర్తికాని అభిలాషముల మచ్చ
గుండెలోన కూరుచుండె నాను."

కావున తిరి మధ్యలో మిలిపితే ఆ న తియట్లా నల్లగా మచ్చ కనపడుతుంది. అలాగే అభిప్రయితి యగునందానే తోల్కలు తెగిపోతే గుండెలో మచ్చ ఏర్పడి కాభిమానమంటుంది.

"గగనమనకు 'సాతి' కడ సౌఖ్యమధు వేది!
బోరగిలిన గిన్నెవోలె నుండె."

మౌనపుట తీవ్రత చక్కాన్ని నడిపే నవగ్రహాల ఆకాశంలో ఉంటాయి. కనుక ఆకాశం అందరి అదృష్టానికి కర్త. అలాటి ఆకాశాన్ని మధునందించే సాతితో పోల్చినాడు. అయితే ఈ ఆకాశాలు, గ్రహాల కి కనపడ సౌఖ్యమును ఇవ్వటాంటేలేదు. అంటే ఈ సాతి కడ మధువు లేదు. ఆకాశం బోరగిలిన గిన్నెలావుంది. అందులో మధువు లేదు. ఆకాశం బోర్ల వేసిన గిన్నెలా కనపడుతుంది. చరికించి చూడండి!

గాలిట్ ఉపయోగించే యాచకాలు, సంకేతాలు విచిత్రంగా వుంటాయి:

"మెరుపోకళ వచ్చి ననులలో మెరిసిపోయె
కొంత మాటొడగా దట్టగొంటి నేను"

ప్రియతామ పెనవు మెరిసిపోయి వచ్చింది, పోయింది. అంతమౌత్రాన ఏమి లేకపోయింది! ఆమెతో కాస్త మాట్లాడాలనే కృష్ణ తీర్మానా తడుకడా!

"వానచినుకుల మ్రొంగగా వాగులోని
ప్రతితరంగము మొనలియై వాయి విచ్చె,
శుక్తిలో తేరి చినుకులు మ్రోక్తికమ్ము
లగుట వెన్నె యాటంకము లావహించు."

మౌనపుట పూర్ణత్వాన్ని పొందడానికి ఎన్నో ఆటంకాలను ఎదుర్కొనాలి. మిక్కిలి కావడానికి సైనుంచి చూసిన వానచినుకులు ప్రతితరంగం మొనలిగా మ్రొంగకావుంది. శుక్తిలోకి తక్కువగాపోతే అది కృతా అయినట్లేకదా!

"గ్రంథి వడనివాడు కలవయ్యె నఖములు
గ్రంథిపడెను నేడు, కలదె నఖము!"

దాదానికి చివ్వుకుడి వడితే గోటితో బట్టకాం, అయితే ఇందుకు ఉప

యోగవల్లే గోళ్ళు గ్రంథులు లేవివా నున్నాయి. కాని తిరిగి గ్రంథి వేదననాడు గోళ్ళు లేవు. అంటే కావలం కష్టాలు ఆచరించుచున్నాడు అంటే ఎరిగించే ప్రభువంటిది. ఇప్పుడు కష్టాలు చాత్రించినవి. ఎరిగించే ప్రభువంటిది.

గాలివరచవలూని మలో విశిష్టత ఏమిటంటే ఎరిగి గంభీరమైన అరాన్ని బోధించుచున్నదంటూ మనకు కన్పించే కల్పవృక్షంలో చూపుచున్నది.

“నమము విగియింపుమంటివి నన్ను దానునా.

నాకు తెలియులే నీ కెంత నమము గంటి!”

తనకు చంపదానికి నమము విగించి నమస్తుది ప్రియురాలా. తన ఆనంది ఎంత నమముతో తనకు తెలుగుట! అది నీదిచిత్తము గలిగించుటంత నన్ను నమము గల చిత్త నమము కేం విగిస్తావు? అంటూడు ప్రేమికినో.

“బాధలో నాకు చిది కనుపట్టగానె

చాన నన్ను బాధించుట మానుకొనియె.”

ప్రియురాలు తనకు బాబాబాధలు విడుతుండేది. ‘విడువినక నీకు తెన్ను నుండు’ అన్నట్లు బాధలు అనుభవించి అనుభవించి వానినో? అంటే బాధ విడుచుట. బాధలో తనకు చిదికలుగునోందని అనుకుంటే తెన్నుగా? అప్పుడందడం చూపుతుండటం. అంటే బాధలలో చిదికలు వా అనుభవించడండా లేని చిత్త బాధిస్తున్నది.

“ఎంత తీయని పెదవులే ఇంతి! నీవి!

తెట్టుచున్న ప్రియుని గూడ నీవి కురియు.”

కత్త తిట్టించే కద్యటే. కాని అందులో వేదన నిండుగా వుంది. ఆనా తిట్లలో తీయవలన్న తెలుగుటన్న బాధాస్వరూపి వీరనీతి స్ఫురించుతుంది.

“ప్రణయనీరాగరంతరి పదయుగి ము

ముద్దుగొను నోర్కి తీరకపోయెగనుక

వీరియం నమూధి నమూపధరిత్రనిండ

చిక్కచిక్కగా నైవాకు తెట్లు పెరిగె.”

వీరియరాలు రోజూ కాళ్ళకు ముదాన తెట్లువేసి. ఆ ముదాన రంగుతో కాళ్ళు ఎట్లాగా వుండేవి. అలాంటి కాళ్ళకు ముదానముననే భాగ్యం అట్లుకండానే తీరడం చనిపోయినాడు. కాళ్ళకు తీరకండా చనిపోయినాడు.

ఆ పోలికలు ఆకారం భరించినట్టి పితాచాలై వెంటబడతా యంటారు. ఇక్కడ ఆ పాద రాగగంభీర పాదాలకు ఎటువైపున మెదానమైనా వెలుగుగా అతని సమాధియటూ మెరిసి, అతని అగ్రంశ్చాక్ర బాంధవాలను వెలుగుతున్నాయట ! ఇంత సోభోభరమైన భావం వున్నా ఇంగులమా హాస్యం చొప్పించినాడు గారియి.

“కలను హనుపించె పలికె ‘వచ్చు’వటంచు
బ్రతుకునెల్ల నిద్రపట్టలేదు.”

ఒకనాడు ఎన్నడో స్వప్నంలో ప్రియురాలు కనబడి భాసన్నదట. ఏమనాన కనుంజో అని జీవికయంతా నిద్రపోకుండా లేచివున్నాడట ! సత్వ తిప్పించే ఈవం ద్రలో ఎంతో జనన వుంది. జీవితాంతం ఆమెకై నిరీక్షిస్తూ నిద్రపోని ప్రియని బాధ వుంది.

“ఏల కాళ్ళు నొచ్చు బాలామణికి ? రాత్రి
ఎవని స్వప్నసీమ కేగివచ్చు !”

ఆమెకు కాళ్ళు నొచ్చులుగా వున్నాయని తెలిసింది. దీని ఎవరింటికి వెళ్ళింది. ఎవరిని ఆనందపరిచింది. ఎంతటిమనిషి ఎవరి స్వప్నంలోకి వెళ్ళి వచ్చి వుంటుంది. అందుకే కాళ్ళు నొచ్చున అని హాస్యం చేస్తున్నాడు గారిచి. తన ఇంటికి ఒక్కనాడూ రాగే చాచు. ఎవరింటికి వెళ్ళలేదు. కాని తనంలేనే ఎంతగెంతరినో స్వప్నంలో కనిపించి బాధిస్తున్నది. ఇప్పుడాలైన స్త్రీ అభ్యంత కానవ్వడం స్వప్నంలో ఆమె తనకడకు వచ్చిస్తూ కనిపిస్తుంది.

“చావకాలయె లేని జీజ్జన నేమి !
బడి, ముసీడు, న క్తరువు, సర్వము నొకట”

కావలసింది చావకాల. అది లేనవ్వడం బడి, ముసీడు, న క్తరువు—ఇవి ఎంత విశిష్టమైనవివా తనకు అన్ని ఒకటేవట !

గారిచి వివిధవిషయాలను సూక్ష్మ కదన పోషించినాడు. రసాక్రయమైన ఈయనకవిత ఏదియాయం ప్రియమోని తానీవా రమ్యంగా వుంటుంది. శృంగార పరమైన ఈయనరచనలు ఇమెమక్కిలిగా ఆనందాన్ని కలిగి వుంది. “శృంగార పరమధురః పరమహాదశా రసః” అన్న ‘ధ్వన్యాలోకమా’కి గారిచియొడత అన్వర్థకము. శృంగారంలోనూ విప్రలంభశృంగారాన్ని ఆక్రమించిన గారిచి రచనలలో విప్రలంభ అడుగుతున్నా కనిపిస్తుంది. విప్రలంభ శృంగారరస భరితమాలైన ఈయన పద్యాలకు భగవత్ పదమైన అర్థం చెప్పడానికి కొంతద ప్రయత్నిస్తాడు. గాని అందుకొకా విమర్శకులు ఆ బాదాన్ని అంగీకరించ

లేదు. అక్కడక్కడ భగవత్ పరమైనది లేకపోలేదుగాని, చక్కని నిబంధన ప్రకటన పరమైనదనుటలో సందేహంలేదు.

తనకు కరుణించని ప్రేమపాత్ర విరహానికప్పుడైన ప్రేమకు ఆనందమిచ్చుచు తనన గాలిలో గజశృంగం పరిశ్రువంగా నిలిపివేసింది.

“అన్ని రోగములకు నొవ్వధం బులబీము
ప్రణయరోగమునకు శనము ముందా”

మానవుని హృదయంలో ప్రణయం ఏర్పడితే అది హృదయాన్ని కలిపి వేరుగట్టి, కాదికి మించలేదు. ఇతర రోగాలకు మించుకొని వలపుపలికటం మరల బీభత్సోలికవలపు దుచిగానే త్రింపబడింది. మనస్సు త్రింకబడింది. తీయవలసిన స్వరంగా, కంటరికతల అప్పుకు మంగు లభించినట్లువుతుంది. కాని క్రమంగా శబోకు వలనంతగా పరిణమిస్తుంది.

“వలపువలన బ్రతుకు బహుమతివస్తుంది,
ఎడద తీయడమే బడయసాగె,
పాద కొవ్వడమ్ము బడసియు దెందరలు
మందులేని పాద నందె మరల”

చిరకాలం కోపించి ఒకనాడు అప్పద్మనాభ ప్రయత్నం కనికరించిన ప్రియురాలు అతడు తన ఇంటిలోకి రావడానికి ఆకుమరించినట్లు. ఇన్నాళ్ళకూ ఆమె కనికరించినది సంతోషించి ప్రియుడు తనవక్క. చుట్ట తచ్చుకుని ఆమె ఇంటికి వరుచువచ్చాడు. అంతలో ఆమెకు మర్రి పోవడమిచ్చింది. మర్రి పొమ్మన్నవట. తనవక్కం చిత్తగించింది :—

“ఇంట నుండంగ ననుమతి నిచ్చి తీవు
చుట్టియుండిన నా “ప్రక్క” వట్లె నిచ్చి
వలచితిని లేదో కయనించుకొనకు నేను,
అంతలో “వద్దు, వద్దు పో” మృదుమేమి ?”

వదల వరుచుకోవటానికి మనమహారథ చంచలమాలైన ప్రియురాలి మనస్థితిని ఎంతో చక్కగా ఇప్పిచాడు.

“ఎంతకని ప్రాణు నా గుండెవంత! నింక
అమోగి చూపెదను రక్తిలాంగుళులను,”

రిన గుండెబాధను ఎన్నివాడినా పూర్తిగా నిర్మలకరచేసేటండా పుష్పాదు ప్రియుడు. రిన బాధనంతా వ్రాసి ఆమెకు నువ్వుతో కలిగి తనను కరుణితులందరి ఆకలి భావం. కాని ఎంత వ్రాసినా రిన బాధ పూర్తిగా ఇమడదు. వ్రాసి వ్రాసి గుండెలు క్రమ్మకున్న ప్రశ్నను ఆమెకు నువ్వుతో తన హృదయబాధ పూర్తిగా ఆమెకు తెలుసుంది. నిమిష గాసిననుంచా నొసినవారికంటే కలిగి గాంతులెందు ముసితే ఆమెకు తన బాధ పూర్తిగా అర్థమౌతుంది అంటాడో శాలివీ.

“నీను నిరసించు నామె చింతించుకొనెడిగె,
నిగలి శౌంధరగా కలుగించె నన్ను?”

నిరసా తడవ నిరంతరం తాను బనిపోయినాడు. ఇప్పుడు ఆమె ఆకలితోను చింతించుకొనెడిదిగి. ఈ కవికరం ఎంత శౌంధరగా కలిసింది? అంటే, ఇంత ఆలస్యంగానా తనకు ఆమె కనుకరించుట!

“నామెడద చీల్చి రక్తమండలము చేసె,
నీను నేదనతో మరణించినాడె,
పుప్పును గోళ్ళకు నెరుపురం గట్టు లెక్క-
నొసె తాను గోరంగొతు పెట్టుకున్న!”

విక్రమరాలు తనకు గానా బాధించింది. గోళ్ళతో నువ్వెమ చీల్చి గ కరుణం చేసింది. నుండ చింతడంకల ఆ బాధ నిరంతరం తాను చనిపోయానాడు. తాను బ్రతికిఉన్నప్పుడు తన హృదయభారంతో ఆమెగోళు ఎలుగుతుంటేది. ఇప్పుడు తాను చనిపోయినాడు. ఇక తన గోళ్ళకు ఎటువరయిపోదామి పాపం! గోరంటావను అక్కయించునవిన బొర్రాగ్గం కలిసింది. తనను అంతగా బాధించి చచ్చేంత తన చేతులతోనే తన నిధిరంగో ఆమె గోళు ఎలుగుతుంటేదేదీకం! తాను బ్రతికిఉంటే తన నిధిరంగో ఆమెకు నీచ చేయగలిగేవాడు. కాని చనిపోయినాడు. ఇప్పుడు తానుగోళు ముదానమీద అధాగవదనలవిన కళ్ళవట్టుతో అని తగయచున్నాడు ప్రియుడు. ఇందులో ప్రియుని ప్రేమ, ప్రియరాని కావ్యము అభివ్యక్తం అవుతున్నది.

“ఏల నన్ను మరచె నెరుగజోయితి, నామె
వలపుచూపు చూచె భస్మమెలి.”

ఆమెతోను తాను ఎంతగానో కరుణచున్నాడు. కాని ఆమె తనను మరచింది. ఇంత కావ్యమేం? తెలుసుకోవలసిన కోవంగా ఆమెకుంటే చరచరా తెల్పి వాడు. అది గ్రహించి ఆమె ఒక్క కలెత్తుకొంటేయి చూచింది. ఆ

యాత్రలో అతని కోపం వశించడమేగాక అతడు భక్తు మెరిసిపోయాడనిగాను. అతగా ఆమెను ఏమీ అవలేక నిత్యుపాసించేయివాడు అనిభావం.

ప్రేయశీపై తపత గల అనురాగాన్ని చెబుతున్నాడు :—

“ఎచట నీవదాంకముల నీసీంగెను. ఎచట
అడవివారిఁలు నందపనుకలు నోమి,”

ఆమె నడచిపోయినట్టి కాలినడుగులుల కనిపిస్తే గానూ, అదోకొక అడవివారి అయినా నందపనుకలే నుండగలగా కనబడనివివిధ, ఆమెకాలినడుగులుల గుండ్ల అతని కింత సుందోర్నం అన్నమాట.

ప్రియానిదేశాగ గంజువలి హృదయగాఢాన్ని భరింపలేక ఎంతగానూ చెబుతున్నాడు :—

“నప్రియుని నగ్నిశిఖ భద్రపరచనచ్చు
హృదయమున దుఃఖవహ్ని భరింపలేను,”

కాశికింటి నివ్వడు వాచివా వాడనిచ్చునట నాని దుఃఖాన్నిన బట్టని ఎంతో కావడం కష్టపాథ్యంగా వుండటం!

“నర్తననని రాక నాగలుగలే హరిశీరికి
నన్నె కాపలాగా నుల్పినా నడేదెని”

వనా నన్ను ద్రివిగయగానూ, వివాత అనువది పొన్నగిం పొన్నదానిని అంతలో నిలుచునిఉన్నాడు. ఎంతమా గానూ, ఆమెకోసం ఎంత హరిశీరి పొన్న ఆనిగ నిలుచునిఉండడం “తన గుంటికి నవలే ఆమె కావటాగా ఉండవలెనని” వంటాడు గారికే.

కన సుఖార్థమరాగాన్ని, ఆమె నిర్దాశిత్వాన్ని ఎంతో దక్కగా చెప్పక పడ్యం :—

“అమెపాదతీర మానగోరితిగాని
కాళ్లు నేలమీద కడిగ నామె”

ఆమెవలెల్లా ఎంత దుఃఖ మెవాచింటే, ఆమెపాదాలు కడిగి ఆ తీరం పుచ్చు కోవా అనుకున్నాడు. ఒక వ్యతరం తెచ్చాడు. కాళ్లు అవ్యతరంగా కడుక్కోమని ప్రార్థించాడు. నాని ఆమె ఎంతకలిమరాంటే తన పాదతీరంనూదా అతనికి అందగించాడేనని కాళ్లు నేలమీద కడుక్కొని. కాళ్లు శీలమీద

ఓడుబుద్ధులను విశ్వవేదాంతాన్ని తెలుసుకోవడానికి అనుమతి ఇచ్చింది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది.

అనుభవాలన్నీ చాచి మనో వ్యవస్థ :—

“శత్రువులను కత్తిరించి, సమస్తాన్ని
కరుణతో చూచి, వీధుల కరుణ నీవే!”

విశ్వవేదాంతాన్ని గురించి గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది.

ఇట్టిదే మనో వ్యవస్థ :—

“నాకు గుండెగొయ్యము కట్టిన మూలకం
అట్టి బలమైన దానైవే అవలంబించు”

విశ్వవేదాంతాన్ని గురించి గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది.

విశ్వవేదాంతాన్ని గురించి గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది.

“వెలుగు నీ ప్రణయోక్తిని కొలుచునేను
ప్రళయభీతిని నీకు నీకు నీకు”

విశ్వవేదాంతాన్ని గురించి గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది.

అనుభవాలన్నీ చాచి మనో వ్యవస్థ :—

“ప్రేమభీతిని నీకు నీకు నీకు
ప్రణయ సందర్భరాజ్ కి నీకు నీకు”

విశ్వవేదాంతాన్ని గురించి గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో గారిజ్ కవిత్వం అతని అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతోంది.

హింసపెట్టరు. “నీవు హిందవ్యరాజ్యవి. నేను పౌరాణభిసేనమున. నన్ని హింసించడం వ్యర్థముకాదు” అంటున్నాడు.

తన ప్రేమనీ జోన్నత్యాన్ని చెబుతున్నాడు :—

“నీ వెలుగుచేతి సూర్యుని పరికి మెరుము
లేనిచో సూర్యు డొక బిచ్చగాని కరము.”

ప్రియతాళి కాంతివలన మూర్ఖుడు మలగుతున్నాడు. అంతేకాని అతనిని నశుజమిన కాంతి లేదు. తన జ్ఞానమున అమె మూర్ఖుని ప్రసాదించుటకే, మూర్ఖుడు బిచ్చగాని చేయుగా నా రక్షమిచోతాడట. అంత కాంతిగుండుగానా యును.

తన విగ్రహభాధను చెబుతున్నాడు :—

“మునుపు పువునోటాన్నచో మురిసిపోతి,
పూలవాసన కూరిపోవు నేడు”

ఇదిగదిని తూలనోటలంటే ఎంతో మురిసిపోయేవాడట. కాని ఇప్పుడు తూల వాసన గిరితే తురిసిపోయేట్లుంది. అతని పూలవాసన ప్రేమనీని ఎగిరితే తలించి తన తేదనకు మరింత పెంచి పోగుంపోయేంత వని చేస్తున్నది.

“అమె రానుండ నను వార్త యుండె సిగ్గుడ,
నాకు నే దింట చాపైన లేకపోయె.”

ఇన్నాళ్లక అమె తన ఇంటికి రానున్నట్లు వార్త తెలిసింది. అమెను మాన్సి పెడవాటంటే రావలించెనా ఇంట్లో లేదు. అమెతోను విచ్చివాడే ముల్లం పోగొట్టుకున్నాడని భావం.

“మృత్యు వే కెంచినపు డామెలేఖ వచ్చు
చదువకయె వడిముక నుంచి చచ్చినాను.”

తీరా మృత్యువు నమింపించినాడు—ఇన్నాళ్లక అమెవదనంచి లేఖ వచ్చింది. చదివే శక్తి లేదు. వక్షంమీద పెట్టుకుని, చదవకుండానే, వదిలిపోయానాడు. వ్రాయక వ్రాయక ఇన్నాళ్లక వ్రాసింది అమె. ఆ లేఖనో ఏనుంజో చదువు నో భాగ్యమేనా కలుగలేదు.

“దుఃఖవిషము నాప్రాణాలు తోడివేసె
నీవు నను చంపితి వటుంచు నింద యేల !”

దుఃఖంనో తాను చవిపోయినాడు. అోకమంతా, తనకు చంపింది అను, అది ఆమెకు విందించుకున్నాను. “నన్ను విందించడం చేయి? నన్ను చంపింది నీవు కాదే, పాపం! నా దుఃఖమే నన్ను చంపింది. అోకం నన్ను విందించుకుంటేయిదే!” అంటున్నాడు ప్రాణనీనో. “నీ వల్లనే నేను దుఃఖపడి వచ్చిన్నాను” అనే అరాన్ని భవవిగా అందిస్తున్నాడు వివి. చక్కని కృంగకృత్యధాన కవితి.

“అన్ని బంధాల విదలించివట్టి యెడద
కురుల ఉరులందువల చిక్కుకొనెను, తెలియ!”

అన్ని బంధాలను విరిచింతువున్న తన భావన నుం, నీవ ప్రేమరాతివయిన అనే ఉరులనుండి వట్టువ తప్పుకోలేక కాటిలో చిక్కుకొన్నవట!

అన్ని తాదలు అనుభవించున్నా ప్రాణనూని తడలుకోలేదు:

“జ్వాలయే నీవముసలు సర్వస్వమట్లు
ప్రణయమే నీవితంపు సర్వస్వమయ్యె.”

రకలో దగ్గరారయివున్న తనకను నెలుగున్నాడు:

“నన్ను కవ్వించుకోకు, నా కన్నులందు
అనుభవించుగదామరుత్ సమూహముల కలవు.”

నీవ కన్నులలో కన్నుటికుళాను లున్నవట!

“వత్తువని నూతు పుచ్చె నా వలపురాణి
ఎదురుచూచెద, రాకపోయినను గాని”

వసానని నూతు పుచ్చింది. రాదని తనవ తెలుసు. అయినా ఎగురుచూస్తూ ఉంటుంది. కానినోనీగా కొంత తప్పి పుచ్చిందింటేయిదే!.

“ప్రణయమున చావుబ్రతుకు, సర్వస్వమొకట,
ఎవరికై చావగలనో, జీవించునూడ”

ప్రేమనులో చావుబ్రతుకులు తెలియ ఒకటి. ఒకటి ప్రేమయినాడు, ఒకటి అప్రేమయినాడు. కాని నీ కోసం చవిపోగలను, నీ కోసం బ్రతుకగలను కూడా.

“నీదు కనుచూపు కత్తిగానీ యెడగద’
జొచ్చినపుడు మిత్రమునోలే జూచుకొందు”

అదిద యాత్ర క తివలె నుండెలో నుచ్చుకన్నది. బృహదయంతో ప్రవేశించిన వారిని మిత్రునివలె చూచుకోవలగదుక క తివరా మిత్రునివలె నుంచుటం పూను, నీ యాత్ర కానుండెలో దిగి వాధిస్తున్నది. అయినా ఆ యాత్రను ఇష్టంగా స్వీకరిస్తాను.

ఇంచుమించు ఇలాటి భాగమే మరికొంత అందంగా ఈ క్రిందిపద్యంగా చెప్పినాడు గారిజ్

“ఎడదలోనుండి వెడలకున్న
క్రాలు నీ బాగునునిశితాగ్రమ్మె ప్రియము”

ప్రియరాలు విడిచిన కాలం నుండెలో నుచ్చుకంది. అయినే వెలిగి నీచు రావందా వుంది. తియవచ్చినా, తియరావన్నా నుండెలో గ్రుచ్చుకన్న నీకాలం వాత చాలా ప్రియమైనది అంటున్నాడు. కాల ఎంతగా నీమె మాకు కావచ్చును, లేదా అమె కలకు కావచ్చును, వాటింతగే అయినా అగి తన బృహదయంతో గ్రుచ్చుకన్నదిగనుక తనకు ఆ బాగువు వాడియిచ్చి. ప్రియముట !

“ఊహలోనున్న ఆమెకై ఉచ్చిపోగు
మధువు నూపించి పాచిడి మధుప్రముక్కు.”

అమె ఇంకా తనకు లభింపలేదు. అప్పుడే ఆమెకోసం ఉచ్చిపోకున్నాడు. తేనె ఇంకా గ్రోలవందానీ తనకుం కలవుతో పాటపాడే మధునంగా ఖండి ద్రియమి పరిసీతి.

నిజానికి, మధుపానం చేసినకడువాత ఆ నిండుమడులో ఎదువగ పాడలేకపోవచ్చు, అతుల్యించినతరువాత మధువుపై ఆనకే గిగ్గనూలచ్చు. కనుక మధువుపై ఆరాటపడుకున్నప్పుటి మధురామధుని తిరుగాని కలగగను, ప్రేయసిరాకకై విరిగింపడంలో కలిగి అనుభూతి ప్రయాపంపియొగం తిరుగాన వన్నగిల్లడం సహజం. కోర్కెలు ఫలించకపోవడమే మేలేకూ!

“వెడల కుండెడివాడు నవ్విస విధాన,
పై న నంతోమమును, లోన బాధ నాకు”

కానప్పుడైనా నంతోషంగా కనువడాలది పైను నవ్వే గాని లోనమాత్రం బాధ.

“బాధ భరియింపలేక బాష్పజల మోడ్చి
చాన తానమాడితి, పవిత్రతను గంటి”

నందెలో బాధ క్షణాలంటే కన్నీలు కార్చుతి. అప్పుడు కాన బదులు తగ్గిన
కొలుంది. ఆ కన్నీళ్ళలో స్నానం చేస్తే నానాలు మృత్యువు తోలాయి. పవిత్ర
తన యేర్పడుతుంది.

“అననము చూపకుండిన మానెగాని
ముసుగు తీసి కుపితనేత్రములనె చూపు”

నీ అంగమైన యెఱుఁగి మోపడం ఇష్టం లేకపోతే, మీరే మరణింప నీ తాళ
నా నా మోపడం. ప్రపంచం నాతో కనబడకుంటే నా. కోపంతో నా
తెలుపు మోచినా చాలు. ఆ కోపం తోటికొనగానే కన్నులె నా ఆ యెదుగు
కొలుంది చూపు.

“ఎంత దుష్టురాలవే! నిరాకాక్షిణి!
హృదయ రాక్షసి మరవితబాంతు.”

ఇక ఆమె అభిమతిలో నిరాక బలంగా నానాకుంటే ఆమెకు ప్రపంచం నానక
గలుగుతాడు. కాని ఆమెకు మరణం ఇష్టంలేదు. మరణం కలిగించడానికి
ప్రపంచం నీ నిరాకాక్షిణి నిందిస్తున్నాడు. ఆ మోపడం నిరాక నీ తగ్గినా ఆమెకు
మరణం ఇష్టంలేదు తనన.

“అమె కోపన; నాకథ లుకన్దీర్చ,
మిట్టి వినియోగ సుదేశమోయి ది నామెను.”

నా నంటే నీ ఆమెకు కోపం. ఇక తన నేర నాకథ ముగించం. అలాంటి
కథను ఆమెకు వినిపించమని సందేశం నాకథి చేసి నాకథి భయం కలుగు
తున్నది. ఆమె ఏమంటుందో ఆమెకు వినిపించుకో ఆమె కోపన.

“కయల గలిగెము తన పూర్వసరణి దలచి
స్థిగుళి తాను ముగతు కగ్గజాపు.”

పూర్వం బహుశతంగా పగ్గెన ర్తింపది ఆమె. కాని ప్రపంచం నీ నానక మోచి
కయల కలిగింది ఆమెకు. ఆయనా పూర్వం కనకంగా ప్రపంచం నీ
మోచి లోకం ఏమంటుంటుందో అది వినిపించి తన కయల నీ ప్రపంచం
దానికి నానకాడుతున్నది. కయల కలిగినా నానక ము ప్రపంచం నీ దని
భావం.

“దుఃఖవిషయంక గళమునే దూరలేదు

సరములన్ చేరినపు డెంత సరకమునునొ!”

ఇంకా గట్టిగా నొంతులోనే చేరినట్టి దుఃఖమునే విషయం, అప్పుడే ఇంత బాధ నొపుచుంది, ఇక అది జొక్కలోనే పెరిగింది ర గంబో కలిపి దిక్కునాలోనొక ప్రవహించు ఎంత సరకంగా వుంటుందో?

“ఇంతి చారిణి వచ్చిందేమొ యదకు,

నీవు తొందర పడి నురసించినావు.”

తనలో తానే అనుకొంటున్నాడు. నీవు బాధ భరించలేక నొందనవలసిన గతి పోయినావుగాని బ్రతికేవుంటే మరికొన్నాళ్లకైనా అది బాధి కలిగి నిన్ను కలిగించేదేదా! ఎంత బాధనానంద మరికొన్నాళ్లు బ్రతికినవని గురించి. అది చారిణివచ్చి నిన్ను అడగించేదేదా!

“ఇంక దుఃఖము కైవ నా శేక హృదయం

మీలో ఒకపది ఇవ్వవై తేలు! దేవ!”

బాధ భరించుకుంది హృదయం. అయితే ఉన్నది ఒక్కటి హృదయం. బాధ చాలాకంటే ఎక్కువ పోయింది. ఇంత బాధను భరించలేకనే అది ఒక్క హృదయంలో లేదు. కనుక దైవమా! ఒక్క హృదయం ఎందుకొచ్చావు? నీ మదిహృదయం తివ్యక పోయినావా? దుఃఖాన్ని భరించ గలగడంబో అది తోడ్పడేది. దీన్ని మట్టి అడవి వేదన ఎంతో అంగనా తేలుకోవచ్చు.

“నను నదలి పొగవలె నేగ నాదునీడ

గుండెలో అగ్ని గలవాని గోరునేది?”

తాను నుభవదీ ఇతరులకు నుభవదీ నానిగట్ల ఎవరూ నా ఉండడానికి ఇష్టపడతారా. నాని ఇతరుల గుండెలో అగ్నిగలవాడని కనుక నీదహనా ఇకన్ని దిడింది పెరిగిపోయింది. ఇప్పుడు మరీ ఒంటరిబాడేవాడు. తనకు నీడ నడచిపోయినాన్ని నివ్వలోనుంది పొగ కైకేరిపోవుటతో ఉపయోగపడేవాడు. కనుక నీ దిక్కు పోలిక.

“తరుణిదీర్గ శేకమాలు సౌందర్యఖనులు

వెలసినవి నేడు పన్నురికెట్టుకొంటు.”

అది బాధనైన వెండ్రుకలు అంతా అంత విలయాలు. నాని అది తనవే నుభవము నుభవదీ సగుల ఇప్పుడు ఉరి పోతున్నది. అవగా అది అమృగమోన

విప్రుడు తాను ఆ వీరులను ఆనందించగలడుగాని, ఇప్పుడు ఈ విరహపరుడూన అని మరీ బాధపడుతున్నది.

“కలలలో నామె నాస్థిలి శిలీయవచ్చు,
కనుక ప్రత్యక్షముగ సహంగరాదు.”

ఈ పరిస్థితులు తెలుసుకోదానికి ఆమె కలలో నడుచి, ప్రత్యక్షంగా రాదు. కనుక ఆమె భవములను బాధిస్తున్నట్లు అడుగంటే కలలోనే అడగాలి. ప్రత్యక్షంగా అడుగడానికి వీలులేదు. ఎందుకనగా ఆమె ప్రత్యక్షంగా రానే రాదు. కలలో రావడం అనగా ఆమె తనవద్దకు రావేరాదని అర్థం.

“నా సహస్ర మెరింగియున్న యటు లామె
మోసగించు, నింగేని చెప్పుదాను నేను?”

అత్యవసరం ఎప్పుడోనా ఆమె కనబడితే నా కన్నులులాలు తెలుచా మని మంటాను. కాని ఇప్పుడోయిప్పుటికి నా ముగ్ధుల కనబడ లేరనినట్లు వ్రాసింది మోసగించింది. ఇక నీవీమి చెప్పింది చెప్పి అవకాశం వచ్చినప్పుడునానా నన్ను తోడు చెప్పింటాను.

“ఆమె చారిణావును నాను జేచు మరయు,
నిను చెప్పుడు చారిలో నింక నేను?”

ఎవ్వరూలేని వీశాంత్యులలో కలిసి ఆమె నామెలం అడిగితే నా చార్మ గాల్గిన్నిగూర్చి, బాధలనుగూర్చి చెప్పుకుంటాను. కాని చారిలో వదిలుకుంటుందన “జేచుగొనా” అని అడుగుతే “అ” అని తలచుకుంటుంటేగాని చెప్పుకోదానికి వీలులేదుగానా! ఈ విధంగా నా బాధలను నీకు చెప్పుకోదానికి వీలివ్వకుంటానాంధ్రవంగా “జేచుగొనా” అని అడిగి “అ” అనిపించుకొని తెలిచానామెలంపడుతుంది చారిలో కలిసి.

“నిదునిండుచూపు నే నోరి వేదిరి,
కాంతు వేయింట అరకంట తుదకు!”

నిదునూ పనగా ప్రేమగలిగి, కలికరము గలిగి, అనుగ్రహించ నిద్రపడిన ప్రియురాలి చూపు. అట్టిచూపును కోరి ఇంతకాలం వేదికుంటే తుదకు అరకంట చూసావేమి? అనగా నిదునూపు కోరినదానికి అరకంటచూపు చాలదు. చతుర్థాశ్రితు!

“మొదటెట్టుకోనుటకై స్వరతాళములు లేవు
కన్నీటిపాటలో గుణగంధులు కనరావు”

దుఃఖం బెక్కోడుకోడానికి స్వరాలు తాళాలు ఎందుకు? కన్నీటి సొడుగు
కాదు యెటులు ఎందుకు? స్పృహనుజ్ఞానం పొందుతే కచ్చె బాధను
నివారించు నిబంధనలు లేవు.

“స్వప్నమిగదా తాను నచ్చి వన్నీచార్చి
శాలివర చెన్నే చాలు నాకు,
శాస దుఃఖమీన్ని శాసంగి నిదుర
వట్టనీదు, స్వప్న మెట్టులన్ను?”

అమె నిజంగా రావచ్చు మాట. కలలోనూ కనపడి కుంగుతే అంత
తృప్తిపడతాను. కానీ కలలోనూ మాట అమె కనపడే భాగ్యంలేదు. ఎందు
కనగా, దుఃఖంవలె గవ్వంలేనా నిద్రవట్టదు. నిద్రవట్టనిది కల ఎలా కలుగుంది?
నిద్రలేకుండా కలుగుతుంది!

“చావనోరెడు వానికి చావురాని
ఘోరిదుర్గతి నిక చూచి తీరవలయు”

చావలనుకొన్నవానికి చావురానంటే అంతకన్న భార మేముండుంది?

“నీడనో, విశాదమనో, దుర్విధివోగాని
నీవు నాదానపై తివేసి అదె చాలు”

నీ పల్ల నాకు చాలా కష్టము కలిగినది. నీవు నీడనేయినా, విశాదమనే
అయినా, దుర్విధినే అయినా నీవు నాదానపై నీ నాకు కృత్రిమ, బాధిస్తున్నావు
గాని నా వానిని కావించా ఉన్నావు.

“తయిచేతి అంబు తగులునట్లుగ నిల్చి
గాయ పడిగ కోర్కె గలదు వాకు,
అంబు తగులజేసి అద్దాని గొనిపోయి
లిదుని కిత్తు మరల తాను వేయ”

క్రియరాని చేతి కాగలదుకొని తాళలే కోరిక ఉన్నది. అమెకల
దుఃఖం లభించనంటే మాట కన్నమనా కలిగితే దాన్ని అనుభవించి తృప్తిపడ
తాను. అమె కాగల ఎక్కెట్టేగానే ఎదురుగా నిలుచుంటాను. బాగళా

ఓక అది నా నుండెద తగులక నురికమ్మిసోతే ఆ కాజాన్ని నదికిరెచ్చి
ఆమెగే ఇచ్చి మళ్ళి నా నుండెద గొట్టించుదంటాను.

“కాళ్ళు బొబ్బలై త్తి కడు మల్లగా సాగు
కాటసారి వోలె బరగినట్టి
తారకాగణమ్ము త్వరగా చరింపదు
ప్రణయదీర్ఘ మార్గ వ ర్తియగుచు”

అకాశంలో నక్షత్రాలు గలగలా నడుస్తున్నట్లు కనపడేవు. మిల్లగా సాగు
తుంటాయి. నువ్వు మొదట శ్రీమహార్యం ఎంతిహా ముగియాలి నడచినగదా కాళ్ళు
బొబ్బలై త్తిగా మెల్లగా నడుస్తున్నట్లు చుక్కలు. అది కాళ్ళబొబ్బలై త్తి
కాటసారిలా వున్నాయి.

“అమె బూడిద నామెగ మందగించె,
నోగి బంగయ్యె వనుకొనసాగె నామె”

కనపడిన కనపడక కనపడిన ఆమెను గూడగానే చిగవరహాలోగంగో
గ్భరించిన నా ముఖంలో తాత్కాలికంగా తొలి కాంతి వచ్చింది. అది
మీది నా లోగం బంగంబడినట్లు బాగు. నిజానికి ఆ బబ్బు అలాగే వుంది.
ఆ నిజం ఆమెకు తెలిసివుంటే నా నట్ట అందే నాకు సుఖమవుతుంది, చికిత్స
సాగించును. కాని ముఖమూది జ్ఞానకావ్య కాంతినిచూచి కాగ్గనాగని
హాని తెలిసిపోయింది. పోగానే బబ్బు మళ్ళి ముగిసింది.

“రాత్రినోష్టిలోన రాగిల్లి వ జగంబు
తెల్లవారగానె వల్లవారె.”

రాత్రిలో ప్రాణినిగోని, ఉద్భవుతోను బాధించి రాగిల్లింది. కాని తెల్లవారే
వరకు మధువు లేదు, కడుపు లేదు. బంగం కల్లబడిపోయింది. తెల్లవారి మళ్ళి
అలా నడక.

“ప్రణయ బాధితులను గూర్చి వలుకవళి నెరి
పాదములనుండి తలదాక బాధ యొప్పు.”

మరల నా కాస్తలే శరీరంలోని వీడోలక భాగంలో వుంటుంది. ఈ ప్రణయ
బాధ ఆనాడను ప్రకం క్రిమివుంటుంది.

“వచ్చివాడ నేను చచ్చిపోయినగూడ
నా సమాధిమూడ దోహతునక

పిల్లవాండు వివరించేసినా రెన్నెన్నో
బండరాళ్లు పూలచెండులట్లు."

క్రియా విరహంతో పిన్నతీతనాచివొక పిల్లని గొట్టు విడదొకాడు. 'ఎన్నో' మీది అలాగే రాళ్లు విడదొకాళ్ళు. అయితే ఇతను అచిచ్చంలో ఉన్నప్పుడు పిల్లలు మిన్నామిదిలాగే రాళ్లు తీసేవాడు. కాని ఇతను చిచ్చులో గుఱవ తన తాత గూడా ఇతని నోరేమీద కిల్లలు రాళ్లు విడదొకాళ్ళు అని అనిపించి, నిజానికి నోరేమీద పూలు చలాల్సి, రాళ్లుకాదు. కాని ఎట్టిదో ఇతని పిచ్చు ఎంత ముదిరిందింటే, పిల్లలు ఇతను బ్రతికిఉన్నప్పుడేగాని గుఱదొకాడ పిచ్చుటమాడా రాళ్లు వివరణం చూసుకోలేదు. అంత పిచ్చు పుట్టేటప్పుడేగాని ఇతనికి, ఇతంతో ప్రియకాంతికోసం విడిచిపెట్టే కదా!

"నాకు విధిలేక మూగనైన నానుగాని
లేనిచో నేను మాట్లాడలేను చేట!"

తృతీయవ్యక్తి కృత్యం విశ్వస్థాన్ని అవలంబించింది. వీరు చెప్పుకునే ఏదో లేదు. అయితే నిందితడం ఇష్టంలేదు. చెప్పుకోనిది ఇంక ఎవరికీ తెలియక, చెప్పుకుంటే గతాగ్రం గుఱుతుంటుంది. కనుక మూగగా ముచ్చున్నాను. అంతేగాని నేను మాట్లాడలేదులే?

"నన్ను నూర్చి వార్త నాకే అందనిచోట
నేను వాసుకుండినాను నేను."

తన కార్య తనకే అందనిచోట ఉన్నాడట. తన కంటికితనం, తన కాళ్ళ, తన చాచ్చాగ్రం ఎట్టితో ఇంతకన్న ఎలా చెప్పుగలగు ఎవరైనా?

"ఏది యమునికి అగ్గిలో ఇంగి వేడి?
కనపడక కాల్పు నేడవాంగార విట్టి."

తన కృత్యంలో కానితేండి ముఱికి కనగానందా కాస్తే నేడవాన్నికలవ కలిగే రాధ నరకంలోమాడా ఉండదు అతనునికీ—కనపడక కాల్పు నేడ వాంగారంలోని నేడి నరకంవిష్టులామాడా లేదంటున్నాడు.

"నన్ను మాత్రమేని నానమాధిని నీదు
నీధి గట్టజోతు పియలతాంగి!
నా నమాధిబట్టి నలుగురు నీయిల్లు
తెలిసికొనుట నోరగలనె నేను!"

అప్పుడు చంపి వా యమాధిపతి నిశ్చయపడితాడు. ఎందుకంటే —
 ఘరానావాని సమాధి ఉన్నచోటలో ఘరానావాని ఆమె ఇల్లు అది కనుచుంటుందని
 నయన దిద్దంటే గపాదు. అది చూసి భరించలేదు. వెళ్ళు గాని పంకా
 భావించు నేను, నిశ్చయ అయ్యింది చేరడాన్ని భరించలేదు. కనుక నన్ను పోగొట్టేస్తే
 చేయగూని వా యమాధిపతి నిశ్చయపడుతుందని భరించదు.

తనను అటు దరిలేక్కడన్నకు అయ్యింది అటువద్దకు వెళ్ళడాన్ని గానిశ్
 భరించలేదు.

“నీను లేఖను పొంది ఆమోదపడను,
 బాబు లేచుచువానివయి నిర్వృతమగుతిన.”

నిగదానంది రాకరాక నీకు ననే సంతోషించు నేను. ఎందుకంటే నీలేఖను
 తెచ్చిన వారావారునినాడ బాగు తున్నది. అందుకు కారణం నేను నిన్ను
 చూచి భాగ్యునికీ కోమలానికీ, ఆ భారావారుడని నిన్ను కళ్ళలో చూచి
 నీ సొంతదొడ్డిని అనుభవించుతుంటావు. ఆ అనుభవం కావాలి కదా నాకు
 కలుగ నందుకు ఇదినినాడ అనువదలతాను.

“నాగోదపముగ నిన్ను చేరినంతట నీ
 నూరిపోవునొక బీ సుధురగ్గూఢముగ”

నేను వచ్చిన నీకు నీకు అంగీకరించి గానంగా మోసపోతుంది. నీవు అందు
 కంటే బాగుంటు ను కలుగగా పరిణమిస్తుంది.

“అమోగనూలు నిశ్చలమగుబయ్య పలుకు,
 పలుకుటగ్గుని వింగయ గజ్జలమొగ్గుగ.”

నిగదానంది మోసపోతే నీ మోసపోతుంటావు. నీ కలుగనందుకు అనే అన్ని
 వారి వింగయ కాదు. నిన్ను పలుకుతా అని కలుగనాని కాదు. నీకు
 అటు! నీకు అటు!

అమోగ తనమోడ ఎంత అమోగమో తెలుసుకొనుము:

అమో పల్లకిలో నెక్కి అరిగ నాధు
 నిధిమంబుల పడ కడు వంగమంబును,
 పల్లకిని మోయు జోయాలు అరువువలన
 బులులు మార్చగానోర నొప్పుకొనకుండ,”

నేనున్న దీనినంటే పల్లెలో ఆమె పెట్టుకున్నది. అయితే ఎలాగో గాని నా నన్ను తప్పించుకునిపోవాలని భ్రమ కలుగ్గా. పల్లెమీదిపులిని పోయాయి ముగియబోయాయి ముగియబోయాయి అంటూ అడుగుతూ అడుగుతూ వెళ్ళిపోయింది.

“వాసరాతిని నిన్ను వదలి యెట్లు పుట్టు!
తెక్కబెట్ట నొక్క చుక్క లేదు.”

విరహంలో ఆకాశంలోని చుక్కలను తెక్క పెట్టుతూ రాత్రులు వెంటికి గడుపుకుంటుంది కాని ముగియబట్టినరాత్రి ఒక గుళ్ళిని చూసింది. ఏమి తెక్క పెట్టినది?

“ఉన్న హృదయ మొకటి—నిన్ను చూడని బాధ,
నిన్ను వినని బాధ యెన్న రెండు.”

హృదయమేమో ఒక్కటి. కాని బాధలు ముట్టుకు రెండు. ఒకటి - నిన్ను చూడలేదన్న బాధ, రెండవది - నిన్ను మాట్లాడగా విను భాగ్యం కలుగ బాధతో ఉన్న బాధ.

“అదిగిరిని నీవయిన, ప్రియురాలి! నీను,
అదియు నాపెట్టిలో నొక అంగమగును.”

నీమీద నీను అదిగిరను. నిన్ను నామీద అలుగుట హృదయంగాని నీను నీమీద అంగడం ఏమిటి నాపెట్టిగా?

“ఎవ్వరేని నాగాథ వచింప నామె
మీరును చక్కగా; ననుగూర్చి అన దొకింప.”

ఎవరైనా నాగాథను అమెకు చెబితే వింటుందిగాని, నోరు విచ్చి అయ్యో! అని అనదు. విని తొలకుకుంటుంది. ఎంత కఠినరాలు!

“గాలిచా! ఆమెతో చెప్పగలము నీదు
వ్యథను గూర్చి, నీ గుండెవంత గూర్చి;
కాని అంతమాత్రమున తా కనికరించి
చేరవచ్చు నటన్నది చెప్పలేము.”

“గాలిచా! నీ బాధను మేము అమెకు చెప్పగలం గాని అంతమాత్రమున

అయి మనస్సు కలిగి నీ కథనం మనంబోగి ముట్టిన చెప్పలేము". అనగా అయి అంత కలిమిగా లభ్యమౌదు.

"సౌఖ్యమును గోరె పంథుపాను నవటయెవడు ?
లోకమెల్లను ముహువగోరుదును నేను."

మధువు పుచ్చుకనేది ముఖంబోసంకాగు. ఉన్న ముఖాన్ని మురదిపోవడానికీ పుచ్చుకుంటున్నాడు. ఈ ముఖంబిరితిమైన లోకాన్ని మురువడానికీ మధువు నేరుస్తున్నాడు.

"కలివ శిలమంగి హృదయము గలుగు దాని !
ఈల పగులగొట్టుకొనుటయే పలపులైన
నీ గృహావ్వార బంధ నన్నిష్ట శిలనె
తిల పగులగొట్టుకొనియెడి తిలపు లేల !"

అయి కలివశిలవంటి హృదయం కలిది. కనుక తాను ఎంత బాధపడినా కనికరించడు. కాగా ఇక బాధ భరించలేక కలి మనులగొట్టుకోవలసియే ఉన్నయింక అయి ఇంటినుండరి రాతికి తలపగులగొట్టుకోవడం చేసికీ ఏ గొట్టక నా కొలుకొనెన్ను. దాని ల గాతిరే కలి మనులగొట్టుకోవాలనే కోరిక కలుగుతున్నది. నచ్చువా అయి ఇంటినుండే రాతాది.

"నావలెనె నుద్రి నమలున్న నది తోకంగు
లేయినే పగలనుకున్న పోయెనేది !"

ముఖులక్రొద్దున మనలనూ, ముఖాలన్న కోలాహలీ మురిసం అంటూం. మురిసం కాదు ఎవరినా కానంటువాడు రాత్రిది మనలనుంటే తిన్నేమిటి? అని అడుగుతున్నాడు. ఎందుకంటే, చీకలుకొమ్మ మనలు, రాత్రి ఒక తిరుగానీ ఉన్నది. కాగా మనలను రాత్రి పనువన్నా. రాత్రికి మనలన నన్నా ఒకటి. గెందూ, మేఘావృతమై లంభకారం లంభరాతీ. అయితే గాలికోలాహల ముత్యాన నేమంటే "మనలను రాత్రి అనుకోవడం" ఏమోయింది" అనడానికి గుణం "రాత్రిది పగలనుకుంటే ఏమోయింది" అని కలగించుటగా పలికే చనువు ఉన్నట్లున్నాడు.

"బ్రతికినన్ని నాళ్ళు పెరలు తిప్పలకదా !
మృతియె పెరిలదీపు నేటి మందు"

ముఖాని కోలాహలీ మురిసం ముఖుల పొక్కులునట !

“అమె తననుగూర్చి అతిగర్వపడుచున్నాను
తాన పిలువజోదు తాను నన్ను,
నేను స్వాభిమాన విరతుడ గావున
పిలువకుండ పోను, కలియు కట్టుకొని”

గర్వంగల ఆమె తనంత తాను కన్న రమ్మకని. స్వాభిమానం గల నేను
పిలువనిదిపోదు. ఇక మీమిదవరం కలుసుకోగల ఎలా?

“కత్తి చేతలేక కదవమ్ము బరిమి
ఇంతి కెవ్వ దనువు లీయకుండు!”

ఆమె మియునితో యుద్ధంచేసుంది. కత్తిమోగ్రం లేదు. లేకలం చూపుట
తోనో, మృత్యుతోనో, కలమ్రోగోనో యుద్ధం బయ్యెయ్యదు. అలాటి గొప్ప
చాతుర్యాలు అర్పించకుండా ఎవరు దుండగమునో అవగా ఎవరైనా బయట పడి
తన చాతుర్యాలు నమర్చిపాడు. మిఠం గా కత్తిపట్టుకొని యుద్ధానికి గస్తీ నాటో
కత్తితో పోరాడి గలుకుచున్నా. కాని ఆమె కత్తిలేకుండా కదలం బయ్యెయ్యదు!

“లోకమందు సుఖము లోకమ్ము కల వండు
లోకమనఁ ఇచ్చె నాకు బ్రహ్మ.”

లోకంలో ముఖాలు, దుఃఖాలు రెండూ ఉంటూ యంటూనుగాని నాన ముఖాలు
ఎప్పుడూ లభించలేదు. దుఃఖితమనమ్మకే బ్రహ్మ నాకు ప్రసాదించినాడో.

“ప్రళయ ముండెగాని తలవ నద్ది వియోగ
రాత్రికన్న దుర్భరమ్ము గాదు.”

అంతా ప్రళయమంటే చాలా దుర్భరమైన దనుకుంటారు. అగి విడగే.
ప్రళయం దుర్భరమే. కాని వియోగరాత్రికన్న దుర్భరంబుగ్రం కాదు. అనగా
వియోగరాత్రి ప్రళయంకన్న దుర్భరము అది.

“పరుల తీరి మాటలకు లోబడెను తాను,
నోరులేని న న్నాయుమ చేరనీడు.”

తియ్యతియ్యని మాటలు చెప్పి వగా చేసేవాళ్లకు గోబడిందిగాని, నిజంగా
శ్రీమంతుడనానంటి నోరులేనివాణ్ణి దగ్గరకు చేరనివాడు.

ఈ విధంగా ఉదాహరణలు చూపుతూపోతే ఎన్నెన్నో చూపవచ్చు.
దీన్ని నేను స్వాదు చేతన అంటాను. విరళాచారమైన గాలిలో ఎవరన్న రలు

“పెదలపోత్రోలు మందేది, మృతియెగాక ?
ఉదయమగుచాక దివ్య వెల్గొందవలయు.”

బహుశాచరణహించిన పర్యాయలో ఇదొకటి. వీరినెందోని దుఃఖాలను పోగొట్టి మించు మృతి పొక్కటే. అది వచ్చినాకా అన్నింటికా యెల్లాలు సహించా కాలం పెక్కులుచ్చాలి. ఎలాగంటే — తెలుసా? — కృతి నిందిం దీవం వెలిగిరవలసిందే. ఒకయోగం నిండుగా, ఒకయోగం దిగి, ఒకయోగం పొడిగట్టి, ఒకయోగం గంధగంధులుగా వెలగాలి. సామంత్యం లుట్టి బిచ్చి చాచా పాకవలసిందేకదా !

“తానునించుగానె గెమృత్యు చిక్కదు
నేను నడచినట్లు తాను నడిచాను.”

ఎంత కరుణగలిగినా అంతటి గమ్యాన్ని గూర్చి ఎంత చక్క గా జ్ఞప్తం గా పెట్టిన వాడు కావరాదు. గూఢాన గమ్యం కనిపిస్తున్నది. గాన్ని గూర్చి ఒకడు నడుస్తున్నాడు. అతడు ఏదెంతో నడుస్తున్నాడో? ఇదిగా అనే ఏదెంతో గమ్యం మించు పొగిపోతున్నది. అతడు ఎప్పుడు ఎంత క్షణంగా పునఃగతి ఏలాభం? గమ్యం అంతే మోటు అభయం. కనక-గో-నీ పుంజులసిగానీ అంతలు గమ్యం. అతడు నడిచినట్లు అది నడుస్తూవుంటుంది.

“ఎంతో ఉత్సాహపడుచు కట్టిగోసి శాసన !
మృతియె లేకున్న చుచి యేది బ్రహ్మకర్మం ?”

చూచునే భయం భయం లేచి ప్రతికించు ను నామయోజనానా నది కోరికలను తీర్చుకోవాలి? కష్టించి పనిచేసాం. కృత్యం తప్పక అప్పుడు అలాంటి అభయం. చావు లేదంటే మిగిలి తొందర అందదు, కృషి అందదు. కనుక మృతివల్లే ప్రభుత్వం.

“ఈజగత్త్రస్యభావమ్ము నేమి యందు!
మంచిచేసివచ్చానిది ముందునార!”

లోకస్యభావాన్ని ఎంతచక్కగా చెప్పివారు! మంచిచేసినవాణ్ణి ముందుకుంది తొలగేం. అనామకలు భావపడతారు. ఉత్తములు వచ్చాయి. భావలోకం ఇది. దీని స్వభావం విచిత్రమైనది.

“వేయలోనుండ కొమ్ములు పిలసినట్లు
అన్ని కష్టాలు నిశ్శబ్దమందె పుట్టె.”

శత్రుగతి విరుద్ధమైనది నిశ్చయం. కాని నిశ్చయంలోనుంచే శబ్దం వ్రుట్టించటం! ఎలాగా అంటే భూమిలో కావరాదంటూ వ్రుట్టే వేళలోనుండి వృక్షం తెలు కడినట్లు. ఎంత దక్కని ఉపమానం! ఉపాకృత్యైక కాలింగ-పాదులు తప్ప అమృతవలన ఈ ఉపారాధప్రయోగం పాధ్యవడ దమనంబూతు.

“మంద్రలను ముత్యవే కల్పిపుచ్చకున్న
అగలరమల తేల్చి, తున్న దిగంబగుడని.”

తానులేనిది పాపాలుగాని, శత్రులుగాని మంద్రలవలె వీర్వడి వికాగంగా వున్నారని, పాపిని మృత్యువు కల్పిపుచ్చింది. అతగా తనిపొట్టునవలన అవన్ని కనగా తంబాపొగలునని, అంతేగాని ప్రతిగమితుంటే ఆ తప్పును, ఆ మంద్ర లను, ఆ పాపాలను, పాపాలను దాదాజులి ఎన్ని అంబరాలు కలుగ న్నా దాదాదట. అది గానంపడి గాకానిగి కనిపిస్తానట. అంగరాలు ఎన్ని కట్టు కున్నా దిగంబుని గీటాగలా మంద్రలతో మనుషువడతాడట తాను!

“మల్లియు, గులబీ, చంపకవల్లి పూచె
రంగు వేగలుమృదు నవంబు రాక చెప్పె.”

మల్ల తొలుపు, గులబీ ఎగువు, చంపకం పచ్చిరంగు. ఇలా ఈ మూడూ నేరునెరు గగనులలో ఉంటేను దూరంగునగు మనుషులకి వీర వారికి తెలుపుతాయి. అతగా కనంబు ప్రతేకచిహ్నము అన్నీగంబుల పూచా పూచాయి. వీరుతం బాల్లెవా తగవలకుని పాడి అక్కరిమార్దలీ తెలుపుతాను.

“అన్నిరంగుములకు నొకధం బుండియు
ప్రణామనోగమునకు కనము మందు.”

ప్రణామనోగానికి మంగు లేదని అందరికీ తెలుసు నీరూగాని “లేదు” అని తురితిని ఇంత గొప్పగా గొప్పదం ఇనయిత కెంకాదు.

“పిల్లలకు ‘మతాబ’లు కాల్పుపిల్ల అట,
అట్లై ప్రేమించుటయు నాట యగును మొదట,
తుదిని భీమగవరినామ మొదవుగానె!
ఈ ప్రమాదపుటాట సృష్టించె నెవడో!”

నీరొకటివడదర్శనంగా పిల్లలం మతాబాలు కాలుపాడు. అది బాకన అటగా వుంటుంది. కాని పొరతొలుత గుడ్డలకగాని అంటుంటే బహుప్రమాదం. అలాగ ప్రేమించడం అంటే అటగావుంటుంది తెలుడట. కాని నీరొ

హృదయం ఒకదారి తరమై పోయి, అది లభించక, దానికా ఏదీ బాధపడి కృపించినప్పుడు తెలుస్తుంది ప్రణయం ఎంత ప్రళయకాండయో !

“భిక్షుకునివంటి వేషము వేసి నేను

చాతలగువారి చేతలు చూచునోయి,”

లోకంలో చాలామంది చాతలనిపించుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తారు. నిజమేనా చాత తెండలో, బహుశాచాత తెండలో, కాళ్ళు ఏ యే విధంగా ప్రవర్తించాలో తెలుసుకోవడానికి భిక్షుకవృత్తి వశమందించాడట. ఒంటరిగా పర్యటించేలోకంలో విద్యుగాడు కనబడితే వచ్చుతే ఇవ్వని వారు, వలసరు చూచుకుంటేగా ఒక అణా వదలి కనకరుజానుకాన్ని కట్టకపోయేలా చూడడానికి ప్రయత్నించేవారట. “పిరు ప్రతిష్ఠలకై పెద్దపనులు చేయాలనుకునేవారు చాలామంది ఉంటారు. ఎవరి స్వార్థం లేక శివలక్షణాలుద్ధిలో ఇలియలకు సహజం చేసేవారు కడు అపకృతి.

“బ్రతుకుపై నింత విశ్వాసపడెద గోల ?

ఏనీ మాంధాత ? పురుకుల్ను డేడి నేను ?”

ఉక్రకర్తలే పోయినారు, అన తెంత, అన గ్రామీణ లేంత ? ఈ గ్రామీణునిద విశ్వాసం తెలుకోవడం అంటున్నాడు.

“యూగవతు నెవ్వరనుచు కీగళమ్ము,

కాన చుఖాశ్రుగిరిమే ధైవ ప్రసాదము.”

ఈ శరీర మిది నిల ఏక్షణానో యూగవదిపోతుంది. అనగా ఈ శరీరం వశమైంది. కాగా ఈ బ్రతికిన వాలునుక్షణాలు ఈ శరీరము అనందగీతాన అలాపించే భాగాన్ని పొందవంటే, చుఖాశ్రుల నా ఇరుగే. ఎందుకంటే అధునిక పరిశోధనలవల్ల ఏనో గీతం పాడడం మంచిది కాదు !

“బానిసని యయ్యు స్వాతంత్ర్యపరుడ నేను,

తిరిగివత్తు కాళిని తల్పు తెరువకున్న.”

కానీ బృహదప్పడు కూడా గౌరవంగా తలుపు తెరిచి ఆహ్వానించితే తప్పు, అలా కావంటే తిరిగివస్తాడట. అంత స్వాతంత్ర్యపరుడు. బ్రిటూరానికొకట వలపుటాని, అమెరికానిన అయిపోయినా అమెరికను తిరుగితిగా గౌరవించి ఆహ్వానించవంటే తిరిగి వస్తాడట !

“పడవ నెక్కి-ంపవచ్చుదీపా రెయగులు

పడవలో మధ్య కలిగిన బాధ తెల్ల,”

పడక పెట్టించి పెట్టిపోతానని ముందుగా, గంభీరము. తిరా ఈ ప్రయాణమునకు
పడినవారు ప్రయాణమున పడినవారి వల్ల పట్టిన కలిగిన బాధలు ఈ పట్టెలు
పెట్టిపోతానని వల్ల పడినవారికి ఇది ఏ కలిగినవల్లనా అవ్వయింతు
నోవచ్చు.

“నీయ” నీయ” నీయ” “దీపు” తారాసివల్లు
గ్రీకులు వచ్చినప్పుడు నీయ” నీయ” నీయ”

“అయితే” నీయ” “దీపు” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
“అయితే” “దీపు” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”

“ప్రతియొక్క నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”

నీయ” నీయ” ప్రతియొక్క నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”

“నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”

నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”

“నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”

నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”

“నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”
నీయ” నీయ” నీయ” నీయ” నీయ”

“మృతి నెరుంగని ఒంటిదేవతలకన్న
నలుగురికి మేలుచేసేది వరుడే మిన్ను.”

దేవతలకు మృతి లేదు. వారు చేతు, పాదములతో ఏమీ చేయగలరు. కాదు చూచుకొని ఒంటిగా కాళం గడుపుతారు. మౌనమున భయపడి చూచుకొని దివిలోయి వసోపకారు భాతారు. కడుక నడచి వయం.

“చేసివట్టి పాపములకు శిక్ష యున్న
పాపములు చేయనందుకు వలయు రక్ష.”

పాపాలు చేసి శిక్షపాలుగాని చేయని పాపాలకు ఏమైనా మెచ్చి రక్ష ఇప్పారా? ఇవ్వదు. శిక్షించబోవు రక్షించాలిమీదా.

“‘లాస్తి’ యని దగా చెందకు మయ్య! నీవు,
విసుధపై నెందిచూడ సర్వమ్యు ‘నాస్తి’.”

లోకంలో ఏదో ఉండని దగానది దానిలోను తారటాడకు. లోకంలో అంతా ‘నాస్తి’, ఎక్కడా ఏమీ లేదు. అంతా మాయమయింది.

మహిరక్ష స్తూరితాపరిమళము తిమ్మ
సరస మధుధారిత్తి గదా స్వర్గవాంఛ!”

స్వర్గాన్ని కోరి జవతపాలు చేసి దివంతా పొంగి చేయిటికి కనుగొనరనికొంగి మును కుమలాదే మధుధారి గదా! ఆ వాంఛయే దివివలె ఈ సమస్తపాలు చేయకున్నది. “స్వర్గంలో ఏమీ లేదు, అటు సర్వమే లేదు” అనండి, మాటికి తొంద్రై తొమ్మండనుకు భక్తులు జవతపాలు మోసుకుంటారు అంటాను గారికి. అందుకే ఒకరోట అన్నాడు—“ఈ స్వర్గాన్ని ఎవరైనా భక్తవంశో పొరేనే దాగుండును. స్వర్గంమీది కాంక్షతో భగవత్ భక్తులు చేసి చాలా మంది మోసుకుంటారు” అని.

“స్వర్గమునుగూర్చి నాకు సర్వమ్యు తెలియు
మనసు సంతసపడుటకు మంచి యీహ.”

అసలు స్వర్గం లేనేలేదు. ఏదో మనముకు మంతోడుం కలగ దానికి ఇదో కల్పన, అంటున్నాడు.

“అందకలైల సాహ-వర్తమ్యునందు
కొద్దినాథులు గడవికగూడ చాలు.

ఘోరనిస్సార సంపాద కుండమందు
శతయంగమృదుల బీజించ బాలుకలు.”

అంగకలెల పాపాద్యం నాణ్యమైన నా బాలుకులు మనుంగులంబా
లంగా ఎన్నెన్నో పదిమంది మీ సంగతి

“సింధువును నీర విలువపు సింధువునును.
ధ్యయమునుబట్టి ప్రతిపది టవ్యమగును.”

నీటినుక్క నదిలో కలి నీ నది అవుతుంది, నక్క నీటి నుటలోపడి నక్క
నీరొందుంది, కానిలో ఇది కాని అవుతుంది. అది సత్యంలా? నీ నీ చిన్న
మించ నా సింధునీరంది. అలాగే నీ రుచిమన ధ్యయమి జోర చేసే పది
ఈ లోను నా పదిగిరిమనామందుగా. అధున ధ్యయమే అంధమం అనిపించు
కుంటుంది. ధ్యయమే పదిమంది. మంచిత్యమి నిర్ణయమంది. ముగించు.

“చక్రవర్తిచేతి స్వర్ణ పాత్రకగిన్న
నాచిగ మట్టిచిప్ప నయియే లేదు.”

నుభూమి కలిగించే పదిమందా, అది ఎంత విలువైనదా బాధించేదు.
నుభూమి కలిగించుది ఎంత పాపాద్యమైనదా అపాదించు. చక్రవర్తి
చేతిగిన్న స్వర్ణకంకం నా నా నుభూమి ముందు. దాన్ని దొంగిలించడానికి
అనేకము ప్రయత్నించారు. దాన్ని భద్రపరచడం ప్రయత్నించా అది సమస్య.
దానిలోను ప్రయత్నించి ఆరాటం. మట్టిచిప్ప అయితే దాన్ని కాదంటే కా
దుండదు, పోతే ఇంకాటి నుభూమిగా దొంగతుంది. ఇలాటి భావం కంటే
మరో పద్యం భంగి గాలిచది. అది ఇది: —

“సుగలెనేను తెచ్చు పాత్రయెందు, నీర మేలు
మనీకలకము కన్న మట్టిచిప్ప.”

ఒకటి కలిగిపోతే ఇంకా మట్టిచిప్ప చచ్చిన తెచ్చుకొనదు. మనీకలకంకం
అనేక కాదంట.

“కాముకుండుగూడి ప్రేమము నటించె.
ప్రేమచేది కింక విలువలేదు

“మనిషి ఏ కాశీయైనను పవనముతోను
గుంపులుగ భావములు చేరి నోర్చి బ్రగుచ్చు.”

మనిషి ఒంటరి అయినా వాని భావముతో అనేక భావాలు, అవివేచి నిర్దోల
అలోచనలు, అవి అన్ని చేరి అనుక్షణం నోష్ట్ర బయటకువచ్చాయి.

“వెలల నోర్చుమేని నెల లంతమగునును,
సులభమగు నలభ్యములును గాన.”

కష్టాలు ప్రసించిన తీరి అవి వాంఛనీయతతో ఉంటాయి. అలభ్యములు సాధా
ములభంగా దొరుకుతాయి. ప్రసించడం వల్లనే కష్టము గలిగి వచ్చును.
నరానందం అసాధ్యములు సుసాధ్యము లవుతాయి.

“నలపు లేనాటికిని నిష్కలము కావు,
కాయ కాయని వృక్షము కాయ నలపు.”

ప్రకృతం నిష్కలంగా నోచినా ఏనాటికైనా నలపులు ఫలించాయి. కానియ
కాయని నట్టి భాయాతరువువంటిది కాదు నలపు.

“మిందు వణగారి సింధువై వెలసినట్లు
యజయు పెంపొంది ఔషధరూప మిందు.”

ఒక్క నీటిచుక్క కరిగిపోయి ప్రయోజనం అవుతుంది. అలాగే చుట్టు
పొచ్చి కాశీ ఔషధం అవుతుంది. అట్లుగా అట్టి మిందు కావడం అనగా
మృతికలగడం.

ఎంత వేదన అక్కడోనా గాలిలో కొచ్చి కొచ్చి కావుల మనసు
నర్విస్తాడు. నర్విహేయం ప్రయోగించిన ముఖమే పరిశీలించాలి.

“గుంజి దొంగిలించుకొనిపోయె వోయిగా
ముద్దొంగ పెనుకముందు లాడు!”

ఎట్టి అంతా గొంతా లేకుండా వాస్తవయాన్ని దొంగిలించుకుని అర్థమయింది
గాని ముద్దొంగవంటిది మనశయమలాడుతుంటే!

“నేను మరణింప నాయుంటిలోన మిగిలే
ప్రేయసుల ది తరుణులును, లేఖ లంతె.”

ఇతను చనిపోగా ఇంటిలో మిగిలిన మంవని ఏమిటయ్యా అంటే —
 ప్రేమలహరి, భక్తి, జాతీయ ఉపదేశ ప్రబంధములు, అంటే.

“అలాగే పదాలు పదాలు తారాగణము
 రాత్రి నేనుయొక్క నిగంధము లయ్యెను.”

నక్షత్రాలు ఆకాశంలో పగలు కనపడవు. రాత్రి కనపడతాయి. ఈ విషయాన్ని
 గాలిబ్ గురించినా చెప్పివాడు. గోవిందస్థాయి పదాలలో ఉంటారు.
 నక్షత్రాలంటే గోవిందస్థాయి అని బోధించే పదాలలో నాన్నని కనపడవు.
 రాత్రి తానున్న ఏమిటమిచ్చిపో ఏమో నన్నుం గా ప్రశ్నిస్తాను. పగలు అలా
 కనరానంతగా పదాలలో రాత్రికడం ఏమిటి? ఇప్పుడు రాత్రిపూట
 నిద్రయంగా నన్నుం గా పాపాత్కరించడం ఏమిటి?

“నీరు నేను గిట్టనియడ, సాకి నాకు
 భయక బాటయ్యెను, సోనిట చాలు మధువు.”

మధువు నందించు వారిని ‘సాకి’ అంటారు. సాకి అంటే స్వేదము,
 బాగుము, అప్రీతియు అయితే గౌరవంగా గిట్టినా సాకి మధువు అంది
 వ్వడంలేదు. సోనిటకదాను, మధువు సాగు; అంటేచాలు. నాకు ఎట్టి
 అగౌరవం లేదు. కాబట్టింది మధువు. అది సోనిటలో ప్రాగినా చదువంతో
 ప్రాగినా ఒకటి! అలా నాకు చదువలో నాకు, సోనిట సాయము అనడంలో
 ఎక్కువ శ్రమ్యుకోవాలనే ఎత్తుబాడ గోచరిస్తుంది!

“నా కొఱకు నీవు వచ్చు వన్నయది నిజము,
 బాగునయ వటన్నది నర్త్య మగుచు,
 అగులు నావార్త నీ కంచాపంతలోన
 మట్టిలో నేను కలసితి మూట నిజము.”

నేను చాలా ప్రబోధనీతిలో ఉన్నానని నీకు తెలిస్తే కష్టక వాదనక వచ్చును.
 అది నిజం. ఏమాత్రం అభయం చేయవు. అది నిజమే. కాని అయి అంత
 పురాణలో ఉన్న నీకు వాచార్త అంటేగానే నీకు చచ్చి మన్నన సాధన.

“గాలిబా! నీవు తాత్త్విక కలన, యహూహా!
 తాగినంతవరకు నీవు మోము యోగియనవు.”

నిన్ను మోగివుండు భుజది పితరేవాళ్ళుండరా" అని. ప్రాకారం సమంధా, పాగాంతాలు వలెనేనేవాడలా మోగి అని లోకం గ్రుడ్డి అభిప్రాయం. చాలా పదిమూలుగా కనబడి నవ్వించుకొన్నారాని చేపేవాళ్ళు, నువ్వచింత నలవాటు ఎందలో ఈ లోకంలో వున్నాను. వాళ్ళున్న త్రాగి ఎట్టి పరిస్థితికారం ఎవరి మించివారు మోగులు కాకా? అవుతాను. కాని, లోకం కలగిందంటారు, లోకానికి నటనే కావలసింది. అప్పుడు న్యాయపరిశీలన అర్హురేను.

“నాకమందు సరికలోకమ్ము కలుపు కో
వలన గేలనోయి? భక్తపాల !
పాంథ కలిగినపుడు వాళ్ళుగి నేయగా
మరియు కొంత చోటు పెరుగుగాదె?”

వరకాన్ని స్వర్గంలో కలిపివేయలేవయ్యో! దేవుడా! బానిసలు ఈ సహోదా పెరిగి న కావ్యం ఏర్పడి వాళ్ళుగికి వీలవుతుందకదా! అంటాడు కవి. స్వర్గవరకాలు పెందలా పెకలే. నిడివిడిగా ఉండడం భావ్యం కాదు. పావులు, భుజాలు అంతాపాదా దేవుని అనుగ్రహపాత్రులే. వరకం అంటరానిది కాదు. స్వర్గవరకాలు కలగండి ఉండడమే నేను అంటున్నాను.

“ఎవరి అధరచక్రమును భావించినానో
రేయి మది నెల్ల చురుగునశీలే వెలసె.”

దీ నుండరి సేవవులను భావించినానోగాని రాత్రి మనసులో ముద్దులు గుంపులు గుంపులుగా వరిసినవట!

“అటు తోటకు వాళ్ళుగి కరిగె నంట,
ఇంక తోటలో పూలు పాంథియ నెవడు?”

అందక గెయిన అటు తోటకు వాళ్ళుగికి వరిలే అంతా అటునే కోగుతాడు గాని పూల నెరు లోయతాడు? పూలకంటే అందమైనది, నువ్వూరి అమె,

“అందకత్తెలతో మాటలాడుకొలుకు
చిత్త్రలేఖనవిద్య నేర్పితిని నేను.”

కళ్ళె గల ముక్కులతో చిత్రలేఖనం నేర్వలేదు. చిత్రాలు గియించుకోదానికి వచ్చే అందకత్తెలతో తనివెరిరా మాటలే కోరికనో? చిత్రలేఖనవిద్య అభ్యసించినాడట!

“వరుగులెత్తి నెదిరి పట్టుబడితి నేను
బాంబుపొయ్యిలోంగ నడవదు లో” త్రి.”

అదిని పోయేటాం ఎదుర్కొంటాం. అడవిప్రాంతం. బొంగ పంటపొదాడు. బొరక
కుండా నిర్మించుటలో నానిక నాలూ పరిగెతాడు. తువకు అలపట వచ్చింది.
ఇంకా పురిగి తిరిగి పోయిపోయి. ఇంకావస్తూ పరిగెతివండుకు ఇదంతా కాళ్ళు
నొప్పిపెట్టి. కాని బొంగకు తోను తొంగిపోదుగాని బొంగ కాళ్ళు తొను పు
వలసివచ్చింది.

“నూర్తిని ప్రాచీనమే తల వగచిపట్టుకొన
నూగ్గరకాగి మొక్కము ముప్పుభాంసమువలె.”

జీవుడికి మృత్యువునీ ముప్పుభాంసానికీమాదా మొక్కమంటాడు. పకలా
భిక్షులనిచ్చే గీవుడికేలే పకల కష్టములను పోట్రిలు ముప్పుభాంసమువలె
మోగితిలని భావము.

“పగలు గోయగాబడి, రాత్రి పట్టు విద్ర,
నన్ను వోచిప బొంగకు పోతులొనర్చు.”

గేలునో డబ్బుంది. దాన్ని కాపాడుకోవడంనో చాలీ పగలూ చరితుతమవు
తున్నాను. విద్రులకే ఎన్నాలో అయింది. పకలాటి పటకు జీవుట బొంగ
అడబ్బును కాతాడు. బొంగుంది పోనీపోయింది. ఇక పోయేలేమిలేదని
పంకగా విద్రపోయాడు. దిగకాలంగా లేని నిండువిద్రకు ప్రసాదించిన
పోనీబీబొంగకు వసుస్కూలాలు చేస్తున్నాడు.

“అమె ముట్టచుట్టుకు ననుకానినేమి!
కాని అమెను అనుగగా లేను నేను.”

అదిగలే అనుక: అమె ముట్టచుట్టుకు ప్రసాదించడం. కాని అదిగే
దమ్ములు లేవు. అదంతానిక ప్రసాదించ పామె. కనుక పెద్దచిట్టలో పడ్డాడు.

“అప్పుడను జూని అమెనే వర్ణించ
శత్రువయ్యె నాచు మిత్రవలెను.”

అదే అమె అప్పుడనుక కను అంతకలె. ఇక అమెయొక్క సొందర్యాన్ని
ఎంతో చక్కగా వర్ణించినవాణ్ణి నేను. కాగా అమెసొందర్యాన్ని నుంచి నా
కోట నిని మోసాడు నేనాడు నా మిత్రుడు. అమె నా మిత్రులారానిక
తనకు లభించడంనో నేను అమెకనుని భావించి నాకు శత్రువు నాయ్నాడు

అమెయొక్క అతిలోకసౌందర్యం, అందులోనూ నేను వర్ణించడం ఏమిటో నాకు కళ్ళుపురిగా మారింది.

“కయిని శక్తి లేదు, కన్నుల బల మున్నది
దింక పానపాత్ర నెదుట నిడుము.”

అలాగా త్రాగివాడు. పానపాత్రను చేతిలో ఎత్తివచ్చుకునే క్షణంలో, అయితా ఇంకా పానపాత్రపై తుల్యించే క్షణం వచ్చేసేది. కనుక అప్పుడే పానపాత్రను తీసుకుపోవడం, నా కళ్ళనుండుండనీ, త్రాగడంనూ, చూడటంనూ అంటాడు.

“పానకాల యేడ ! భక్తుని ఇల్లేడ !
నేను నెడలుచుండ తాను జొచ్చె.”

పానకాలకు భగవద్భక్తుని ఇంటికి గమనార్హం. కాని నాకు దొంగకావాలిగా పానకాలకు వరమంటాడు. ఒకనాడు నేను పానకాలలోనుంచి బయటికి వెళ్ళుకున్నాను, అతను లోపలికి వచ్చుకున్నాడు! ఇది నా పానభక్తుల పని.

“ఇతరులు త్వదీయభవకమ్ము సంగీలించ
పెదవులార నీవార్తలై ఎదురుచూతు.”

క్రియారాల ! నీవు అందిచ్చే మదిరాదకాన్ని అన్యలు ఎంగిలించుటకు వుండగా నీవు నన్ను రమ్మంటావనే వార్తలోన నేను పెదవులారాగి ఎదురుచూతున్నాను.

“స్వర్గమున తేనెధారల బడియగోరి
వసుధపై మద్యపానము వదలె దేల !
ఈగ రెన్నన్నియో ఎంగిలించినట్టి
తేనెగా దిది స్వచ్ఛమాఢ్యిక మాయి !”

భూలోకంలో మద్యపానంవంటి పానకార్యాలు చేయకుండా పరిశ్రమంగా ఉన్న పెదవులకు స్వర్గంలో తేనెధారలు అభిషేచించి ఒక మరవాడం. గాలిలో అంటాడం— “స్వర్గంలో తేనె పాదించడంతోడం ఈ లోకంలోని మధువు వదలుకుంటావేమయ్యా ! స్వర్గంలో తేనె తాగల ఎంగిలివలన తయారైనది. భూలోకంలో అభిషేచ మదిరే స్వచ్ఛమైన ఇవ్వతూంటావంటి పెదవులనది. కాన ఆ తాగల ఎంగిలికన్న ఇది మంచిది. దీన్నే అమరమందు” అని.

“ఎక్కో కోమలాంగి ఇంది, చేజిక్కినను,
చేట తొగిసంత చిమిడిపోవు.”

చిరకాలం వేదన కోమలాంగి ఎరిచిక్కింగి ఇచ్చాల్లనట. కాని నీవినోకావడే చిమిడిపోయిందో కోమలి. ఏం చేయమ?

“గిన్నె వందించువారు లేకున్నయపుడు
గుండె నే నోటికి కానిం దుకోనుట మేలు.”

గిన్నెలో ముద్దునీటిని అందించే అందరికీ ఆ ఉన్నప్పుడు అది ఎంతకొద్దిగా ఇచ్చినా ఆ మెరుకలప్పుడలన మనం మోచుకోగలిగి. ఇప్పుడు గిన్నె అందంచేకారే లేకుండుట దండ్రుడు ముచ్చటించుట ఎంతవరకొకట కరమటని ప్రస్తుతం పేగాని చాలదు.

గాలిలో గొప్ప అకాశాది. ఎంత వేదన ఉన్నా నిరాశపడి క్రంగిపోదు. తనకే తన నమ్మకము కలగాదు.

“కాలము నయ తగు నవకాళి మిగిన
చేసినాపుడు నన్నన్న చిత్రములను,
మనసులో గల ఒక్కొక్క నుద్దు నాది
నీజగుగు నివృద్ధివికాపునుమునకు.”

ఆక విచ్చడలంతోని ముచ్చ నీచాలమున లీలంగా లోర్చుడుతుందట. “నీచాల ముచ్చ” అన్న నల్లన తెలుగువారికి కొత్త. తన మనసులో వడిన గాయం మూని విచ్చడిన ముచ్చ కాంతిపుష్పముల లోకాన వెలయించే లీలం కాగలదని అంటున్నాడు కవి.

“ఈ యెడారిముండ్ల కెడద ముక్కలుచెక్కి
పూలవోలే నిలువజాలినాడ.”

ఎడారిలో అన్ని ముండ్ల నుబ్బులంటాయి. భూబండపు. అయితే ఎడారిని పూలతో కోల్పోయే ప్రయోగం సంతోషం కలిగి. కాని గాను తన ర కలమెవ వ్యావర్యాన్ని చూర్చుకుంటుంటే అ ఎడారి ముండ్లకు వాటిని చెక్కి నులూరితూలు తెలిచినవా అన్న భ్రాంతి కలగ చేస్తానంటాడు. ఎడారులను కోట్లుగా మార్చడానికి నుండేన కోడి ఇస్తాడట!

“దుఃఖములు భీతులకు సొక్క ప్రసరివినిగ్గు,
వైద్యులొచ్చితో శోక దీపము వెలుగు.”

దుఃఖం ఉన్నచోట విజయే. కాని ఆ దుఃఖంతో చిరకాలం ప్రసరిగ్గు, ప్రతిజ్ఞతో
తొంగిపోకుండా. మేఘాలలోని మెఘునో శోకగిరినాల్కు విడిచిపోయి,
అనగా శోకంలో తొడ వైద్యంగా ఉంటుంది.

“లాగి విడిచిన బాణంబులాగు పడిచు
పడతియెదలోన పాన మేర్పరచుకొనుమా.”

మంచకాడిగా భుంజేది కాకుండా, లాగివిడిచిన బాణంలా గుండుగా తిరిగి వచ్చి
కృతజ్ఞులతో పానం పేర్పరచుతో. ఎన్ని కాళ్ళూ కచ్చిబాచి తిరిగివచ్చి.

“హింస భరియించు శక్తి నార్జించి సుఖము
ఇంక నాశ్రయరాలి వరింతు నేను.”

అటు ఎంతోహింసపడినా ఇక నిరాశపడదు. భరించే శక్తి ఉన్నంత తిరిగివచ్చి,
కడుక భయపడి వెళ్ళిపోక ఆ శ్రయరాలిని వరించి సాధించి తిరిగి వచ్చి.

“గుండీయ వియోగవహ్నిలో గుండీభోగం,
కాని సంయోగవాంఛను మానలేదు.”

వియోగాన్నిలో గుండీ మండిపోయినా నిరాశపడదు. సంయోగ వాంఛను బ్రతికి
యేర్పాడు. కార్యశీక్షపయలు వైభవాలతో పడిన మెరుగైనది.

“బ్వాలయే దీపములకు సర్వస్వమిట్లు
ప్రణయమే జీవిగంధు సర్వస్వమయ్యె.

✱ ✱ ✱ ✱

నన్ను కన్యకాభావం, నా కన్నులందు
అశ్రుధుంధుమందుల్ నమానమానము కలవు.

✱ ✱ ✱ ✱

మధువు గ్రోలి రాగిల్లిన వధువుమోము
మాతగోర నా వెచ్చని చూపు లిప్పుడు.

గాలిట్ జీవిత గాథ

గాలిట్ పూర్వీకము సుఖానందులవాడ. 'గాలిట్', 1717-వ సంవత్సరం డిసెంబరు 27-వ తేదీన 'అగ్రాలో' జన్మించినాడు. అతడు దుర్గ్, కి. వెంకట విఠల్ వంశముడు. వాళ్ళలో తండ్రి ఆ సి. పండిరిగి అభిమతదిగాని కొడుక్కి కాదు. కోడుక్కి తండ్రిగొట్టడం మాత్రమే ఇతః ప్రసిద్ధంగా వస్తుంది. గాలిట్ ది మహావీరుల వంశం. గాలిట్ తానె 'సుమర్ థంగ్' మంది 'పాప' రాజకాలంలో భారతదేశం వచ్చాడు. ఆయన ముఖ్యధాని దుర్గ్-పథాని. భారతదేశంరాగానే ఆయనకు ఒక జాగీరువందడి దొరికింది. వెలగిగెంపూరూ వీర్యాటకమయినాడు రాజా. గాలిట్ తండ్రిగిని అబ్బానాథ్ గానె. గాలిట్ తమ్ముడినీరు యూసుఫ్ ఖాన్. మహాసభాధ్యక్షులన వారికి నాల్గవంతులీ 'పాప' దేవన్నాడుకాదు.

గాలిట్ తండ్రి పాదరాజాడు సైన్యంలో గొంతకావం పనిచేశాడు. ఆ తరువాత అప్పటి సుపాన సైన్యంలో పనిచేసినవాడే శ్రీరామరాజు గంప బడినాడు. అప్పటికి గాలిట్ వయస్సు అయిలేళ్ళు. నిరుపాత నొమ్మిదానినీ విన్నా యనవాడ వనిపోయాడు. తండ్రి, చిన్నానాడు వనిపోయినదినివాత గాలిట్ ప్రభుత్వంవారు సంవత్సరానికి వీరువందల రూపాయల పదవియగా ఇచ్చేవారు. 1857 ఏప్రిల్ 30-వ తేదీనాన ఈ దిమ్మ దొరికింది. వెలగిగెంపూరూ ప్రభుత్వాలంత్ర్య సంగ్రామం (ఇంగ్లీషువారు దిమ్మ 'పిపా'ని ఒకగానీ అన్నాడు) సందర్భంగా ఈ సహాయం అనిపోయింది. మూడుసంవత్సరాలు చాలా కష్టపడ్డాడు గాలిట్. తొలిత్ర్యం దుర్గ్ పంపింది. అప్పటి ఆయన దుర్గ్ పనిని మీర్ మహాదీరానిన లేఖనాని కొన్నిపంపవలద తెలుసుంది. మహామృత్యునియలు 'రమో' తెలలో కొనా పగలు ఉపసహించారు. గాలిట్ రాసాడు— 'గమో' తెలలో ఉపసహించు శ్రీంధేనున్నాడు. తనదానికి మరేదీ వారత్వంలేదు చుఖం వ్రుదికనా అనుకరించదానికి' అని.

అగ్రాణో శంధగా అయిప్పుడు అనే ఛార్మివ్యక్తితో స్నేహం ఏర్పడింది. అయిన కాలిక్ ఇంకో మోడువాణుగేట్టు ఉన్నాడు. అతనివద్ద కొంత ఛార్మి వేయవలసివుంది. అయితే ఛార్మిలో కాలిక్ తన కలిగిన శాండిత్యం అలా వ్యయం చేయవలసి. నయమేనని విశ్వసింపి? అని ఎవరైనా అంటారేమి? అని అతడు అయిప్పుడు గట్టి నేర్పుతప్పట్లు చెప్పవలసివచ్చింది. అయిప్పుడు అతడు అలా చేశాడు. ఛార్మి, సంప్రదించాడతని ఏకమాత్ర్యకావ్యమి నూర్చి వివిధము వర్ణించబడినాడు. కాలిక్ తన పదమూడవవీట వివాహం చేసింది.

కాలిక్ ముగ్ధుడ్రావీ. ఆలోచ్యతంతయేన శరీరం. ధైర్యం బహుమిచ్చిన అనియత పాంశులు అతని ఎదుగుడు. ఎప్పుడూ అతని ఇంట్లో శాంతివాదు. సామాన్యం అతని స్వభావం. కలియచూడతారు. ఒక ఇంటిమీద విడుదల చేయబడిన ఛార్మి. మా లోకాదు. అనియతాణా మనీషణ తగ్గగా ఉన్న ఇంట్లో ఉన్నాడు. అతని డింకపట్టు ఎక్కువగా ఉంది.

“నేను ముగ్ధుడను, గేహములో ననుంజి
బ్రహ్మణీ నేను ప్రసక్తి పండితానంతి.”

అయితే ఛార్మి ఇంట్లో ఉన్నాడు. అతడు చేతుల వివాహం గాక, అతనిని ప్రక్కన అయిప్పుడు ఉన్న బ్రాహ్మణ వర్ణింపబడతాడు. అతనిలో కలిగినాడు. ఒకటి— అతని చేతులంపిటిగాని ఇంటి వక్కగా వివాహం ఏర్పరచుకున్నాడు. అతని చేతుల వర్ణింపబడి ఉన్నాడు. కెందరినీ — కలిగినా ఉన్నాడు. అతని చేతుల విడుదలగా వివాహం అతనిని వక్క ఇంట్లో ఉన్నాడు. అతనిగా చేతుల విడి సమాచారం అతనిగా, అతనిగా విడుదల అన్నాడు.

కాలిక్ బాధాగ ఇంట్లో ఉండడమేగాక ఎప్పుడూ కనీసం ఒక్క ముగ్ధునిగా ఉన్నాడు. ఇంట్లో భాగంగా అతని ఏర్పరచుకోలేదు. బాధాగత ముగ్ధులు అతనిని కలిగి పంపించేవాడు. అతనింత ప్రతిభాళానికనిక తాను ఒక్క ముగ్ధుని వదిలివేసి ముగ్ధుని విడుదలం ఎప్పుడో మరిచేవాడు కాదు. కనుక ముగ్ధులు ఇంట్లో బాధాగతమైన అతనిమీద ఉండేవాడు.

అప్పటి వైప్రాదు, కల్పింట్ గతనూ వచ్చాడు చేరినపుడు కాలిక్ తనదా విడివి గారనించాడు.

ధైర్యం రథకాన్ని కొందరు స్త్రీలింగ కలగాను, కొందరు పులింగ కలగాను వాడతారు. వీరి సరియైనదే కాలిక్ తన అడిగి తెలుసుకుంటామని కొందరు వచ్చి అతనిని అడిగారు. అయినప్పటికీ— అదేవాస్తవిక రథం స్త్రీలింగం, మన సామ్యమిని కలగ పులింగం— అని. అప్పుడే అయిచ్చిన

అన్నాడు— “తెలుసుంచి విడుదలైన పెద్దవ ఎడదయ్యా! మొన్నటిదాకా తెలవాడితెలో ఉన్నాను. ఇప్పుడు నలవాడితెలో ఉన్నాను” అని. తాను ఏమిక్రుదీంటో భుజ్జాడో అతినిశేయ కాశేమియ్యం, ‘కాళా’ అనగా నలని నాడు అని అర్థం. తెలవాడి తెలు కప్పెగాని నలవాని ఇంట్లో నిర్బంధంగా ఉంటున్నాను అని హాస్య కీ వివరించాడు. మరొకరే తే తెలో పద్దంబువ పిగువకి గొన్నెక్కు అవ్వలను కనవడేవాళ్ళు కాదు. గాలిత్ తాను నత్తేనగా కాలం గడవడ మేగాన ఇతరులను నవ్వించేవాడు.

ధిటిని పరిపూరించిన మొగల్ తంకత్తె రాగాలలో తుదిగాదైన బహదూర్ మొఘల్ అనానంజా పండితుడుగా, కవిగా కొంతకాలం ఉన్నాడు. తెలుగులో గొప్ప అంశానికి గాలిత్ ను నియమించినాడు కాళా, బహదూర్ మొఘల్లుగా కవి. అతని పద్యాలను పరిశీలించడంబా చేసినవేవాడు గాలిత్. కాళానాడు రాగా నీవో కొన్ని పద్యాలను గ్రామీణులకు ప్రాచీ మగ తావి భూరించి మరిదిని సంపదనింపినగా కోరాడు. పెంటనే శకవరా వాటిని భూ రిచేసి సవరించి పంపించు గాలిత్. తీరంలో అనుభూగా చెప్పినంతకంటగా పద్యాల రచించేవాడు గాలిత్.

ఇంగ్లీషువారు ‘బెఫోర్’ రాజుని గౌరవించినతరువాత చాలా ఇష్టంనులు వచ్చాడు గాలిత్. 1857 విప్లవం తేకాన్ని అలకల్లో అం చేసింది. తేకథవలైన నారిని ఇంగ్లీషువారు శిక్షించడంపాటు చేశారు. ధిటిలో కొన్ని తెలలపాటు ప్రచురించిన స్థానించినాయింది. ఒక ఇంటినుంచి ఇంకొక ఇంటికి వెళ్లి నీలు వేయ. మార్చెట్టు మోచివడ్చింది. ఇంగ్లీషువారు ఇక్కడో జాగపడి, విప్లవ కారులకు సహాయంకేకారింపటా ఎక్కువ పడితే వాణ్ని చంపటపోయి నిర్బం ధంలో శింపేవారు. హంకించేవారు. గాలిత్ క వమ్మడిఅనాయం లేదు. నానాఇబ్బంనులో భుజ్జాడు. గాలిత్ రోజుకు “యూనుస్ ఖాన్” చిన్న నాటినుంచే పిచ్చివాడు. ఎన్నిచిట్టలు చేసించినా అతని పిచ్చి గగలేదు. తుదిని చాలా దీనానలలో 1857 విప్లవంకొకలో మరణించాడు. కొనానికి కప్పడానికి నాలుగుగురాల కొత్తనుడై లభించలేదు. చుకానానిన్ని చూసి భుజ్జాయి. ఎటుచూచినా పైవితలు. ఇక్కల్లోనుంచి బయటకుపోయి నీలు వేయ. భవనకర్తకు మనుషులు దొరిక లేదు. కేకాన్ని మోసేవాళ్ళు కరుణ గారు. మిక్రుల సహాయంతో గాలిత్ ఎగానో పోదరుని ఆంధ్రకృషిలు చేశాడు.

1857 విప్లవకాంతల శివించిన తరువాత రాంధ్రాల్ నవాలు గాలిత్ క తెలకు నూరు రూపాయలు తీరింగా ఇచ్చేవాడు. అతీతంలోనే కాల తేవం చేసేవాడు గాలిత్.

గాలిత్ ఎంక కపో అంది పండితుడు, “యూనుస్ ఖాన్” అనే నిధుం టుభులోని లోపాలను యాత్రాని ‘‘ఖాతేముఖాన్’’ రచించాడు. అని

పాండితి! బహుశా అశ్రద్ధపడారు. ఒకనాడు “భాగ్య-జి” అనే పేరుతో గాలిదన ఖండినూ పు సుకం రాశాడు. మిత్రులంతా గాలిదనను చూచి— “అశ్రద్ధతో అవకతవకగా విన్ను విమర్శించుకుంటే తిరుగుతారా” అని అడిగింది. అప్పుడు గాలిదన— “గాడిద మనసు తంతి పునరు-గాడిదను తంజామా? సోవిదనూ! వసువు” అని చూపుకున్నాడు!

[illegible][illegible]

అనగా ఛార్జీ, ఉదయచరిత్రానికే అంది. దుష్టత ఆ కవితలో
యిట్లాంటిది. వేమనవల్లనాదా ఉదయచరిత్రానికే అంది. దుష్టత ఆ కవితలో
యిట్లాంటిది. నామగోపం కి మనకు పే అయినా ముఖ్యం బుద్ధిగా లేనిది
లేయిలాగాని, సంస్కృతంలోగాని ఒక భావం మనకు తెలుసుకో ఉదయ,
ఛార్జీ భావంతో ఉదయం మనలో ఉపయోగం, ఉదయమంటే దా నిందుగా

పంతులు ఎంతో అపకృతంతో శ్రోతల హృదయాలలోకి హెచ్చుతని వశ
తాయె. కనుక ఉయ్యూరకలిలో ఉన్నంత వైపుక, గురువర, ఆ పత ముత
భాషలోనూ కనిపించదు. కవి కాదు రచించిన రెండు పంతుల పద్యం
చదివేసరికి శ్రోతలు, హృదయాలపూరి 'వత్స' అని తమ ఆనందాన్ని
వ్యక్తపరచడంతో ఉండలేదు. లాగివడవిన బాణంలా ఆ పద్యం గుండెలోకి
పోయింది తనపనిని చేసుంది. ఇది అశ్టభాషలో తరు. ఒక చిన్న భావాన్ని
వదిపన్నించు పద్యంలోగాని మనం తూర్చిచేయలేం. Brevity కి పురస్కారం,
ఉయ్యూర భాషలు పెట్టినదిలేదు.

ఇట్టి ముమయతలు ధైర్యంలో రావడరూపంలో చాలా కవిలో కేరంగా
జనగతులందరి. రాజుల దర్బారులోనే కాక అశ్టభాషా మాదా జరిగేది.
పాత్రలో గాలిత్ పాల్గొనేవాడు. చాలా ముఖ్యపరంగా తన కవిత్వ
వినిపించేవాడు. అయితే సహాయ, ముఖ్యమంత్రిని పాటు పాడేవాడు ముఖ్య
లేదు. భావం నిశ్చయమైన చక్కగా పరిశీలించాడు. ఆయన తన కవిత్వ
కాదు మరేవరగా విని జమలు ఎంతో ఆనందించేవారు.

ఒకరాత్రి ధైర్యంలో ముమయరా జరిగింది. రాత్రి పాంథం కవిత్వ
నింటూ పేర్చుకొని సహృదయలు. అనేక కవులు తమ కవిత్వ పదివారం,
గాలిత్ చదవడమైన సమయాలికి ఇంచుమించు తెలుపాలింది. "ఇప్పుడు
నేను 'కృష్ణారాగం' అలాపిస్తాను" అంటూ "నదిరాగం" అనే ఒక గుం
పురస్కారం వినిపించాడు. ఆయన ఆ కవిత్వ వినిపిస్తున్నంతటే శ్రోతలు,
హృదయాల ప్రవించి కన్నీరు కారుస్తూ పేర్చుకొని. కొందరు అక్కడక్కడ
కోరించారు. అప్పుడే వర్షంమాదా వదిలింది. సభ్యులలోమండి ఒకరు లేచి
"అన్నాడు పాంథం" — అలాకాశంమాదా కన్నీరు కారుస్తుంది అన్నాడు.
నేనా కవిత్వమైన గాలిత్ కవిత్వ కరగించి సృజించు తీగలేదు. "పాంథా
వది పియూసం గుండెనే" అన్నట్లు కవిత్వ హృదయాల గుండె కరగి కాళ్ళు
కన్నీరింది కవిత్వ రచించివాడు గాలిత్.

మరొకరి గాలిత్ భాగవతంలోని నలుమూలలనుండి వేలాడినవం
లేఖలు వ్రాసేవారు. అనేక విషయాలను సూక్ష్మ ప్రసంగం ఉంటుందే ఆ
లేఖలో. ఎన్ని పదాలున్నా, ఎన్ని చిహ్నాలున్నా, ఎంత విచారంగా వున్నా,
ఎంత అవారోగ్యంగావున్నా అన్ని ఉత్తరాలమా తప్పనిసరిగా జవాబు
ఇచ్చేవాడు. జవాబులోనూ కవిత్వం పొందుతుంది పెట్టి ఎవరైనా పంపిలే
చాలా కోపపడేవాడు. 'మార్గం' అనే పదాలు వచ్చినా తిరగకాటక,
దబ్బుపెట్టింది కాదని తీసుకుని జవాబు ఇచ్చేవాడు. గాలిత్ చిహ్నాలు
విడిచివేసేవాని చాలామంది అభిమాని. కవిత్వ అనేవం విచారాలు విత్త
చానికీ పంపేవారు. అంతే కవిత్వమే వృత్తాంతంలోనూ, సర్వతరంగా వ్రాయే

జాలనివాడున్నా ఇతరం సహాయంతో లేకుండా జవాబులు పంపేవాడు. కీచికగా వచ్చాడు దిద్ది పంపించేవాడు. కాని మరీ వృద్ధుడయిపోయి మన స్త్రీమితం మరీ తగ్గిపోయినాక “ఇక దిద్దడానికి పచ్చాలు పంపకండి. నాకు దిక్రాంతి నివ్వండి” అని విజ్ఞప్తి చేశాడు. అయినా జనం పచ్చాలుపంపి దిద్దమని చేరుకుంటేవారు. “మంచి భార్య చెడు భర్తతో విధిలేక కాలంగడిపి న్నట్లు, చేతగానైనా పచ్చాలు దిద్దుతున్నాను” అన్నాడట ఒకసారి గారివ.

తన ఆచారం ఎంత తక్కువైనా, చేతలకు చేకవేసహాయం చేసేవాడు. తనం లేనివాడుకూడా ఇంట్లో పనిచాళిడు తొలగించలేదు. గారివ ఇంటి నుంచు నంటిచాళ్ళు, నుద్దిచాళ్ళు ఎప్పుడూ ఉంటుండేవారు. చాళ్ళకు లింపిస్తాడంట, బట్టయినవ్వడం మూడుకోలేదు. ఇంట్లవానికి అతని చేయి ఎన్నడూ వెదురియలేదు. చేతకాకుండా పచ్చాలు దిద్దిపట్టడమేగాక వారికి ఏదైనా అతిక సహాయంకూడ చేసేవాడు. వారిని ప్రోత్సహించేవాడు. అవకాశం దొరికినప్పుడల్లా చాళ్ళకు ఎక్కడో ఒకచోట ఆశ్రయం ఏర్పాటు చేసేవాడు.

ధీరీ తెట్టికంటే గవర్నర్ ఒకసారి గారివకు ఆహ్వానించి వచ్చాడులో నివిక అభరణాలతో, కాలవలతో గాంచింది నిరుముఖ భృతానం చేశాడు. బహుముఖులు పొందగానే గవర్నర్ గారి బంట్రోతులు “ఇశాం” ఇమ్మని గారివ ఇంటికి వచ్చారు. గారివ తగ్గ దమ్ములేదు. వెంటనే ఆ అభరణాలను ఆమ్మించి బంట్రోతులకు ఇశాం ఇచ్చి పంపించాడట.

గారివ ముక్రుడొకడు, బాగా పరిశీలవాడు, వార్తాగర్భకాన చిలికి పోయి వారిద్రవ్యంనల జీవానసలో వున్నాడు. అతడు పట్టుకదానానల నయలు చాలా శతకరకత్తు చీటిగుడతో అంగరకా వట్టించుకుని తోడుక్కంటున్నాడు. చీటిగుడ అంగరకా తోడుక్కని అతడు గారివ ఇంటికి వచ్చాడు. అది చూచి గారివకునక్కు చిల్లిక్కనున్నది. “నాయనా! ఈ వలదని అంగరకా కాగుం దోయ్. వానికూడా ఎండకాలం తోడుక్కంటే హాయిగా వుంటుంది” అని అడిగాడు గారివ. “ఓ, వానికేం తీసుకో” అన్నా దామ్రుకుడు. “అది సరేగాని నీ అంగరకా నా కిచ్చి దొంటిమీద బట్టలేకుండా ఇంటికి వెళ్ళావా? ఇదిగో, ఈ వట్టు కీర్వానీ తోడుక్కో” అని తన విలువైన అదీ కీర్వానీ అతనికి తోడిగొంచి ఆ అంగరకా తా నించుకున్నాడు.

ముక్రులంటే గారివకు చెప్పరాని ప్రీతి. నలుగురు ముక్రులతో కలసి కాలం గడవడంకన్న భగ్యుత మింకటి లేదనుకునేవాడు. భార్య, ఇల్లు, చాలిరి, దమ్ము, ఉద్యోగం సమ గుం ముడిచేవారు ముక్రుల సమక్షంలో. ముక్రుల కోసం ఏమైనా చేసేవాడు. “ఇతరులు విద్య పెం తడవ నీకు చూడలేదు. కానా లంటే ఇతరులకోసం నీకు విద్య పెంతుకాదు” అన్నాడు గారివ

గారిత్ జావళకః అద్వితీయమైవతి. ఒకసారి ఒక పుస్తకం చదివాడంటే అందులోని విషయాలను ఇత్యులో మిక్కిలి మరచేవాడు కాదు. ఎప్పుడంటే అప్పుడు వాటిని ఉపహరించగలిగేవాడు. ఇంట్లో ఒక్క పుస్తకం ఉండేది కాదు. ఎక్కడినించైనా తెచ్చుకుని చదివి ఇచ్చేసేవాడు. ఏదైనా ప్రయోగానికి ప్రాచీనకవుల రచనలనుండి ఉదాహరణలు ఇవ్వవలసినదే తమకు అంటే అది కనిపించుచు ఉదాహరణలు గలగలా ఇచ్చేవాడు.

గార్త్యు అలోచనాసమర్థులూ ఉండేవాడు. ప్రతిజలాచనా ఒక సవ్యమై సమయపడలేని. అయితే అప్పుడు వ్రాసుకునే ఓడికా, వ్యంగ్య లేక ఒక్కొక్కసర్వానికి ఒక ముడిచొప్పున తన పాటానూ 'వాదా' త చేసేవాడు. తెలువారి ఆముడుఅను విప్రులూ ఆపవ్యాయు జ్ఞానకంచేసుకుని రాసుకునేవాడు. ఎంత జావళకః ఓ ఎంత జటిలమైన విషయమైనా మునిశకంగా పరిశీలించి, దాని లోతులోని దీక్ష కలస్ఫుర్తిగా వివరించేవాడు.

గారిత్ ట్టువ్రాసు చాలా ప్రళిపి సుపారిండుకున్నది. చాలా వక్రమైన పోస్టర్లన్నీ ఒలుకుతాడు గారిత్.

ఒకనాడు రాజాగారివద్దకు వెళ్ళాడు, రమాన్ వంగుగ రియతాత్. "ఎన్నాళ్ళు ఉపవాసం ఈన్నాటి రమాన్ లో?" అని అడిగాడు రాజా, "ఒక్కనాడుఉండలేదు" అన్నాడు గారిత్. తెలగోజాలో ఒక్కరోజే ఉపవాసం ఉండలేనేరా అనుకున్నాడు రాజా. కాని "ఒక్కనాడూ ఉపవాసం ఉండలేదు! రోజూ ముఖంగా భోంచేవాడు" అని గారిత్ చెప్పవలచాడు. ఈ గండు ఆర్థాయా వచ్చే చిన్నమాట ఎంకో పయలున్నా రితో నేనాడు గారిత్.

రమాన్ తెలలో అంతా ఉపవసించారి. తాగినరాదు, నానాలు ఆనబోవదు. కాని గారిత్ మతవిరుద్ధమైన పనులన్నీ చేస్తూవుండేవాని. ఒకనాడు జూదం ఆడుకుంటేగా ఒక ఖిత్రిగు చూచి, "ఏమియ్యా! రమాన్ రోజులో పావవికారం కట్టుగది నైదులో ఉంటుంటారు. నీవు ఈ పావపుటని ఎలా చేస్తున్నావయ్యా?" అని అడిగాడు.

"అవును నిజమే. రమాన్ తెలలో పావవికారం కట్టుబడి ఖైదులో వుంటుంది. మో ఇల్లే అట్లేదు. కడుక జూదం ఆడుకున్నాడు. పావవికారం విచ్చలవిడిగా ఈ తెలలో తిరుగుదు. అంతేకాని ఖైదులోనన్నా వుంటుంటావుండరా? చెప్పు" అని చతుక్కిరించాడు గారిత్.

గారిత్ త మామిడికంటే చాలా ఇష్టం. మంచిమంచి పళ్ళు ఎక్కడ దొరుకుతాయని తెలిసే అక్కడినుంచి అడిగి తెప్పించుకునేవాడు. ఒకనాడు పాయంక్రంథాకు రాజాగారింటు మామిడి తోటలోకి చావ్యోకి వెళ్ళాడు అది తెకాఖమాసం. తెట్లనించా వున్నాయి. తరేకమీనో చెట్లెత్తు

చూస్తున్నాడు గారికి. "అంత దీక్షగా ఆ పట్లకెళ్ళి ఎందుకంటే చూస్తున్నారని" అని అడిగాడు రాజా.

"వాతావరణంతోనే ఏ కందుమీసానా కనపడకపోతూ అని చూస్తున్నాడు" అన్నాడు గారికి. అది గ్రహించి కంటానే ముందనుంచి వస్తున్నాయని మిట్టలమీదగా గారికి ఇంటికి వచ్చివాడు రాజా. తన తండ్రి తానెవరో పండ్లమీద క్రింద చారనకృత్యంలో తనకు కలగమిస్తాయి. ఈ తోటలో ఇన్ని పండ్లున్నాయి. తనకు అభినయం లేకపోతే అని గారికి చుట్టూ ఉంది.

మామిడిపళ్ళ కొలంలో ఇంటిమీదగా మిట్టలమీద మామిడిపండ్లని వస్తున్నారని కాకుండా గారికి. ఒక గాడు మామిడిపండ్లంట్లో ఆడుకుంటున్నారని ఒక మిత్రుడు వచ్చాడు. అతనితో మాట్లాడుకుంటూ వచ్చున్నాడు గారికి. ఇంటి ముందర మామిడిపండ్లంట్లో ఉన్నాయి. ఒక గాడిద ఆడుకుంది పోతూ, మామిడిపండ్లంట్లో వాననయ్యి మిట్టలమీదగా వచ్చిపోయింది. మామిడిపండ్లంట్లో ఇప్పుడే ఆడుకుంటున్నాడు— "గారికి! మామిడిపండ్లంట్లో నీవు అంత మురిసిపోతావు. గాడిదకంటే మామిడిపండు మిట్టలమీద లేదు మామిడి" అని. అది అని గారికి అన్నాడు. "అవును నిజమే. గాడిదకు మామిడిపండు మిట్టలమీద" అని. అతని ముఖం కత్తివలెగా తెలుస్తోంది. లేనంత నిజమే అనిపిస్తుంది.

కొంతా తాత్పర్యం కొంతగా మధువు అరగింపేవాడు గారికి. తనకు తన కొంత వుండేది. మిత్రంగా అంతే వున్నాడని కాదు. పాపాయిమధువు వాడే పట్లకెళ్ళి వెళ్ళింది గుమస్తానక వుండేవాడు. అదిగినా, నిర్ణయించుకున్న మిత్రానికి మించి పాపాయి ఇవ్వకపోతే అతనికి ఆదేశించాడు. 'తా'ని ఆ మిత్రంలో 'మిత్ర' లే, ఇంకా 'తెచ్చు' చేశాడు. కాని అప్పుడు అక్కరలే. పాపాయి అనుమానం పడితే అధికంగా మధువు ఇచ్చేవాడు కాదు. కానీ ఆ మధువు గారికి అతన్ని కాపాడినా ఉన్నాడు. అయినా అతని పనించి ఉండేవాడు.

ఒక గాడు ఒక కిక్కురు కచ్చి గారికి కాళ్ళు పడతాడన్నాడు. "నీవు ఎంత కిక్కురుకైనా నొప్పిపొందేది చెందినవాడవు. మర్యాదపడవు. కాళ్ళు పట్టడం మంచిది కాదు," అన్నాడు గారికి. "కాళ్ళు నొప్పిపొందేది కాదు ఎవరితోనైనా పట్టించుకుంటావుగా! వాతో కాళ్ళు పట్టించుకోండి. ఉచితంగా కాదు. తనకంటే దానికి తగిన హామీ ఇవ్వండి. ఇంకా అందులో ఆపరాదని మీరూ ఉండరు" అంటూ కాళ్ళనొకడం ముందుకుపోతూ అతని. వాతావరణం అయినా "వా వాటి వాడు ఇవ్వండి" అన్నాడతని. "వాడుగా! నీవు కాళ్ళుపట్టావు, నీకు పట్టుకుంటాడు. కానీ కానీ వదిలిపెట్టండి" అన్నాడు గారికి

మిక్కిలీకాణన గాలిల్డీ ఇంటికి వచ్చాడు. చాలా చాత్రితాతా మాటాడుతుంటూ నొర్రువ్వాడు. తల్లివ్వాడు దీపంతినువది వాటిల్లాదానా వచ్చి చెప్పలు చూపించాడు గాలిల్డీ. “వాడెవ్వలు నీకు తోడుక్కోలేనా! దీపం ఎందునా?” అన్నా దళను. “అది నిజమే. నీ చెప్పలు తోడుక్కోలేవని కాదు. నా చెప్ప లెక్కడ తోడుక్కోపోతానో అది దీపం లెచ్చాను!” అన్నాడు గాలిల్డీ.

మిత్రుడు ఒకడు గాలిల్డీ తానుకున్నందుకు అజేషంగా అన్నాడు. “గాలిల్డీ! మివ్వలూనం పాపం కదూ! మివ్వం పుచ్చుకునేవాని ప్రారసమి భగవంతుడు అంగీకరించడు!” అని. అది విని గాలిల్డీ నవ్వి— “తేల్లిగ దానికి మివ్వం దొరికాక ఇంకా భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించడం చేసితి?” అన్నాడు.

ఎండకాలం చాత్రితూట అరుణయట మంచంలో వడువని ఆకాళంలో! చూడాడు గాలిల్డీ. ఆకాళంనంచా చింతవంపదగా విరజిల్లి కనపడాయి రుక్కలు. ఎవరిభయనూ లేవందా న్యకంక్రులైనవాడు తన ఇద్దం వచ్చిస్తూ నీవ్వుగా చేసి వసులగా క్రమరహితంగా విచ్చలవిడిగా వడివున్నాయి రుక్కలు అనుకున్నాడు గాలిల్డీ.

ఇరవలను వీచివీచిగా ములించడం గాలిల్డీ వల్ల కాకపోయేది. ప్రకంపా వన్యాలు ప్రాయశఃకాళి కొండకు నిద్రపాసులుగా వుంటారు. గాలిల్డీ కి విషయంలో వట్టి అసమర్థుడు. తన పృథ్వీయాన్ని కదలించిన వసువునువీచి అన్యాయుని మెచ్చుకునేవాడు కాదు. పొగలేవాడు కాదు. ఎంతవాడు కానినా సరే, తనకు నచ్చని వన్యాన్ని ఎన్నటికి ‘వాసుంది’ అనేవాడు కాదు. తన పృథ్వీయాన్ని పుప్పించి పోయిపోయి అనిపించని రచనకు చంకలుకొట్టి వాడు కాదు. తనకునచ్చిలే మెచ్చుకోదానికి ఎన్నడూ తనకాలేవాడు కాదు.

“కాథ్” అనే ఒక సుప్రసిద్ధకవికి గాలిల్డీ కూ ఎప్పుడూ పొంగిపిరికాడు. ఎప్పుడూ వీటో అభిప్రాయభేదాలు, పొరువులు ఉంటుండేవి. అయినా తనకు నచ్చిన వర్ణం ఏదైనా కాథ్ రాస్తే ఉచ్చరించుకుంటాడు గాలిల్డీ.

“పెనువాధ లోర్యక చనిపోదు నందువు

హృదయ ముపుడుకో కలగ నెలు పోవ నెంతువు !”

ఈ వర్ణం “కాథ్” ని. ఎన్ని అభిప్రాయభేదా అన్నా, అన్ని దురిచి ఈ వన్యానికి ఉచ్చరించుకుంటాడు గాలిల్డీ. “కాథలు భరించలేక బాటినుండి తప్పించుకోవడానికి చనిపోతా నంటావు; అప్పటికి హృదయంలో కలక తగ్గకుంటే ఇంకెటు పోతావు? చాత్రకన్న అఖయలోటు ఇంకొటి రేడుకదా? అప్పటికి కాథలు పోకుంటే ఎటుపోతావు? కాథలం చచ్చిగా రమ్మవు

పట్టాభరణాదం పనికిరాదు. బ్రతికితేంటే ఎదిరించాలి" అన్న భావాన్ని ఈ పద్యంలో బోధ రమ్యంగా చెప్పినాడు. అది గారిచీక వచ్చింది.

ఎంత చిన్నకవి అయినానరే రచన బాగుంటే పెచ్చుపడేవాడు. ఒక శిష్యుడు సంస్కరణతోనూ పండిత పద్యాన్ని చదివేటని పెచ్చుపడి అతని తో ఈ క్షరం గానూ "నిపద్యాన్ని చదివి తీర్చిపడుతున్నాను. ఎంత మంచి పద్యం రాశాడోయి!" అని పిలిచాడు గారిచీ.

ఇక తన పద్యంలో ఎవరె నా లోపం చూపిస్తే, వెంటనే అంగీకరించే వాడు. ఆ లోపాన్ని సవరించుకునేవాడు.

"స్వీయలోపమృత్యు లెదుగుట పెద్దవిద్య;
లోప మెరిసినవాడే పూర్ణుడగు నడుచు"

అన్నాడు గారిచీ.

ఇక, తనకు వచ్చని పని ఎవరె నా చేయమంటే - అతడు రాజురాని - చేసేవాడు కాదు. తెలివిగా ఆ పనినంది తప్పుపడేవాడు. ఎవరె నా పని పోలే వానినిగూర్చి అభ్యంతరపద్యాలు రాయడం ఆశోకాలో ఆచారం. ఆ పద్యంలో ఆ చనిపోయిన వ్యక్తినిగూర్చి, చనిపోయిన లేడి, నెల, సంవత్సరం మంత్రంగా ఇమిడినట్లు కవులు పద్యాలు వ్రాయడం చేశారు. కానీ ఆ చనిపోయిన వ్యక్తి వెండిపదాలు నమోదింపబడ లేక్కండేవారు.

చనిపోయినవ్యక్తిగాక, పిల్లలు తుట్టినప్పుడు, పిల్లల తుట్టినరోజు పండుగల పద్యాలు రాయించుకుంటూ కొందరు, గారిచీ ఈ వెండురకాల పద్యాలుగూడా రాసేవాడు కాదు. ఒకసారి ఒక పెద్దమనిషి, తన పిల్లవాడి తుట్టినరోజునందర్యంలో పద్యం-రాయమన్నాడు. 'రాయను' అని మోటుగా అని అతన్ని బొప్పించడం ఇష్టంలేదు. కనుక ఒక చతుశ్కారం చేశాడు. "అనుభవ ఎకపిల్లవానితో తుట్టినరోజున పద్యంరాసే వాడు తుటుక్కున ఊపిరి వదిలాడు. నా రాకలు అచ్చిరావు. నాతో ఎందుకు రాయించు కంటూరు?" అన్నాడు. దానితో ఆ రాకపద్య పదవిపోయింది. ప్రాయమని బంధంలేం చేయడానికీ ఇక పిల్ల లేకుండా అనాదిచ్చాడు గారిచీ.

ఇలాంటి చతుశ్కారపద్యాలు గారిచీ జీవితంలో చాలా కనపడుతాయి.

ఒకసారి గారిచీ శిష్యుడు ఉప్రూప్ సింగ్ కు వెండవూరి భార్యనియ్యగం కలిగింది. చిన్నచిన్న పిల్లలు, మిక్కిలి బాగుం చేసుకోనిది తప్పుని దుస్థితి ఏర్పడిందంటూ గారిచీక ఉత్తరం వచ్చింది. దానికి జవాబుగా గారిచీ కీర్తి ఇలా వ్రాశాడు:

“అహో! నీంక అప్పుడే మూడవ అర్థికర్మ పట్టించా! నాకు ఇంకా రెండో అర్థికర్మ ముగిసా పట్టలేదు” — అని, ఈ భార్య ఇంకా పరిశ్రమించి, అది చనిపోతే రెండవ అర్థికర్మ చేసుకునే వాణ్ణి భవించి హస్తం విడిచాడు గానికే ఆ రేఖా. దీనివల గానికే భార్యపై విమనుష్యుడై రాసికట్టు అని దించవచ్చు నని అది నిజంకాదు. హస్తానికి రాసిన మాటే గాని భార్యపై గానికే వాటా ప్రితి. ఆమె గొప్ప ఇతర వివరాణురాలు. సహచార సంపన్నురాలు. కాదు భోంచేసి పోయేలు వేయగా, భర్తని వేయగా పెట్టింది. కర్మదా భర్తకుం ౯౦౦ పరివర్య చేసింది.

ఒక మోటు ఇల్లు మౌగవడినట్లుంది. అక్కడనుండి వెళునరూ ఒక ఇల్లు నితన పచ్చగా అందులోకి మారాలనుకున్నాడు గానికే. అయితే ఆదేశాల్లో మాత్రా నచ్చానికొట్టి ‘అర్థిక మార్చి’యని భార్యను పంపిగాడు. ఆమె అర్థిక మార్చి అన్నది — ‘ఆ ఇంట్లో దయ్యం వుందని వదలిగా వుండండి ఆ నిధిలో —’ అని. గానికే నిధి — ‘నిన్ను దించిన దయ్యం ఎక్కడుంటుంది? దేద, ఆ ఇంటికి’ అన్నాడట!

ఒక చరిత్రాంశం. ఈ ఇంటి పంజరంలో చిలక పెక్కలో యున్న ఒక ముత్యం తలవంచుకుని మోచుకుంటుంది. అది కింటునంది గానికే, ‘ఏమిట చిలకా? నీకు పెక్కంలోకి, నిల్లలులేదు. అయితా ఎందు కిలా నిలవరంగా తల వాల్చుకుంటున్నావు’ అని అడిగాడు.

ఒకసారి గానికే మోచుగాని అన్న వచ్చారు. ముహూర్తమునకు ప్రకటన వచ్చేసిన తరువాత అయిన. పాటి ప్రతులు వయోదేయవలసి రాగా ఆ వని గానికే వ్రతమామించారు. ఈమెనుంటూ రాసింపే రాసి కాకిలు రియడం గానికే వ్రతంలేదు. కాని కావనరే ఒకటి రెండు పుతులు రిసి అయినవల మోచించాడు. అందులో కొద్దితరాలు వదిలేసి రాకాడు గానికే. కాక తరువాత మునుకుండు ఇలాగ. అదియిది “ఏమిటి ఇలా చాలావదిలేశావు” అని అడిగాడు అయినగాని. “వంశవృక్షం పెరగా పెళ్లదానికి పులిమెట్టు ఎక్కుమోసే చాలాకాలం పడుతుందిగనకే భవనం గలకా పెళ్లకదానికి ముఖమైన మార్గం పెరికాదు” అన్నాడట గానికే. ఇక ఇతనికి పనితరీరే లాభంలేదని కాకే పుతులు వయోదేయవచ్చాడట ఆ పెట్టయింది.

గానికే వనిల్లలులేదు. కలుగలేదని కాదు. ఏమిటయి వుట్టి ఏమిటయి నిట్టివారు. అదివల తన దగ్గరి బంధువుల పిల్లవాణ్ణి పెంచుకున్నాడు.

దీనివల ఎగుమతికుంలు, కష్టమూలు పండిగా అనుభవించినవాడు గానికే. వాళ్ళకు వచ్చి వదలలేని పిల్లి పిచ్చివలకు మోద పానీశివ్యాసంగం

మానలేదు. అటువుగా పద్యాలు చెలువంటేవాడు. ఇతరుల పద్యాలు దిద్దుకుంటేవాడు. శేఖరిన జవాబులు బ్రాయుకుంటేవాడు.

పోతుపోతు శరీరంమీద విరుగొచ్చింది. ఇక ఈ యేడు లంఘనాదు; తప్పదు లంటుంటేవాడు. ఒకయేడు నుల జవాబులేనిగ్ తన మగవల రాగా “నీకు ఈయేడు తప్పుక పనిపోతా” నన్నాడు. “మీరు ఈయేడు పనిపోతా” అన్నాడు మనీ. “చావు వానంకంటి రాకపోలే తల పనులగొప్పందని పని పోతా” నన్నాడు.

ఒకమాటు వీర అంబువ్యాధి తారంతా వ్యాధించింది. ఒకతను వర గ్రామవాసి, గారికి వద్దకు వచ్చి “మహామారి కష్టంరా?” అని అడిగాడు. “తెచ్చయిందేవునును చంపలేనిది మహామారి ఎలా అవుతుందయ్యా?” అని ఎదురు ప్రశ్న చేశాడట గారికి.

మరిపోతులో తరుచు మూర్ఖులు వరుంటేని. వృద్ధులకేమందా పక్షివుంటే వాడు చాలానేవు. కొన్నివిడుదలనకు వచ్చి వృద్ధులకేవచ్చేది. చనిపోతానా? ఒకరోజు నుండు చాలా నమియించేదంతా వృద్ధులకేవచ్చింది. ఒకరిశేఖరి జవాబుబ్రాయుకున్నాడు గారికి. “వా మగవీ నన్నీమడుగుతావు? కొన్ని రోజులెవరక పోయింది వాళ్ళను అడుగు” అని జవాబు. అరోగ్యం, షేరు సమాచారం తెలుపవలసిందిగా అల్లావుద్దీన్ అహమ్మద్ ఖాన్ వానిన శేఖరి జవాబు ఇది. త్వరలో తాను చనిపోతానని చెప్పడానికి చదులు చదు వార్కారంగా—“నన్నీ షేరుసమాచారాలు అడుగుతావు? కొన్నాళ్ళు వాళ్ళ పోయిందివాళ్ళను అడుగు” అని బ్రాయించాడు. వక్కవాళ్ళను అడుగునలసి వరుండనగా తాను ఇక ఉండడు అని.

మహాకవి, ఉత్తమ మోక్షమోక్ష, నిర్మల మనస్కుడూ, వ్యతిరేకత, గారికి 1889-వ సంవత్సరం ఫిబ్రవరి 1-వ తేదీన తన భార్యదేవిని విరజ్జించి అమరై దీక్షాయంతో అభిసేనాని-నిరీక్షంతో అవతరించాడు.

జానంబు, జమిందారీ సమాజ వ్యవస్థలో ఉన్నా, సంప్రదారాలను ధిక్కరించడం బ్రహ్మచర్యంగా కనిపించినా, తాను అత్యుచ అంబువని రాజాధిరాజుల కొంపు చేయలేదు. తన వ్యవస్థను, సామంతాన్ని అంబువం కాపాడుకున్నాడు. తనను లెక్కచేయనివాణ్ణి తాను లెక్కచేయలేదు అమృతం దానినై నీచంగా కనిపించలేదు. నిమిష అమృతంగా ఖండిన మహాకవి దేశం. దాక్షిణ్యం మోసవయ్యలకు పోయినదానిగా భావించి అమృతించాడు. నిరాశతో బ్రంగుక, అశతో, ఉత్సాహంతో, వెలమంతో, ముందుకు సాగినాడు. తాను నమ్మినది చేసినాడు. తనకు వచ్చిన దానిని తిరస్కరించినాడు. విద్య, విద్వంసి అరోగ్యవంతుగా కనిపించాడు.

మానవకోటి హృదయాలను ఆకళింపుచేసి వాటి వ్యూహస్వభావము అలవదించుటని కవిత్వస్వరూపిత్రాణతీపివాడు. ప్రతి నుంబెగాయాన్ని ఒక కవిత్వాధ్యాయంగా చూచివాడు. కష్టమును ఇష్టంతో భరించివాడు.

భారతీయ సాహిత్యములలో ఒకడుగా ఉన్నతపదవిని పొందిన గారిత్ ఏ ఒక్క భాషలో, ఒక్క గాతిలో, కరావిలో, మతానిలో పెందినవాడు కాదు. అతడే సంపదితాలను అతీతుడు. ఛోర్స్యిలోనూ, ఉర్దూలోనూ మొత్తామే రాసినా, భాషలకు అతీతమైన ఆలోచనలను లోకానికి పరిచాడించినాడు. మహామృదీయ మతములే అయినా అన్ని మతాలనూ ఆదరించివాడు. మతాల మధ్యని త్రిలుముకోలేదు. ఎంత మహామండ్లితుడైనా, పాతవియనునిసంభవతలవిధిగా కలసిబడి ఉండవలెనా, వ్యతంబ్రంగా విహరించివాడు. మహారాజుల ఆపానాలో ఉన్నా, అత్యున్నతానికి అనుకూలము. క్రైస్తవీ నిరహాన్ని వర్ణించిపో, ఆనయనినకల పాలిశకలు వేయలేదు. తెలిగూ రోదించలేదు. అల్పగ్రహనంతమైన నీడననే అనుభవించినాడుగాని అత్యున్నతావకరమైన బాధలో పడలేదు. మేల్కొలిచి విశ్వసాధనమిచ్చినాడు. ఎవరినీ ద్వేషించలేదు. అల్పాక్షరములలో అనల్పాగ్రముని గొప్పించినాడు. మృత్యుత్రవ బడియలేదు. దబ్బువలూగా బీదదలేదు. వ్యవస్థాస్థలకోసం అయిలువారలేదు. రాష్ట్రకవిత మరువలేదు. అయితే, సంపదితమతభర్యమును నమ్మునలేదు.

అన్ని కరాలనూ, అన్ని యుగాలనూ, అన్ని జాతులనూ జలవరింపు కలిగించే సాగ్రహణిక సాగ్రకాలిక భావవరంపరను అభివృద్ధి కంచేసి విశ్వభావ నను పెంపొందించివాడు. అన్నిటిలో మితంగా వ్యవహరించివాడు.

గారిత్ క్రైస్తవీ విద్యయంతో ఎన్నో అభిప్రాయభేదాలున్నాయి. గారిత్ వివాహం 18 వ ఏటనే అయింది. వివాహం తరువాత కొన్నాళ్ళకు ఒకమూయిని పేర్కొనించినటువంటివలున్నాయి. తాను స్వయంగా ఒక చోట ఒక ఆమూయిని పేర్కొనించినటువంటివాడుగాని, మోహానికో, లేక కేవలం ఊహాధారణీలోనూ రాసినా రాసేయడమయ్యి. అనుమానపరిమైన భార్యతో కలికం పుట్టబచ్చిన గారిత్ ప్రణయాన్ని గురించిన వివరాలు బాగా తెలియవు. ఏమైనా అయిన తెలుపరించిన భావాల కేవలం అయిన అనుభవాలే కానకర్తలేదు. ప్రస్తుతమున కవి వివిధ మానవస్వభావాలను ఇట్టే దర్శించగలడు. సాధారణాంశములలో ఉదాత్తతను కనిపెట్టగలడు మాదా.

అనువాదరీతి

నేను చిన్నతనాన ఖమ్మం మెట్టలలోని ఉస్మానియా సెమిన్యార్ లో చదువుకొనుటకు మొదలైతిని. ఛార్జ్ చేసిన మెట్టల 'బిక్కి' సాహిత్య మొత్తములలోని విషయాలను కొంచెం వక్కనపెట్టి మహాకవి మహా గారిచే వద్యపాఠాలు - ఛార్జీవి, ఉర్దూవి - చదివి, తాను తనయులువుతూ సమ్యక్కి తత్వముపరచేవాడు. గారిచే వద్యాల విమోచనమొక ఎక్కి మేము మండర నందనారామాలయ వ్రు ఉదాయించేవాళ్ళము. నా ఆ బాల్యమిత్రుడు శ్రీ డి. రామలింగం, నేను సాహితీవాసనా విలసిల్లమన మనస్సులతో ఏదో యిహము ఉపాసించుటకు క్లాసురూపంలో అగ్రణు పాఠాలవై వ్రు పోలేకపోయేవాళ్ళం.

నాకు అలావాడు గారిచే కట్ట వీర్చిన అనుక్కున భూపాటికి ఆయన రచనల అనువాదంద్వారా యావందియింపబడినది. మతోన్మాదులు వివేచించిన నేలన మతాతీతుడుగాను, సంప్రదాయజ్ఞులు వెలసినచోట సంప్రదాయ భేదకుడుగాను, పురాతనత్వమే ఆదర్శమని నమ్మినచోట ఆధునికతగాను వెలసిన మహాకవి గారిచే నా హృదయంలో ఇమిడిపోయినాడు. ఆయన లోని ఆ జ్ఞ ప్రక, అ జ్ఞ ప్రక, ఆ జ్ఞ ప్రక వమ్మ ముగ్ధుడై చేసినవి. కాళిదాసాదులవలె మోక్షవత్సాసి శిఖరాగ్రంమీద లేచి నూర్తిగా కాశ్యపసానం వీర్చరయి వున్న గారిచే అన్ని భాషలవారికీ ఆరాధ్యుడు.

భాషాబంధం కొంత కృత్రిమమైనదే అనాలి. మనం ఎదగని భాషలోని మహాకవులు మనకు వర్తిగావ్యులు కారా! కావంజీ కాళిదాసు, కుక్కు వియర్ నంటివారు వారివారి భాషాపరిధులలోనే బంధితులై ఉండవలసింది. అలా కావందా విశ్వకవులుగా వెలసినా రెట్లు? భాష శరీరంనంటిది; కవిత్వ అత్యంతటిది. అత్యసాంక్షర్యాన్ని ఆరాధించేవారికి భాష, అక్షరారు.

మన రాన్యాయం అంతాను గురించిన పదునాలుగు ముఖ్యభాషలో ఒకటి, అక్షరాల ప్రకారమే మాట్లాడబడి, గొప్ప సాహిత్యమంటే గతీగ, గాలిలో వంటి మహానుభావులకు కాదా నియమ ఉపదేశాభావ అవ్యుత్తర ఎలా వున్నా, 'తెలుగువారికి' అడగరాకపోయినది. మన రాన్యాయంలో ప్రభుత్వం చేత గురించబడిన 'సంబంధ' అధికారభావ అది. అందులోని పొగుసులు తెలుగు భావదం చాలా అవసరం.

అందుకే ప్రతిభాలో భద్రపరచబడిన మనది సాధించడం ఎంత కష్టమో పద్యాలలో దానిన గాలిలో వ్యాపకం అందించడం కూడా అంత కష్టమో మనీష వని. ప్రతిపద్యాన్ని అకలింతునని, అపద్యానికీ వివిధ వ్యాఖ్యాతలూ, విమర్శకులూ చెప్పిన అరాన్ని చదివి, వాళ్ళ మురించిన అరాన్ని చదివే మనని, శ్రేష్టి తెలుగువారిలో మళ్ళీ అపద్యాన్ని అవిచ్ఛిన్నించడం కొంత కష్టమేనవుతుంది. ఒక్కొక్క పద్యాన్ని తెలుగులోకి దింపడానికి అక్షరాలలో అలా వచ్చేవి, అప్పటికీ సంపూర్ణంగా మూలారంభావంపై మళ్ళీ మార్పునవ్వవచ్చేది. ఇది అనువాదం కాదీ అనుసరణ కాదు. కనుక నా కల్పన ఈ వ్యాఖ్యకొరకు వదిలిరాదు. తెలుగువారితోగల గాలిలో భావం అంతదానికి కావలసిన పొగుసులు చేయడానికి మార్పులే నాకు అధికారం వున్నాయి. అంతకు మించి లేదు. ఇలాంటి నిర్వహణలో ఈ అనువాదానికి ఉపక్రమించాము. వాగా అనువాదాన్ని పొందిన అయిన పద్యాలు ఇంచుమించు అన్నీ రీతులున్నాయి. బ్రెవ్రి (Brevity) చెప్పడం దాని రెండు పాదాలలోని భావాన్ని రెండుపాదాలలోని చాలావరకు ఇమిడ్చినాను. ఎక్కడో మరి నిరసన అవసరమైనట్టే వాసునిపాదాలగా పెంచాను. అనువాదానికి అటవలది, తెలుగులో వాడుకున్నాను. ఎక్కడో ఒకటి రెండు చోట్ల ద్విపదను, రగదను ఉపయోగించినాను.

మూలానికి నా అనువాదం ఎంత సన్నిహితంగా వున్నదో ముప్పుకొచ్చేది చూపిస్తాను.

ప్రతిది ములభమ్యుగా సాధ్యపడదు లెమ్ము
నదును సరుదొట యెంతో దుష్కరము సుమ్ము!

దీని మూలం:—

బక్కెదుమ్మోర్ మై హర్ కాం కా అసాహోనా
అద్వీకోధి మయస్సర్ సహి ఇన్నాః హోనా.

ఏమి వచియింతు దౌర్భాగ్య మింతకన్న !
వచ్చిపోవుదమన్నను చావురాదు.

మూలం :—

|| గు సే ముప్రహూమియై భస్మత్ || పి.కాయత్ గీతయే
హంస చాహాథా || మర్జాయే || సో వాణీ ఏహువా.

*

*

*

ఎంతకని వ్రాత నా గుండెపంత ! చింత
అమితే చూపెదను రక్తిలాంగుళులను.

మూలం :—

దర్శిత్ రిఖాంకత్తక్ బాహూ ఉన్మాదిఖ్లాంహా
ఉంగ్లియాః నిగార్ అస్మి ఖామయై ఖాంచుతాః అహ్నా.

*

*

*

నేను మరణింప నాయుంటిలోప మిగిలె
ప్రేయసుల చిత్తరపులును, లేఖ; లంతె.

మూలం :—

చంద్రస్వరేణుతాః, చంద్రహాసినోంతే ఖుత్తూన్
బాద్ మర్నీతే మురే ఖుర్నీ యహ్ సామా నిఖ్లా.

*

*

*

హాగ పరచాల, పగలు తారాగణమ్ము,
రాత్రికేమయ్యెనొ దిగంబరమ్ము లయ్యె.

మూలం :—

ధీః బనాతున్నాతే గర్హాః దిగ్తాః పర్వతేషు నివాః
షభో ఉగ్రాతే జీమ త్వా అయీత ఉర్వాః హోగయీః.

ఏల సన్నుమరచె నెరుగజోయితి, నామె
వలపు చూపు చూచె, భస్మమైతి.

మూలం :—

కర్మే గ యోధో యస్మే తథూపులోకా హం గిలా
శీవకోసే-శివాహ, ఇ యన్ భావోగయే.

✽

✽

✽

ఏల సన్నుమృతంబు నాంధ్రంబనొడగె;
హృదయమా? తాను, బంగారపుటినుపముక్కు.

మూలం :—

కుభృగుటాథా మారసీవేమే, లేకిన్ ఆఖర్
శివగుణోకమాతేభవో తీర్తా పై కాం నిల్లా.

✽

✽

✽

వచ్చె నెరుగ జరుగ వాసంత సమయమ్ము,
నోట్లు మరల గుండె నోక జొచ్చె.

మూలం :—

సో' శివో సో'జ్జ్వలగా నాఖున్
అనుగె ఘనై లాలకారీ నై.

✽

✽

✽

నీకు నేను గిట్టనియెడ సాకి! నాకు
చపకమీకుము, దోసిట చాలు మధువు.

మూలం :—

విలాజే ఓకోసే సాధి! తో హంసె సప్రథన్మై
వ్యాలా గర్ సహిఁ చేతా, వడి, మరావతో చే.

ఎచట నీ పదాంకముల నీక్షింతు, నచట
అడవిదారియు నందనిమట్లు తోచు.

మాట :—

జహః తేరా పృథ్వి ఖదం దే భ్రష్టాః
ఖయాభాః ఖయాభాః ఇరమి దే భ్రష్టాః.

*

*

*

గాలిబా! నీదు తాత్త్విక కలన, యహహా!
తాగ్రకుండిన నిదు మేము యోగి యనమి!

మాట :—

యేమనెడిలే తనప్రస్థ, యే తెరా బయాశ్ గాలిబ్
తుచ్చు హం పరీ నమస్త్యు జో న బాదాభార్తహతా.

*

*

*

హింసపడు మాకు బ్రహ్మాండ మంతో ఇదుగు,
అందు గగన మ్మృక విలీలికాండమంత.

మాట :—

క్యాతంగ్ హం నితంబద్ధాః కా జహః స్రా
జస్మై ఎక్ వై జెఎమోర్ ఆస్మామై.

*

*

*

పర్రమున నగ్నిశిఖ ఇద్రవదుచ వచ్చు,
హృదయమున దుఃఖశాఢ ఇరింపలేము.

మాట :—

లపట్నా పర్నియామే షోలయే ఆతిష్ కా ఆస్మామై
వలే ముష్కిల్ నైహిక్మత్ దిలే మః శోజెగంధుపానే కా

పాపశాలయే లేని బేదైవ నేమి?
బడి, మసీదు, గుత్తరువు నిర్వమ్మనాకలు.

మూలం :-

బట్టెమొకదా ఘోషాలో ఫీల్ అవ్వకాబగహాకీబైద్,
మస్జిద్ హా, మదర్సాహా, కొయిఖానాహా.

✽ ✽ ✽

ఎవరో అధర-చక్రమును భావించినాసా
లేయి మదిన్ల చుంబనశ్రీకి వెలసె.

మూలం :-

దశావతారం ముచ్చే కిన్ కా యాద్ ఆయాథా
కే మిన్ ఖుమాల్ మేఁ జోసోకా అబ్దుహాన్ రహా.

✽ ✽ ✽

స్వీయలోపమ్మి తెరుగుట పెద్ద విదై
లోపమెరిగినవాడె పూర్ణుడగు నరుడు.

మూలం :-

బంగళా దర్వాజ్, కర్నామై హుసర్ మందీ, అగర్
నుకొనగ్ అన్న హువా ముత్తెలా కా మిల్ హువా.

✽ ✽ ✽

ఎత్తునని రాక నాయంటి వాకిలికిని
నన్ను కాపలాగా నిల్పినావడేమి!

మూలం :-

వాదా అనేకా వఫాకీతే యహాకా అంబాజ్ హై
తుంనే కోయ్ సోనాపై మేరే ఖుర్కీదర్బానీ ముచ్చే.

ప్రభుటి క్రిందుగ నయనమ్ము పోల్కి గానె
ఆలయము పంచలనె పానశాల వలయు.

మూలం :-

కుష్ఠిదేవీ తేరసాయా భారాణాత్ చాన్యో
భోపాన్ అభిభిక్షా హానాత్ చాప్యే.

✱

✱

✱

మూలానికి కాగా కుష్ఠిదేవీకంగా ఉండేట్లు అనువాదం సాగించినాడు. ఉభయ భాషలు ఎరిగినవారు, సహృదయులైన వారు సహృద్యంగా పరిశీలించుటగాక.

కృతజ్ఞతలు

గారి వీర కాల రచనకు మొదట నన్ను ప్రోత్సహించి, తమ సత్ప్రసాద వరుసగా ప్రచురించినవారు 'భారతి' పత్రికా సంపాదకుల; యల్లం గొ స. విశ్వంజుల శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారు. వా అనువాదాలు వివిధ "భాష" అని నన్ను ఉత్సాహపరచినవారు శ్రీ అనుబ్ర, శ్రీ శ్రీకంఠం శ్రీవిజయరావు, శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణారావు, శ్రీ వెలగాడ గోపాలగడ్డి, శ్రీ నల్లపరగి రామానుజరావు గారు.

ఈ కావ్యాన్ని సర్వత్రా సుందరంగా ప్రచురించి శ్రీశ్రీప్రచురణ అందించిన భాషాభిమానులు యం. శేషచింతం అండ్ కంపెనీవారు; యల్లం గొ శ్రీ యం. యశ్, రావుగారు. వీరిగారి ప్రోత్సహించి సరిదిద్దిన పండితులకులు శ్రీ టి. వి. రంగాచార్యులు గారు. ఈ ప్రచురణ విషయంలో అగ్రస్థాని శ్రీజ్ఞానాంబిక తమ కనిగా భావించి శ్రమపడినవారు శ్రీ మలాది వరవీరరాజుగారు. ఈ గ్రంథానికి చక్కని చిత్రాలు రచించి ఇతరభాషాభిమానులకు పంపిణీ చేసినవారు శ్రీ బాపు.

వా ఈ రచనకు అంకితంగా గ్రహించి తమ సారస్వతాభిమానాన్ని తెలియించిన సహృదయుల, విఖ్యాతములు శ్రీ అక్కినేని నాగేశ్వర రావుగారు.

ఈ అనువాద సందర్భంలో రేయింబవరూ నామంట ఉండి గారిచే రచనలపై వివిధ వ్యాఖ్యానాలనుబట్టిన వ్యాఖ్యానాలను చదివి, వాటిలోని దోషాన్ని సాగి అందించిన పండితులు, వా సహృద్యులు, అల్లుడు శ్రీ కృష్ణ గోపాల్ సహాయం అనన్యమైనది.

దా|| పటా దుర్గయ్యగారి ఇంట్లో కుష్టుగా శోంపేటి రాక్షసులు రాక్షసుల దియానా లైట్ పాలెటెస్సెలకాంతులలో గాలిలో మధురగీతాలను అనువదించాను. నాపట్ల, ఈ కావ్యంపట్ల ప్రత్యేకమైన ఆభిమానంతో ఉత్తమ పీఠికరచించిన నా చిరమిత్రులు, రాజ్యసభాసభ్యులు, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ కార్యవర్తి, ఐహోవాలో ఉన్న శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారి వాత్సల్యం ముద్రరానిది.

మహాకవి గాలిలో మధురహృదయాన్ని ఆంధ్రులకు అందించడంలో తోడ్పడిన ఇంకాదు మహామహాపులహా నా హృదయభార్యక కృతజ్ఞతాంజలి.

ఈపది చాలా కష్టసాధ్యమైన పనులలో అతిశయో || లేదు. ఒక్కొక్క పన్నాన్ని పట్టించుకుని కామ్మి తెలుగులోకి నిండడానికి సోలాలు రోజులు పోయాయి. కడచిన 1960ని సంవత్సరములతో గాలిలో కవిత్వ ముద్రనం చేయడం లోనూ, దానికి తెలుగురూపం ఇవ్వడంలోనూ వ్యయించాను. ఆ సంవత్సరములతో నా హృదయంలో సాహిత్యరీతిని అనుభవం నాకు గల హృదయ రాజ్యాధ్యక్షులకు బోధనరచిన అమరము లి మిరా అసలులా చేర్చి గాలిలో నా నరనరాలలో తీర్చించుకుపోయినాడు. అంత ఆత్మీయ హృదయం వర్ణనా నా కవిత్వ పత్రము, ను పత్రము, ఆ పత్రము ప్రచురించుకుందని అనుకున్నాను. భాషాభిమానులెల్లరు నా ఈ కృషిని సాక్షాదృశంగా పరిశీలించుకుగాక!

దాశరథి

ఏను స్వయముగా కవిత్వం వరింపలేదు.
తానె వరియించె కైతల రాణి నన్ను.

గాలిబ్ గీతాలు

ప్రతిది సులభముగా సాధ్యపడదు లెమ్ము,
సేరుడు నరుడొక యెంతో దుష్కరము నుమ్ము. 1

వేరుగోనుండి కొమ్మలు వెలసినట్లు
అన్ని శక్త్యాలు నిశ్శబ్దమందె పుట్టె. 2

స్వీయలోపము లెరుగుట పెద్ద విద్య;
లోప మెరిగినవాడె పూర్ణుడగు నరుడు. 3

పత్రమున నగ్ని శిఖ ఖద్రపరుచనచ్చు,
హృదయమున దుఃఖతాప ఖరించలేము. 4

ఈ జగత్తొ స్వభావము నేమియందు!
మంచి చేసిన వానిని మించుచునార. 5

నరమూలం దందరికి రక్త మురుకుగాని
కంట బారని దెట్లు రక్తముగనోయి ? 6

అవల పెడలక నిలచిన ఆశ్రుకణము
పెను తుఘాసుగా పెడలి వచ్చినది నేడు. 7

అన్ని రోగములకు నొషధం బుండియు
ప్రణయరోగమువకు కసము మందు. 8

భిక్షుకునినంటి వేషము వేసినాను;
దాతలగువారి చేతులు చూచు నింక. 9

బ్రతుకుపై నింత విశ్వాస పడదలె!
ఏడి మాంధాత! పురుకుత్సు జేడి నేడు! 10

గ్రీష్మమున వాన కురిసిన సూర్యమెగులు,
అట్లే కన్నీటితో గుండె నగ్ని పెరిగె. 11

నశ్చందయువకు బయట నున్నావమబ్బును
కుత్తినిదిన నాటి మాత్రికముగ. 12

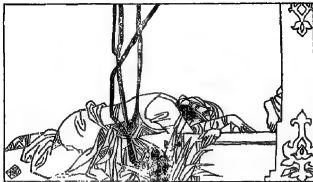
మహిత కస్తూరికా పరిమళము లొలుకు
నరన మధుధారలై గదా స్వర్గవాంఛ! 13

సింధువునుజేరి బిందువు సింధువగును;
ధ్యేయమునుబట్టి ప్రతిపని దివ్యభుగును. 14

చక్రవర్తిచేతి స్వర్ణపాత్రికకన్న
నాడు మట్టిదిప్ప నయము లేము 15

విష్ణు సిగ్గలో చల్లార చప్పుడగును,
ఎదియు గతియించునపుడు రోదించుగాటె! 16

నంతసముగోరి మధువాను చవట యెవడు?
లొక మెల్లను మరువ గోరుదును నేను, 17

ప్రేయసిగృహవీధి స్పృహనృపి పసిపోయి
ముదితకాలిగురుతు ముద్దుగొంటి,

18

బాధ కలిగివపుడు పలవించెదను నేను,
నాది హృదయమోయి, కాదు రాయి !

19

కత్తి చేతలేక కదవమ్ము జరిపెడి
ఇంతి కెవ్వ దనువు గీయకుండు !

20

బ్రతికినన్ని నాళ్ళు పెరలు తప్పువు కదా !
మృతియె పెరలదీర్చు మేటి మందు,

21

పెరల నోర్తుమేని పెర లంకిమైపోవు,
సులభమగు సలభ్యములును దాన.

22

ప్రళయ ముండెగాని, తలప పద్ది వియోగ
రాత్రికన్న భీకరమ్ము కాదు,

23

వలపు లేనాడుగాని నిష్ఫలము గావు,
కాయ కాయని ప్రియము కాదు వలపు. 24

పాదలో నాకు చది కనుపట్టగానే
చాన నన్ను బాధించుట మానుకొనెను. 25

నేను నీ వాటిట నే కట్టినాను గృహము,
ఇంక నైన నా యిల్లెటో యెరుగలేక ! 26

మీందు వణగారి సింధుపై నెలసినట్లు
చుటయు పెంపొంది కొవడయాప మందు. 27

సఖి కాన్క సమర్పింపజాల నేను,
ఈయదగు హృదయమె లేకపోయె నాకు. 28

అమెలొందర్యమును చూచినంత తేలిక
ప్రళయ ధుంధూప్రభంజనపాద యేమి. 29

పైదులో నాకు నీ జడమీది చింత,
చానితో కూడ కృంభలాగ్లాని కొంత 30

గ్రంథిపడనినాడు కలవయ్యె పథములు;
గ్రంథిపడెను నేను, కలదె నథము ! 31

ఈ యజాతర్యమునందు నశించు పన్ని,
గాలిలో దీపమిట్లుండగాదె రవియు ! 32

నీటిచుక్క ముత్తెనూట పర్జించెను,
కనులలోన నిలువగలిగె నిపుడు. 33

గుండె దొంగిలించుకొనిపోయె జంకక,
ముద్దొసంగ పెనుకముందులాడు.

84

చిత్రగుప్తుడు బ్రాహ్మసమాధ్ర మనము
పాపు లగుదుము; పాక్షి యెవ్వండు కలడు !

85

నేను మరణింప నాయుంటిలోన దొరికె
ప్రేయసుల చిత్తదుపులును, లేఖ; లంతె.

86

దాగ భరణాల పగలు తారాగణమ్ము,
రాత్రి నేనుయ్యెనొ దిగంబరమ్ములయ్యె.

87

ప్రేయసీలోపవహ్ని తప్పించుకొనగ
చత్తమన్నను నన్నది చావనీడు.

88

ఎంతకని బ్రాహ్మ నా గుండెపంత ! నింక
అమెగున్ జూపెదను రక్తిలాంఛనములు.

89

నీకు నేను గిట్టనియెడ సాకి | నాకు
చమక మీరాకుమరు, జోసీట చాలు మధువు.

నేను మరణింప నామి చింతింపదొడగె,
ఎంత తొందరగా కరుణించె నన్ను । 41

ఎప్పు డాలించు నామి నా హృదయబాధ !
అదియు నానోటినుండి యె వ్వవధించు ? 42

హృదయమందునుండి ఉదరమ్యుసకు చేరి
రెంటి కలిపె నీదు కంటిచూపు. 43

వచ్చె నదిగాతరుణ బాగుంత సమయమ్యు,
నోళ్లు మరల గుండె నోకజొచ్చె. 44

ఏగో పశ్యమ్యునందు బాధింపదొడగె;
హృదయమా ! కాదు, బాణంపుటినుపముక్కు. 45

ఏల నన్ను మరచె నెరుగజోయితి; నామి
వలపుచూపు చూచె, భస్మమైతి. 46

భ్రమరరోదన మెట్లు వ్యర్థముగ జోవు!
కలది పువుగుండె కేయిముక్క లయిపోయె, 47

దుఃఖములు ధీరులకు నొక్కప్రతిని తగ్గు,
పైద్యుతాగ్నితో దుఃఖదీపంబు వెలుగు. 48

ఎచట నీ పరాంకముల నీక్షింతు, నచట
అడవిదారియు పంచవమట్లు తోచు.

తానుపించుగాని గమ్యమ్యు చిక్కదు;
నేను నడచినట్లు తాను నడచు.

ఎంతో ఉత్సాహపడుచు కష్టించు మూల !
మృతియె లేకున్న చుది యేది బ్రతుకులోన ! 51

గాలికా ! నీదు తాత్త్విక కలన యహాహా !
త్రాగకుండిన నీదు మేము యోగి యపమె ! 52

హింసపడు మాకు బ్రహ్మాండ మెంతో ఇరుగు,
అందు గగన మొక్క నీవీలి గొంథ ముంతి. 53

పాపశాలయె లేవి దేదైన నేమి !
బడి, మనీదు, నల్లరువు పండ్వమ్ము నొకరు. 54

స్వాస్థ్యమెడలిన మందిచ్చువాడు వలదు;
ప్రాణములు పోన నేడ్చుడివాడు వలదు. 55

కుసుమములు విచ్చె, మొగ్గులుకూడ విరిచె,
తెల్ల వారె, నాయును కన్ను తెరువ లేదు. 56

ద్వారబంధములును తలుపుతాళము లేని,
ఇరుగుపొరుగు లేని ఇల్లు వలయు. 57

మాటలాడువాడు, మందలించెడువాడు
నెవడు లేనియెడ వసింపవలయు. 58

సంతసం బింక నెట్టుల సాధ్యపడును ?
మెదడునను పూలతోటలు, మది నెడారి. 59

అమె తోటకు వాహ్యళి కరిగ నంట,
ఇంక తోటలో పూలు వాంఛించు నెవడు ? 60

ఎవరై అధరచక్రమును భ్రమించినానో
లేయి మదినిండ చుంబనశ్రీకి తెలసె. 61

ఈయెడారిముండ్ల శిడద ముక్కలుచెక్కి
పూలవోలె నిలుపబడినాడ. 62

మెరుపులో, అగ్నికీలలో వొడుకజోని
నిగడచగదాలు గల ఆ యొయారి యెవడు ? 63

వచ్చునని రాక, నాయుంటి వాకిలిగిని
నన్ను కాపలాగా నిల్వినా వడేమి ? 64

భ్రుకుటిక్రిందుగ వయనముపోల్కి, గురువ !
అలయముపంచలనె పానశాల వలయు. 65

ఎడద నాది లోలోన దహింపజొచ్చె
కప్పుకోనియున్న బూదిలో నిప్పువోలె. 66

అందకత్తెలతో మాటలాడుకొనుటకు
చిత్రశేఖరవిద్య నేర్పితిని నేను.

గుండెలో నఖపై నున్న కోర్కె చచ్చె,
కారుచిచ్చుంటి నకలమ్ము కాలిపోయె. 68

నా యెడండగుార్చి నా శేయి తెలియదు;
నేను వెదకుచుండ నీకు చొరకె, 69

మచ్చలను మృత్యువే కప్పిపుచ్చకున్న
అంబరము లెన్ని యున్న దిగంబరుడనె. 70

మల్లియ, గులాబి, చంపకవల్లి పూచె;
రంగువేరయ్యును వసంత రాక చెప్పె. 71

కూరిని ప్రార్థింప తలవంచినట్లుగానె
తాగ త్రాగి మ్రొక్కుము మధుభాండమునకు. 72

ఎంత విరుగపూచెనే తొట ! శుకవికా
లెగురునపుడు పూల తగిలె కాళ్లు. 73

మందుకొఱకు తిరిగి మరి మెచ్చె నా బాధ
కాళ్లుగూడ నెత్తు గ్రక్కజొచ్చె. 74

పరుగు లెత్తియెత్తి పట్టుబడితి నేను
బండిపోటుదొంగ పదములోత్త. 75

అమెపాదతీర్థ మానగోరితిగాని
కాళ్లు నేలమీద కడిగె నామె. 76

అశ్రుధారావివర్ణ నేత్రాంజలములు
కాంతిలగ గుండెకోసి రక్తమ్ము నిడుదు. 77

ఎవని ఇలు కాదు, వాకిలియేని కాదు,
చాచిలో కూచుంటి, వద్దనద లేలి 78

వగలు దోయగాలద, రాత్రి వచ్చే నిద్ర,
నన్ను దోచిన దొంగకు నతులొనర్తు. 79

మబ్బువచ్చి నాదు మడిని పండింపగా
మెరుపువచ్చి దాని మింగబోయె. 80

శత్రువైద్యు కత్తికై తము రక్షాశు)
కణము లొలికె, నిపు కడుగవేయి 81

నాదు గుండెగాయము కుట్టు సూదికంట
జిశ్రుజలధార చారమై అవతరించె. 82

నేను తోటలో కాలుచినానో లేదో
కోకిలాబృందములు కావ్యగోష్ఠి జరిపె. 88

భానుసోమాదులకు తీసిపోని నాడు
నేత్రముల నీ పదా లంటనీయ వేమె? 84

నీ పదమ్ముల చుంబింపనీయవేమె?
గగనములతోడ నమమైన కానె నేను? 85

నన్ను తోటకు గొంపోకు, నన్ను జూచి
పూలకన్నులు రక్తాశ్రువులను సింపు. 86

పానసమయాన ఎదవిచ్చి పలకజేని
ఏనుగుతాగినమిమను కవ్వెంచు నిన్ను. 87

వెలది! నీ ప్రాణయాశ్రుతి కొలుతునేని
ప్రళయదీభిత్సమే ఒక నిలుపు చిన్న. 88

ముదిమివలన వలపుపొలితేగ లిడనైతి,
ఈ వనంతమెల్ల ఇట్లు గడచె. 89

నీదు లోగినిగూర్చి చింతించినాడు
కాగితమ్మున మంచులు కట్టువారు. 90

గాలిరా! త్రాగనని శపథాలు జేతు
గాని నీ ఒట్టుపై నమ్మకమ్ము బోయె. 91

నా విరహబాధ నేమందు! నాతిమొగము
రేల భావించు, పొడ్డటోవేళ కుదల. 92

మనిషి ఏకాకియైనను మనసులోన
గుంపులుగ భావములు చేరి గోష్ఠిజరుపు. 93

ఏల కాళ్లు నొచ్చు బాలామణికి ! రాత్రి
ఎవని వ్యవస్థ నీకు కేగివచ్చు !

అను ముద్దియ్యటకు వెనుకాడదేను !
కాని ఇమ్మని అడుగగా లేను నేను.

95

కోమలి రాగరంజితాంగులితో
ప్రతిగునుముకుళమ్ము కప్పట్టదొడగ.

96

బ్రీడతో మున్నే పురి వీడిపోయె,
నన్ననుకరించి చెడిపోవకున్నె వాడు !

97

ఎన్నో గాయమ్ము లెడనున్న నేనుపలుక,
ఏకప్రణమంసకే పువ్వు కేకపెట్టె.

98

ఇంత శ్రమపడి రం గద్దెదేల నోళ్ల !
రం గధికమైనయెడల జ్వాలలు రగిల్చు.

99

ప్రేమభిక్షుకునినో హింసపెట్టుటరయ
ప్రణయసౌందర్య రాజ్ఞి ! పాడిగాదు,

100

వలపు వలన బ్రతుకు బహుచ్యమైనది
ఎడద తీయదనము బడయసాగె;
తాద కౌషధమ్ము బడసియు దెందంబు
మందులేని తాద నందె చురల.

ఇంట నుండంగ ననుమతినిచ్చి తీవు;
చుట్టియుండిన నాపెజ్జ వట్ట నిచ్చి
వరచితిని లేదో శయనించుకొరకు నేను,
అంతలో 'వద్దు వద్దు పో' మృందువేమి!

101

అమె నూర్వశితో పోల్చినంత, నుంత
కోపగింపక తా నూరకొననుగాని
కినుకబానిస నాతప్పె యనును జగము,
అమె యెక్కడ! ఊర్వశి యవగ నేడ!

102

నామెడద చీల్చి రక్తమండలము సేసె,
నేను వేదనతో మరణించినాను,
ఇప్పుడు గోళ్లకు వెరుపురం గెట్టు లెక్కు
పెలది తాను గోరంటాకు పెట్టకున్న!

103

నాకొఱకు నిపు వత్తువన్నయది నిజము,
జాగుసేయవటన్నది నత్యమగును,
అసలు నా పార్త సీ కండువంతలోన
మట్టిలో నేను కలిగెడి మాట నిజము.

104

కాలమే నాకు తగు వచకాళ విండిన
చేసిచూపుదు నెన్నెన్నో చిత్రములను,
మనసులో గల ఒక్కొక్క మధ్య నాది
బీజమగు దివ్యదీపికావృక్షమునది.

105

పొలతినయనపశ్చములను వలచితివని
కోపమున జనులో వ్రేలెత్తి చూచినారు
వారి ప్రతివ్రేలు బాణమై వచ్చి తాకి
అంతరాంతరములయందు వ్యథనుకూర్చు.

106

మాటిమాటికి గిన్నెల మధువు పోసి
మధువునే బాధపెట్టెడి రథ మదేలి !
దేవి! మధుపూర్ణ భండమే తెచ్చి నాకు
నోటి కందీయరాదె, సంతోషపడెద.

107

స్వర్గమున తేనెధారల బడయగోరి
వసుధపై సురాపానమ్ము పదలె చేలి !
ఈగ తెన్నెన్ని నా ఎంకిలించినట్టి
తేనె గా దిది, దివ్యమాఘ్యకమాయ !

108

వలపువలన నీవు వలవల నేడ్చిన
నా శిరమ్ము ఛేదనమ్మునందె,
భద్రధార పదమంగలిగివట్లుగ స్రవ
ధారవలన పదమహా కనులు

109

స్వప్నమందు తాను వచ్చి న నోదాల్చి
తాంతపరచెనేని చాలు నాకు,

తాని దుఃఖవహ్ని తానంత నిద్రుర
పట్టనీడు, స్వప్న పెట్టు లబ్బు!

110

నిన్ను ప్రేమించు టాటనుకొన్న జేము
నా యెడద, ఇప్పు డిటు వలపోయదొడగ,
ఇట్లు వలవంతపా లొసరించినట్టి
యెడద నేరీతి తిక్కింపదొడగవలయు!

111

ధన్యు మూల్గుమందె ధరణిపై నిండుగా
చాసవీరు డెవడు తనరబోత,
పాసకాలలోన పాత్రలు ముడుపుతో
తొణకుచుండె త్రాపు మనిషి, లేక,

112

నీవు ప్రేమతో వచ్చుట పూవులోట
కింగి యో సంతసమ్ము కల్గించె ననగ
చేయిపాచి నిక తోగిట చేర్చుకోరి
మొగ్గలన్నియు వికసించె మొదలుపెట్టె.

113

ప్రాయ నేమి లేకపోయియు నీ పేరు
చేర్చి ప్రాణు సొక్క చిన్ని లేఖ,
నీడు పేరు వలచి నిలచియున్నాడను
కాంక్షలూరు వలపుకాడ నేరు.

114

వీణతిగ తాళచేసి జంజామ్మని
రాగములు పరంపరలుగ వెడలు,
అట్లు నను కదల్చివలెన నీపై న
నన్నో నేరముఖను విన్నవించు

115

తరుణిచేరి అంబు తగులునట్లుగ నిల్చి
 గాయపడగ కోర్కి- కలహ నాకు;
 అంబు తగుల శీగ, అద్దాని కొనికెచ్చి
 తరుణి కీర్తు మరల తాను వేయ.

కాళ్ళు బొట్టులై త్తి కడు మెల్లగా పాగు
బాటసారివోలె పరగిపట్టి
తారకాగణమ్ము త్వరగా చరింపదు
ప్రణయదీర్ఘ మార్గవర్తియగుచు.

117

నే నొసంగిన లేఖ నందేశహరుడు
తీసుకొనిపోయి ఆమె కందిచ్చుకన్న
ముందె నే నామెయింటికి పోయినాడె!
మెచ్చుకొనుచు మీరెల్ల నా పిచ్చి నిపుడు.

118

అందకత్తెల సాహవర్యమునుండదు
కొద్దినాకులు గడపినగూడి చాలు,
ఘోరనిస్సార సంసార కుండనుండు
ఎన్నో యుగములు జీవించు క్షమిమేలు !

119

సిచ్చివాడ నేను, చచ్చిపోయిన గూడ
నా నమాధిమీద జోస మహా
పిల్ల బాండు విగరివేసినా రెన్నెన్నో
బండరాళ్లు పూలచెండులట్లు.

120

శివుని విగుళజోతి, చిక్కలే దాతడు,
వట్టిచేగు లూని వత్తునేని
జనులు సన్దగలరుగనుక నే రా నింక,
తిరిగిరాక యెటకో అరుగగలను.

121

వనిత ! నీవు భువిని వర్తిల్లుచుండగా
ఇంక నాకలోక మేల నాకు!
పోకతప్పదేని నాకలోకానకు
నీవుగూడ వేగ రావలయును

122

వన్న హత్యజేసి నా సమాధిని నీదు
 వీధిగట్టజోకు ప్రియ లతాంగి !
 నా సమాధిపట్టి నలుగురు నీ యిల్లు
 తెలిసికొనుట నోర్వగలవె నేను!

123

నాకు నీదు దర్శనమైన యంతనో
 మత్తుకమ్మ చూడె మరచినాను,
 కానబడియుగూడ కనరాకపోతివి,
 నాదు చూపు చెదరె నాల్గుదెసల.

124

నేను 'మమ్మ' వట్లు నీకు నా ప్రణయమ్ము
 బయలుపరచజాలువాడ, కాని
 గుండెలోన దాగి మండించు నా బాధ
 వ్యవధి నిడుదు ప్రేమ బయలుపడుట.

125

రక్క లూడిపోయె భృంగమ్మునకు నేను
 విశ్రమించుకొరకు వేళచిక్కి,
 ఇంక పూలగుర్చి ఏమాత్రమైనను
 కోర్కె గలుగు వీలుగూడ లేదు.

126

అనురాలు కాల మైననీమి! వసంత
 మురుగుదెంచివంత నొడుగునీమి !
 నాకు చిన్నగూడు, నా జీవితపు గోడు
 నా విషాదగాఢ నాదె కాదె!

127

ఆమె పల్లకిలో నెక్కి అరిగె నాకు
 వీధిమెంబడి పడి కడు వేగమునను,
 పల్లకిని మోయు జోయిలు బరువువల్లన
 బులుము మార్చగా గోర సొప్పుకొనవలెన,

128

మనసులోని రహస్యాలు మరుగుపరుప
నోరు మెరుపక కూర్చుండనోపుగాని,
నేను ముట్లాడియును దించినాను వాని,
ఎవ్వరును వాని అర్థాల నెరుగ లేరు.

129

చల్లచల్లని పూర్ణిమాశర్వరులను
ఎంతి మధువు లభించిన సుశ్రోత,
శ్లేష్మతత్వమ్ము గల్లు శరీరమందు
వెచ్చదనము మరింతగా వచ్చుగాదె !

180

మన రహస్య మెరులు కనిపింపనే యెంతో
సిగ్గుచెంది అలసించి శ్రీ
మట్టిలోప దాగిపట్టి నీ అభిమాన
మగు ననన్యసాధ్య మమృతవాణి !

181

నెలుగుచున్న నీవ్వె ముగిసినేసినియంత
కానుపించు నల్లనైన మచ్చ,
అట్లు పూర్తికాని అభిలాషముల మచ్చ
గుండెలోన గూరుచుండె నాకు.

182

గాలివా! ఆమెతో చెప్పగలము నీకు
వ్యధనుగూరిచి, నీగుండెపంతగూర్చి,
కాని అంతమాత్రమున తా కనిగొంది
చేరవచ్చు నటన్నది చెప్పలేము.

183

అదిమానవు డమరాలయమ్ము విడచి
వెడలిపోయిన గాథలు వింటిగాని
ఎంతో అవమానమంది నీయింటినుండి
ఎడద దురపిల్లగా నేనె ముగుచుంటి

184

కోపమనెడు కత్తి కున్న పదను బూచి
నురిసిపోయె దేల, ముదిత! నీవు!
నా విపాద మనెడు పదిలోన నొక చిన్ని
నత్తురకగవోలె నగడు పద్ది.

185

గుణగుణాగమ వాంఛయు, గుణవియోగ
కాఢయు మిడియనూదయాన ప్రజ్వరిల్లు,
నాతితో నాడు వాంఛయు, నాడు కాఢ
చెప్పకొనగల్గు కోరి వచ్చినను చాలు.

186

పాడునడినయింట పచ్చిక మెలిచెను
వచ్చె నవనవంతానరమ్ము,
ఇంక కై శిరస్సు యేకెంచినప్పుడు
ఇంటి అంధచంద మెట్టులుండు?

187

అమె తన గర్వమును వీడవపుడు నేను
అత్మగౌరవ మేల పోనాడవలయు?
నేను తలవంచి, నమ్రత బూని, పోయి
“అంత తలబిరు సే”లని అడుగుటల!

188

కఠినశిలవంటి హృదయము గలుగుదాన!
తల పగులగొట్టుకొనుటయే వలపులైన,
నీ గృహద్వారబంధనన్నిష్ఠశిలనె
తల పగులగొట్టుకొనియెడి తలపు లేల!

189

వల తగిలియున్న నాకు నాభిలునుగూర్చి
చెప్ప తెరచెద వేలనే చిన్నపక్షి!
వనములో నిన్న పడిన ప్రభంజనమ్ము
నా కులాయముపై పడె ననుట యెట్లు!

140

అమె తననుగూర్చి అతిగర్వపడుచుండు
తాన విలువతోడు తాను నన్ను,
నేను స్వాభిమాననిరతుడ గావున
విలువకుండ పోను; కలియు పెట్లు!

141

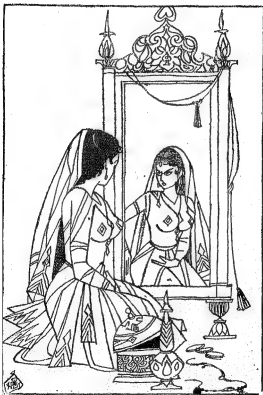
ప్రణయిసీ ముఖప్రభారసమును స్రోలి
పడిరి ముత్తుతెంచి పానపద్రులు,
మధుగృహమ్ములోన ముత్తు కల్గించెడి
దేమి లేదు మచ్చు కేనిగూడ.

142

కాలమేల నన్ను కడునిర్ణయత్వాన
చెరిపివేయు, భక్తవరద! నేను!
పుడమిపలకమీద పొడమిన అధికాక్ష
రమును గాను నేను రాచివేయ.

143

అద్దమందు నిన్నె అవలోకనమునేని
-ఈర్ష్య చెందుచుంటి వేఱు, సుదతి |
నిన్నువంటి అంద మున్నవా రింకొక
మండిలేని యెంత మండిపడెదో !

దివ్య వెలుగగోరుదురు రాత్రి జనులెల్ల,
దానియంతట నదె దగ్గఁజూప నేమి
సేయఁజాలుదు? రక్ష నా చింత నన్నె
చంపగా మిత్రు లేమి గావింపగలరు?

145

పెరిది! స్వర్గము నీగృహవీధిలోలె
అందఁచందాలతో నుంచు ననుట నిజము
కాని నీవీధిలోపల కానుపించు
నంతమంది స్వర్గములోనైన లేరు.

146

త్రోవలోయెడి నూత్న పాంథుడను నేను,
పేరుగులిడు ప్రతివానితో నురుకఱాతు-
మార్గదర్శకు డెవ్వడో, మార్గ మేదో
యెరుగగా లేదు నే నింతవరకుఁగూడ.

147

అదిగో! తేమిగూడ అవసాగినది నన్ను
'సిగ్గునిడిచి' నంచు, 'చెనటి' యనుచు;
ఇద్ది తెలిసియున్న ఇంతగా నాయెల్లు
గుల్లగుల్ల చేసికొనకపోదు.

148

ఉదర మేడిపించు, హృదయమ్ము నొప్పించు
నెంతకని రుదించు, నేమిసేతు?
వీలుపడినయెడల వెలయున్ది వీలిసింది
ఏడ్చువారల నియమించదలతు.

149

తరలి సందేశహరి ఉత్తరము తెచ్చు
వరకు వేరొక లేఖను వ్రాసియుంతు,
వీలయిన, నాకు తెలియును బాల యెట్టి
పాటి ప్రశస్తిత్తరమ్మును పంపగలవో.

150

ఆమెఉంగరాలలకలు వలవన్ని
 నన్ను ఉచ్చు పెట్టనున్నవోయి!
 దైవమా! మదీయజీవితస్వాతంత్ర్య
 వైభవమ్ము భంగపడగనీకు.

151

వానచినుకుల మ్రింగగా వాగులోని
 ప్రతిరంగము మొసలియై వాయి విచ్చె,
 శుక్తిలో తేరి చినుకులు మా క్తికమ్ము
 లగుట నెన్న యాటంకము లావహించు.

152

వలను వన్నువాండ్రపై వలపూనితి
 కనుక ఎగిరిపోవగలిగినాడ
 వలను చిక్కినాను, బంధింపబడినాను,
 బందినోలె నెంతో కుండినాను.

153

'వలపునీచ్చి' యనెడు పాపకాలానికా
 లతనుగూర్చి ప్రశ్న లడుగజోకు,
 దానితోడ పోల్చి ధారాధరపథంబు
 చెత్త పారవైచు చిన్నిబుట్ట.

154

నా తెపుడో పోయినట్టి ధనమ్ము తలచి
 గర్వమును చెంచెడు దరిద్రు కరణిగానె
 నాడె మానిన ప్రణయప్రణామాలపూర్వ
 రక్షిలత్వమ్ము నెంచి గర్వపగువాడ.

155

ఎన్ని విధముల సౌఖ్యము లున్ననూడ
 వలపు వెట్టిని తగ్గింపగలుగవయ్యె,
 పాపపాత్రై గల నీలవర్ణ మణులు
 చిరుతపూలిమచ్చలట్లు భీకరములయ్యె.

156

సాంధ్యకాలరక్తాదుణచ్చటల గాంచ
నీ వియోగాన కుమిలి చింతించు నాకు
పూలతోటలపై తము ముమ్మరముగ
వహ్ని కురియుట జ్ఞప్తికివచ్చె సుదతి | 157

ప్రణయినీ రాగరంజితపదయుగమ్ము
ముద్దుగొను కోర్కీ తీరకపోయెగనుక
ప్రియు సమాధిసమీప ధరిత్రినిండ
చిక్కచిక్కగా మైచాకుచెల్లు పెరిగె. 158

నాకమందు నరకలోకమ్ము కలుపుకో
వలవ జేలనోయి, భక్తపాల |
వాంఛ కలిగివపుడు వాహ్యులి సేయగా
మరియు కొంతచోటు పెరుగుగానె | 159

బాధితమగు న్యాయుడు కూర్చు, బాధకులకు
శిక్షసింపటకు శాసనరక్ష కలదు,
కాని కన్ని పట్టశ్రీ కనులతోనె
హృదయమెనరించుచునె కేలడ్డు లేదు. 160

లాగివిడిచిన బాణంబులాగు నడచు
పడతియెడలోన స్థాన మేర్పరచుకొనుము.

మునుపు పూజోటలన్న చో మురిసిపోతి,
పూలవాసన కూపిరిపోవు నేడు. 161

దదులు వడినీడు నోరివకరణి, సాశి
ఎంత త్రాగింతు, వంత వాంఛింతు మధువు. 162

ఆమె రానుండె నను వా ర్త అందె నిపుడె,
నాకు నే డింట చాపై న లేకపోయె, 163

హృదయ మపహరించి కదలిపోయిన దామె
ప్రణయరీతి ఇట్టిచాటిజేయి! 164

హింస భరియించు శక్తి నార్జించె మనము,
ఇంక నా కూర్చురాలి వరించు నేడు. 165

రక్కలను పాచి ఈ కోస వక్రియింటి,
నెంత బాగు వంజరపునోతల్పు లిపుడు విడిచి! 166

వేళ్ళవరకె వ్యారము విచ్చిపెట్టరాదు,
పిలువగ నె ఆమె తలుపులు విచ్చవలయు, 167

ఎడదమచ్చయె బాగున్న దింతవరకు,
ఇపుడు ప్రణామ మిచ్చను మించి హృదయమయ్యె, 168

ఈ వసాంగ బాణములు వర్జించి తెపుడు!
వలపు బాగును మొలనుండి దులిపి తెపుడు! 169

దారి తెలియని ఈ మార్గదర్శి మనకు
దొరికినా డింక మన శేమి నారత లేదు! 170

మృత్యు వేతెంచినపు డామెలేఖ వచ్చె,
చదువకయె వక్షమున నుంచి చచ్చినాను. 171

ఎవరు గాలిలుతో కలహింపవలదు,
యోగి యాతడు లోలోన, రాగి పై న. 172

దుఃఖవిషము నా ప్రాణాలు తోడివేసె,
నీవు నను చంపితి వటంచు నింద గేలు! 173

విరహమీ నా బ్రతుకు భంగపరచినపుడు,
మరల త్రాగిన వచ్చెడి కొరత గేలు! 174

పడవనెక్కింపవచ్చినవా రెరుగరు
పడవలో నాకు కలిగిన కాథలెల్ల. 175

ఒంటిగా కాళి కేగ లేనోయి, గురువ!
యాత్రికులవంట కష్టాల ననుభవించు. 176

'సాళి' కనులు లేవు, చమకధ్వనులు లేవు,
గోష్ఠి దరిగ గగనకోళమెల్ల. 177

వేదసమ్మృతలన చేడె న నాల్కను
ఆమెతీసిముద్దు లందుగాక | 178

వదలిపోయిన గుణలక్ష్మి వంతివలన
గుండెనెల్ల నదా దుష్టులొట్టుకొనును. 179

తిరణోపని కోర్కెల భార మిట్లు
మోటు, నీయభాగ్యుని మోముగితనము! 180

ఊహలో నున్నదానికై ఉబ్బిపోదు,
మధువు నూపించి పాడెడి మధుపమట్లు. 181

అర్ద్రతాబంధురంతై వ అలరుతోట
అలరులే రాతిగోడలై అపతరించె. 182

వేటగాని వలన జిక్క పట్ట యొకటి,
వలయె దానికి తన గూటిభాతి తోచె. 183

ఆమె పరులింట దివ్వయై అలరినంత
శోకగృహదీపమై నేను సుక్కినాను. 184

పూలు ముగ్ధోపినరుల ముఖాలవోలె
ఎట్టబడిపోవు, సంతలో కట్టియగును. 185

ప్రతియొకం జేదియో కోయవాడగాన
వేటగాని నిందించుట పెట్టిగాడె | 186

గాఱనే కోయు మద్యమూకరణిగానె
గుండెనే కోయు వేదన కూడ నాకు. 187

నాకమే విశ్వమునకు పునాదియగును,
కాని వలపునకును నమగ్రత పునాది. 188

నాల్గు నిశ్వాసములు వీడి నీల్లునట్టి
నరుని అతిశయమును చూచి నవ్వె పువ్వు. 189

కాంక్షలన్నియు మృగత్పక్షి కాతరంగ
ము లగుగావున యేల నిష్ఫలత కీడ్పు? 190

హృదయదీపమ్మ మలిగిపోయినదిగాన
పొగ విసేలాంబరము కట్టి పొగులజొచ్చె.

- పితము శిశిలు నందె వసుంతచేళలందు
తాన ప్రతిపువ్వు జ్వాలయై తాల్చుచోడగ. 192
- గుండియ వియోగవహ్నితో మండిపోయె,
తాని సంయోగవాంఛను మానలేదు. 198
- ఓయి దుఃఖనిశ్వాసమా! ఈ యెడంద
కన్న చిక్కునమస్య లోకమున లేదు. 194
- వెతల మైదానమున వేరు గతియై లేదు
బాష్పవారిధారాసి క్తపథముగాక. 195
- వెతల కుండెడువాడు వద్దినవిధాన
పై న సంతోషమును, లోన బాధ నాకు. 196
- స్త్రైదులో గూడుకట్టెడి ఖగము నేను
ప్రణయరంగాన సఫలత బడయు పెట్టు! 197
- మృతినెరుంగని పంటి వేవతలకన్న
నలుగురికి మేలుచేసెడి నరుడె మిన్న 198
- అమె కనులకు రక్తదాహమ్ము కలదు,
నా కనుల నుండె రక్తాశ్రు కీకరములు. 199
- నన్ను కవ్వించజోకు, నా కన్నులందు
అశ్రుధుంధూమయితో సహాహములు కలవు 200
- మరల నలనాటి విశ్రాంతి దొరికనేని
ప్రేయసీరమ్యమూర్తి భావించగలను. 201

అన్ని బంధాల విడలించినట్టి యెడద
కురుల ఉరులందుననే చిక్క-కొనను తెలియ! 202

మధువు గోలి రాగిల్లెని మధువుమోము
మాడగోరె నా పెచ్చని చూపు లిరుడు. 203

గాలిలు నెరుంగ రెవరు లోకమ్మునందు!
మంచి కవియైన అతని సిందించు జగము, 204

మధువు తగినంత లేదను మాట వినిన
క్రంగిపోయెడి నిరుపేదగుండె నాది. 205

అమె కాతిభ్యమొసగి యేడ్లయ్యె, నింక
గోష్ఠిలో మధుదీపాలు కలిగిరాద. 206

స్వర్గముం దమ్మతము గూర్చి పలుకు గురువ!
నీవు కొనబోవు, మాకు నందింప లేవు. 207

చేసినట్టి పాపములకు శిక్షయున్న
పాపములు చేయనందుకు వలయు రక్ష. 208

మతగురువు నిన్ను నిందింప మథనపడకు,
అందరికిగూడ మంచివా డగు నెవండు! 209

వత్తునని మాటనిచ్చె నా వలపురాణి,
ఎదురుచూచెద రాకపోయిననుగాని. 210

వ్రాయునపుడు సిరా యొల్కి-పడినయట్లు
విరచానిశలు నాబ్రతుకున మరకలిజెను. 211

అభిమతము పీయకొనుట ధ్యేయమ్ముకాదు,
వివిధవాంఛ లొనర్చెడి వింత చూతు. 212

ఒక్క కోర్కెకై ప్రాణము లొడ్డబోవ
ఎన్నో కోర్కెలు తీరకయున్న వింక. 213

హంత నా నెత్రు గని భయమందు కుల!
రక్తబాష్ప మూటలువారె బ్రతుకునిండ. 214

ఎవరి కడ గేరి నానెతల్ చెవులజేతు!
నన్ను మించిన బాధల నున్నవారు. 215

ప్రణయమున చావు, బ్రతుకు సర్వమ్ము నొకట,
ఎవరికై చావగలనో, జీవింభగలను. 216

పాపతాల యేడ ! భక్తుని ఇల్లేడ !
నేను పెడలుదుండ తాను వొచ్చె. 217

కురులు విచ్చి కొలిచికొనుమా, నీకన్నెను
పోడపు తెమ్ము; గర్వపడకు చలియ ! 218

విరుల తోటపైని పెనుకోర్కె లీ. పైను
నిది విసంతవేళ, ఏగి పత్తె. 219

ఎడదగాయము వోర్వెచ్చె నేటి నాకు
చెలియ ! నీముందు వోర్వెచ్చె చేరిపగును. 220

బాధ భరియించలేక బాష్పజల మోడ్చి
దాన తానమాడితి, పనికిరాదు గంటి. 221

నీదు కనుచూపు క త్రిగానీ ఎడంద
కొచ్చివపుడు మిక్రిమునోలె చూచికొంటి. 222

ప్రియకు నే గిట్టకున్నను ప్రియమె నాకు
అయమయెయారమును గన హర్షమునపు. 223

ఎడదలోనుండి పెడలిస, పెడలకున్న
క్రాలు నీ బాగునునిశితాగ్రమ ప్రియమ్ము. 224

నాయెదుట పాపపాత్ర యున్నయెడ నింక
యెట్టి వాగ్ధాట పెడలునో యెరుగుచోయి ! 225

నీవు నేనున్న సంత చింతించినావొ,
నీవు లేకున్న సంత చింతించినాను. 226

కుతల మిది, పిల్లవాం బ్రాహ్మణునకు చోటు
ఎవొ చమత్కారములు చూతు పవలు రేలు. 227

అససము చూపకుండిప మాన చాన!
మునుగు తీసి కుపితనేత్రములనె చూపు! 228

ఏదొమిషతోడ న న్నెవ్వరేని ఆమె
కడకు చేర్చిన నాయమ కరగునేమి! 229

ఎంత దుష్టురాలనే? నిరాశాదేవి!
బృదయరాక్షస మరసింపజూతు. 230

ఎంత దగ్గర గీసిన సంత దూర
మోగు నాయమ, నా పల బిట్టి జార! 231

ఆమె కోపన, నా కథ అధికదీర్ఘ,
మద్ది వినిపింప సందేశకూరుడె జడియ. 232

కరుణ గలిగియు తప పూర్వ సరణి దలచి
సిగ్గుతో తాను పెనుకకు తగ్గజొచ్చె. 233

దుఃఖవిష మింక గళమునే దూరలేదు,
సరములను లేరినపు డెంత వరకమగునొ! 234

బృదయమా! ఆమెజడముడి నొదిగియుండు,
మంత బాధ కల్గినను భరింపు మాయి! 235

ఇతరులు త్వడియజవకము నెంగిలించ
పెదవులార నీ పిల్లు గీ నడుచుచూతు. 236

ఇంతి చారివచ్చెడిదేమొ తుదకు
నీవు తొందరపడి చనిపోవకున్న ! 237

ఇంత దుఃఖము పై ప నా శేకహృదయ
మేల! ఒక చది ఇవ్వవై లేమి! దేవ! 238

ఒడలు కాలిపోయె, నెడద భస్మమైయె,
నింక బూడి పెదక దేల నీవు! 239

వను వదలి పొగవలె నేగ నాడు నీడ,
గుండెలో వగ్గి గలవాని గోతు నేది! 240

తరుణిదీర్ఘ శేకములు సొందర్యఖనులు
తలసినవి నేడు న న్నురిపెట్టుకొరకు. 241

నాకు వైఫల్యమున చిది రేకులెత్తు,
కాన తోర్కెలు పెంచి దుఃఖాన పడుదు. 242

కలలలో నామె నాసితి తేలియ వచ్చు,
కనుక ప్రత్యక్షముగ వడుగంగరాదు. 243

ఏదో అడిగెద నామె నున్నాదితోలె,
ఆమె ఉత్తరమీయ నే నాలకింప. 244

ఆమె చారిజోవుదు నాదు నేమ మడుగు,
నేమి చెప్పుదు చారిలో నింక నేను! 245

నా ననున్త మెరింగియున్నయటు లామె
మోసగించు, నింకేమి చెప్పుదును నేను! 246

నవవసంతము వచ్చి యువతినే తలపించు
పువ్వు జూచి అమెమోముగ నెంచి చింతించు. 247

'అస్తి' యని దగా తెండకుమయ్య! నీవు
వసుధపై నెంచిచూడ నర్వమ్ము 'నాస్తి' 248

మొరపెట్టుకొనుటకై స్వరతాళములు లేవు
కన్నీటిపాటలో గణయతులు కవరావు. 249

ప్రణయ నునగ అగ్నివంటి; దంటించిన
నల్లట, చార్చినంత నారజోడు. 250

ఎంత కోమలాంగి ఇంతి, చేతిక్రియ
తాకడలచింత తాకనీడు. 251

హృదయమా! అమె యెంత పిల్చినను రాదు,
రాకరప్పుని స్థితి కల్లుగాక తనకు! 252

ఎంత దుఃఖించినను విమర్శించు నామె
కానిదని ఏమిచేసిన కానె కాదు. 253

చావగోరెడువానికి చావురాని
ఘోరదుర్గతి నిక చూచితీరవలయు. 254

ఎంతయిన సుందరులను ప్రేమించవలయు,
ఇటులే వారును వలచ నింకేమి వలయు? 255

మానిపోయెడి గాయము మాకు వలదు,
శత్రువున కది యొనగుము సామి! నేడ. 256

జ్ఞానయోగీశ్వరమునకు సర్వస్వమంజరి
ప్రణయమే శివితంపు సర్వస్వ మయ్యె.

ప్రణయ మిట్లు వన్ను భ్రష్టుజేసెనుగాని
పనికివచ్చుపట్టి మనిషి నేను. 258

వీడవో, పితాచమనో, దుర్విధివోగాని
నీవు నాదానైనైతివేని అదె చాలు. 259

ఏదో అలబడి యున్న నే ఇంటిశోభ
పెండ్లి గాకున్న, దుఃఖపు వేళనై. 260

గిన్నె పండించువారు లేకున్నయపుడు
కుండ నో నోటి కానించుకొనుట మేలు. 261

స్వర్గమునుగూర్చి నాకు సర్వమృతైలియు,
నునను గుంతగుపనుటకు మంచి ఊహ. 262

అటు గనినంత నా మొగ మందగించె,
లోగి బాగయ్యె వనుకొనసాగె నామె. 263

ముద్దొసంగజోదు పొలతి, నా హృదయమృదు
నుచితముగ గ్రహింప సూహసేయు. 264

చెప్పనిమ్ము నాచు చింతనుగూరిచి
నీకు కొంత చింత పోకువట్లు. 265

నిన్ను నిండించు బంధమట్లున్న వన్ను
నీవు కవిగతువేని భగవంతులను. 266

రాత్రిగోష్ఠిలోన రాగిల్లిన బగమ్ము
తెల్ల వారగానె వల్లవారె. 267

నీదు నిండుచూపునే కోరి వేచితి,
కాంటు వేమిట అరకంట నన్ను ! 268

విరహాగాఢాంధ కారబంధుర గృహం
నులిగిపోయిన ఒక దివ్య కలడు నాకు. 269

ఇతరులను బాధపెట్టుట హితము కాదు,
కాన నావ్యథ శ్రమైత్యులైన వలదు. 270

పిన్నతనమున నాశ్రిత విసవి ఆమె
యూవనమున నాశ్రిత లైట్టు లాలరించు ! 271

ప్రణయబాధితులనుగూర్చి వలక వశమె !
పాదములనుండి తలదాక బాధ తొలుము. 272

గూటివద్ద వలను నాకు || రాతుండు
ఎగురజోయి వలను తగులుకొంటి. 273

నీ పరధ్యాస మేదో ఘనిష్టమైవ
ప్రణయరాహగ్యమును బయల్పరచుచుండె. 274

సురల కూరురాలికొరకు నే పలవించె
సురల బ్రతుకు దుఃఖధరిత మయ్యె. 275

గుడిని శివుడు దొరుకకున్న ఇశికిగాని
పడవైతి నీను బడయగలను. 276

కరుణ యెరుగనట్టి కామినీమణినుండి
కరుణ కోరుచుంటిగాదె నేను | 277

పిచ్చిహృదయను | నీ శీమ వచ్చెనోయి |
అగులు నీవాధ కయ్యది కొవధమ్ము | 278

ఎరుటనుండి వచ్చె నీపూలు, ఫలములు ?
కాదుమట్టు లేమి ? గాడ్పులేమి ? 279

ఆమెయనిన నాకు బధికానురాగమ్ము,
ఏనదిన్ని ఆమె కెంతో నిమగు. 280

దైవమా ! నీవు కోరని వేది లేవు,
లోకమున మరి ఇట్టి కల్లోల మేల ! 281

మొదట నాపయి నాశి వ వొడవెగాని
ఇప్పు డెద్దానగూడ వ మ్వేమి కాదు. 282

నాకు విధిలేక మూగిస్తే నానుగాని
లేనిచో నేను మాటాడలేని దేది ? 283

నన్ను గూర్చి వార్త నాకె అందనిచోట
నేనె చావముండినాను నేడు. 284

ఇప్పుడు కాకి కట్టు లేకద వోకనీ !
నీకు సుంత స్వర్గ లేకపోయె. 285

అన్ని బాధలు నేటిలో అంతయిందె,
ఇక అకస్మాత్తరణబాధ ఒకట మిగిలే. 286

ఇంక బ్రతుకవలెనని వేరువిభాస
బ్రతుకునట్టి రీతి తెలుగువాడ. 287

ఏది యమునింటి అగ్గిలో ఇంత వేడి ?
కవచదక కాల్పు వేదనాంగార మిద్ది. 288

ఈపు తెచ్చిబిత్తువేని గోబటికన్న
అధికముగ నె మధువు వారగింతె. 289

కాముకుండుగూడ ప్రేమమ్ము పటియించె,
ప్రేమతేలి కింక విలువ లేదు. 290

పిచ్చివాని నన్ను చేధించు వలన,
కొనకు మీరె వంతగొనద వోసి ! 291

ఉవిదగోష్ఠిలో నే నుండకుంట మేలు,
నన్ను గూర్చి ప్రస్తావనమ్మ చాలు. 292

నాకు నిష్కామకర్మ యెంతయు ప్రియమై,
తాని నైరాశ్య మలమి వనో కలతపరచు, 293

ఇంటిలో వసుంతము పువ్వువేళించగానె
నే సరణ్యమునం దుండినాను నేడు, 294

ఎంతో పట్టనియ ట్లుందు నింతిగూర్చి,
అయినగూడ నాచు రహస్య మరసె నామె, 295

వలపునం బడి సుందరి బక్కబడెను,
చిక్కినకొలంది పొచ్చెను చక్కదనము, 296

నా రోదనమ్ము నిన్ను చేరినంతటనె
మూరిపోవుదుగదే మధురగానముగ! 297

నీదు లేఖను పొంది ఆమోదపడను,
బాబుతెచ్చువానిపయి నీర్వ్యపడుకరిస, 298

నీవు గోడుచెప్పినా వామె వినగాని,
ఈ త్రరమ్ము నేమి యొసగ లేదు, 299

ఇంత కష్టమ్ముగా బ్రతుకీడ్చు నాకు
చేపు డక్కడ నున్నాడు భావమందు! 300

ఈకాల పథాల పడిపోవుచున్న నాకు
మరలివచ్చెడి కోరిక కూయుగాక 301

హృదయరాహస్య మితరుల కెట్లు తెలియు
నేను ప్రణయగీతములు రచింపకున్న! 302

నడుము దిగియుంచుచుంటిని వన్ను తునుము,
నాకు తెలియులే నీ కెంత నభయముకలేదా !

808

దేని! మన పూర్వ బంధమ్ము క్రించబోకు,
ప్రేమ లేకున్న నుండనీ ద్వేషమేని.

804

గోష్ఠి కి నేగుదెంచుట కోరమేని
కలసికొందము లెన్ని ఏ కాంతయుగనె.

805

మరుపువోలె బ్రతుకు పరువెత్తుచున్నను
వ్యవధి గలిగె ప్రియుని హత్యనేయ!

806

అమెకనులు నిశ్చలమ్ములయ్యె పలుకు,
పలుకు టగ్గిని పొగయె కల్లులముకాగ.

807

త్రవ్విత్రవ్వి ఆడుగదలచకు నాబాధ,
అగ్ని నీకుగూడ అంటగలదు. 808

జగతియంత ఊహాబాలముగ నె తోచు,
కనుక నా బాలమున చిక్కుకొనకు మోయి! 809

వాసరాత్రి నిన్ను వదలి యెట్టుల పుత్తు!
లక్కబెట్ట నొక్క చుక్క లేదు. 810

ఉన్న హృదయ మొకటి—నిన్ను చూడని బాధ,
నిన్ను విడని బాధ యెన్న రెండు. 811

పాడువడిన ఇల్లు బాగుసేయగలేను,
చెడినదాని నేమి చెరతు వింక! 812

అలిగితిని నీపయిన్ ప్రియురాల! నేను
అదియు నా పెరిలో నొక అంగమగును. 813

మొరబెట్టుకొన్నచో మరి బాధ సాచ్చువని
ఎరిగియుండిన నేను మొరబెట్టుకొనకుండు. 814

గగన మనకు 'సాకి' కడ సౌఖ్యమధు వేది!
బోరగిలిస గిన్నెవోలె నుండె. 815

మబ్బులున్న రేల మరి పెన్నలల రేల
త్రాగ విడిచిగూడ త్రాగుచుండు. 816

దుర్గమమ్ము పథము, దొంగల్ ప్రయాణికుల్,
ఇంక ఒంటిపోవుటే వయమ్ము. 817

అడుగులొత్త మటంచు పడతి కోరినయంత
కడుగులగుముస నా కాల్చేడు లాడవు.

118

నావలెనె దుర్దివములున్న నరుడొకండు
రేయినే పగలనుకొన్న పోయినేమి ?

819

ప్రణయపరితప్తుడను, పిచ్చివాడ గాను;
విరహవేదనలో శాంతి దొరకు నట్లు !

820

అన్ని వేదనలకు నామధం యండగా
ప్రేమబాధనే లభింప చేల !

821

త్రావి రాశివేళ తరుణి రావలెగాని
సెంట అన్యూ దెవడొ ఉండ తగదు.

822

నేను లేకపోన నిలిచిపోవున దేమి !
ఏల నన్ను కూర్చి జాలిపడుట !

823

ఎన్నో అంగదాలు మట్టిలో నిగిదిపోయె;
కొన్ని మాటలము పూలయి నన్నుచిచ్చె.

824

శోకమందు సుఖము, శోకమ్ము కల పండ్లు,
శోకముగ డెచ్చె నాకు బ్రహ్మ.

825

గాయపడిన నాగుండెను శాంతిలేల !
తిరుణిరముననే దిప్తి తగులునట్లు.

826

అమె నూయిరి కట్టులో అరుగుదెరచె,
దైవశ్రుత మగు నిట్టి సాధారణమ్మె !

827

పరుని పీడిమాటలకు లోబడెనుగాని
నోరులేని న న్నాయును చేరనీడు.

828

“నాకముననేని నిన్ను పొందగల” నంభి,
 “అచ్చరను కాను తెమ్ము నే” ననియె నామె. 329

ఎంతకాల ముంటినో ఇల నేమి చెప్ప
 నిరహరాత్మలనూడ కల్పితివయ్యేని! 330

కలను కానుపించి పలిక “వత్స” ఎటుండు
 బ్రతు కడెల్ల నిద్ర పట్టలేదు. 331

చచ్చిపోవుట యేమి దుష్కరము కాదు;
 నఖరహస్యము తెలియు నది జంతులిప్ప. 332

ఆకతో బ్రతుకుదు రని అనుకొ తప్ప
 నాకు బ్రతికిడి ఆకయే లేకపోయె. 333

మూతిలేనికతన ముద్దొగుంగకుగాని
 నాల్కు లేదె నీకు నన్ను విట్ట! 334

నన్ను వలచినంత ని న్నొబుల్ నింబొత్తు;
 మంచివారి చెడుగ నెంచు జగమ. 335

భావమందు వలపువన్నియ లిపు జేని!
 వలపులాడి ఒకతివలన వచ్చె. 336

వలపుజూదపుటింటిని వదలుకొంటి,
 అదట ఒడ్డుటకై ధన మునలె లేదు. 337

నవవసుంతకోభ ననుభవించగనీత్ర,
 మధువులేని గిన్నె, వ్యభిజమవసు. 338

ఊర్బులు ఫలించుటకు నొక యుగము వలయు,
ఇంత! నిసుపొందువాక జీవించు నెవడు ?

839

నీవు కురులు సింగారించినావుగాని
నాని పరిణామ మహాహింపినాను నేను.

840

నీకు కుష్టము గవినంత నీ స్ఫురించు
నిచ్చి 'గాలియి' అని ఇటు వ్రీలె ననుచు.

841

శవిత్రతోనూడ నేను పరియనుకుదును
సారమరిగి క్రయించెడిహరికొలను.

842

నేను పిపాకిటన కట్టినాను గృహము
ప్రసన్ను న నాగుల్లెటో యెరుగ లేవో

843

వలుగ లేని గార్బిల్యమ్ము కలిగ నాకు.
"పలుకకయె బాధ తెలియు బట్టు!" అను నానె.

844

క్రూరురాలవి జగతిలో పేరుబడిన
నానితో నాకు పనిబడె నై నవళత.

845

విగ్రహముపూజిత తప్పె యగుగాక,
పిధగ పూజించు నా శ్రీమవిగ్రహమ్ము.

846

గోడ అడ్డముంచుకొని దాగియుంటివో
ఎగసివచ్చు శక్తి నిచ్చె గోడ.

847

ఉచితముగ నేను కజ్జలరచన నేను
క్రయింతు. వయనాల నా ఉపకార ముదర.

848

ఎట్టి అధికుడ నే, సెట్టి చిట్టనోయి !
విధి అకారణముగ శక్రివృత్తిబూనె. 349

వెడలుచుంటి నిరాశను వెంటగొనుగు,
మరిగినట్టి దివ్యను, భభనే నిలుపఁ దిగెను. 350

ఉత్తరీయాంచలము తడి నొంద లేదు,
నీకు తగ్గి పాపప్రపంశుల యె యెక. 351

నీవు రాగోరితివిగాని నున్న వీని
నీక బంధించు ప్రత్యర్థి లేకపోయె. 352

తరుణీచేత చంపబడంగ తగను నేను,
తచ్చుటకు వేరే మార్గ మొదదగు నాకు. 353

ఎన్నియొ విచారములు నాకు నున్నవేలా ?
నిన్ను మరువగాఱాల నే నెన్నడేని. 354

బార్త తెచ్చినవానిని వగ మొనర్చి,
కద్ది నా తప్పు, చాని నే ముసగిపడ్చు. 355

చెలియ అద్దాన మో కుందీ చిన్నతోయె,
ఒకటి వదలిని గర్వమ్ము నిరిగిపోయె. 356

"చెలితి నీచేత" నని నొందఁజేయఁజోన,
అందు నా అదృష్టము కొంత లలరుకరినె. 357

మెరపొకటి వచ్చి కనులలో మెరసిపోయె,
చానితో కొంత మాట్లాడ దక్కినోటి. 358

హంత! నను చంపరాలేదు చెంత శీల!
నీదు పొదిలోన బాణము లేదె, చెపుము! 859

పెరిచిచూపుతూపులను తప్పించుకొనగ
జూచె హృదయము, తుదకు గ్రుచ్చుకొని తచ్చె. 860

దుఃఖతుడ నేను, నా తల దునుమకున్న
వ్రాలియుంచును మోకాళ్లపై నెపుడు. 861

ఎంత తీయని పెదప్రలే ఇంతి! నీది!
లిట్టుచున్న పూదునుగూడ తీవీకురియు. 862

అపుడు గోష్ఠిలోనుండి వ న్నవల త్రోసి,
రిపుడు తచ్చితి, న న్నెవ్వ డెత్తివైచు? 863

పగిలెనేని తెమ్ము పాత్ర యొం, దీద మేలు
మణికలకముకన్న మట్టిదిప్ప. 864

బ్రగుకు పడు పెత్తెయింక గుట్టమ్మువోలె;
చేరి కల్లమ్ము లేదు, కా లాతగొవదు. 865

నాగి ముందుగూడ నవసౌఖ్య మున్నది,
నఖము కత్తిరింకు సుఖము కలుగు. 866

లేనియప్పుడు చేత్రుడ లెమ్ము నేను,
తిన్నయప్పుడు నరుడనై యుంటి నార! 867

నాకమును పారవేయుడి నరకమందు,
అమ్మరిమునకయి యెవ దిగక అశవడడు! 868

- నీమి వదియింతు దౌర్భాగ్య మంతకన్న
చచ్చిపోవుద మన్నను చావు రాయ. 369
- కారెడంత వత్త్రంపు దౌర్భాగ్య మోగి
విరహి తొడిగిన అంగిస్త్రు విలయనలకు. 370
- మరిగిన ప్రదీపమున పొగ గులపిన్లు
ప్రేమ నీలిబట్టలను నా పదప శక్తు. 371
- జెతల పోస్త్రాలు మగ బేద వ్యాపియెగిరి
ఉదయ మగుదాక దివ్య వెల్గొందనలయు. 372
- చెదరి ఎవనిపై పడునొ నీ చిహ్నరాశి,
అతనిదె అవృష్ట, మతనిదే హాయిసుమ్మి! 373
- 'గాలి బెన్య' చంచు కాంత ప్రశ్నించిన
నేమి ఉత్తరమ్ము నీయవలయు? 374
- దీనిశుక్టు గాను, మియల ఎప్పుడు గాను,
నా పరాజయప్రకార మేను. 375
- బాల్యమున నేను 'బుల్బు'పై ప్ర స్థమ్ము
విసరజోవగ నా తల వెడ స్ఫురించె. 376
- ఇంకొకని నెట్టులేని ప్రేమించినావు,
పాపమునకు ప్రతిఫలమ్ము బిడిసి తీవు. 377
- స్వర్గమును గూర్చిన ప్రశంస చాల వింటి
కాని అది నీ నివాస మోగాక, చలియి! 378

హృదయ మెవరికొ యిచ్చి దుఃఖంపనేల !
ఎద నెడద లేక నాలుక యేల నోట ! 879

ఏయలంకరణములేని శేయకగూడ
ప్రియుల మోహపరమే వేమె ! నీవు ! 880

అ యెడారిని 'మల్ల'గా గరుగ రెవరు,
సంకుచిత చూపునలె అది చాల ఇరుకు. 881

చెలి కరమ్మల తెగు ప్రాత కలదు నాకు,
తాన ప్రతి క స్తిగడ వంచినాను తలను. 882

చెలియతో నాకు కలయిక కలుగుననుట
శత్రుభావమై యగు నోయ మిత్రులార ! 883

కంట నశ్రుధార కాల్పుచుండుము నీవు,
ఇంకగూడ థిల్లి ఎంతో దవ్వ. 884

ఆరటమ్మని మేవను వ్రయ్యలొసరిచితి,
చూడ కద్దముకై న గూర్చుండినట్లు. 885

అంధకారమై దౌర్భాగ్య మావరించె,
ఇంక తెలిలేక యుగటి నీక్షించనైతి. 886

నన్న కాల్పు నీ నిశ్వసనముల వహి
ప్రక్కయింటిపై పడజోవ దొక్క రవ్వ. 887

అప్సరసనుతోని ఆమెనే వర్ణింప
శత్రువయ్యె నాదు మిత్రపడుడు. 888

నీ వెలుగుచేత మాకుడు నింగి మెరయు
తానిచో మాకుడు చొక బిచ్చగాని వరము. 389

కయిని శక్తి లేదు, కన్నుల బలమున్న,
దింక చానపాత్ర నెదుట నిడుము. 390

పిచ్చివలన నేమేమియో ప్రేలుచుంటి,
ఎచరి కర్థముగాకపోయెడివిగాక! 391

క్రీస్తులాగున ప్రేమ వర్షించి వచ్చి
దుఃఖమునకు మించిచ్చు నైద్యునిగు వలయు. 392

నన్ను కరుణించి పిలుపు మేనాడుగాని
తాను గతమును, తిరిగి రాగలను నేను. 393

మూగవడు నష్టా తనువల్లగళమ్మ
తాన దుఃఖాక్రమితమే యైన ప్రియము. 394

ఇంతిదూపు తూపులను తప్పించుకొనుట
సులభమని పరుగెత్తి నిష్ఠులుడ నైతి. 395

తానిననే యయ్య పాతకంత్రయపడుత నేను,
పెడలిపెత్తు తాళిని గొరవింపకున్న. 396

మిత్రుని రహస్య మందెను శత్రువునకు,
అయ్యది రహస్య మని గర్వ మంద తగునె! 397

మధువు తగివంత లే దను ఖూట వినిన
బ్రంగిపోయెడి నిరుపేదగుండె నాది

సకియతో నాకు సంబంధసరణి వలయు,
కలయికలు లేనిచో వియోగహృద్ధి వ్రేయము. 899

ఒరుల కొసగి లేచె ఉవిడ! నీ అధరమ్ము ?
నాకుగూడ నోరు లేకపోదు! 400

జ్ఞప్తి కేల తెచ్చినావు వాగ్దానమ్ము ?
మరచిపోతి వనుచు తరుణి తుదకు. 401

నా పిదప నావలపునకు నతు లొనర్ప
నవ్వలు లేదాయె వనుచు దుఃఖించినాను. 402

ఈరుణి! నీదు రమ్యాంగులి మరతునేని
ప్రేలినుండి గోయాడినరీతి బాధ! 403

రక్తభారలు తలపై వ వ్రాలనిమ్ము
ప్రేయసిగృహసీమను వీడగలనె? 404

గ్రహములు భ్రమించెఱో అహోరాత్రములును
జరుగు నేడో ఒకటి, యేల వెరగుపడగ! 405

అస్మదతుల తోచె గాయాల పూలు
వధ్యతిల కేగెదను హాసవదనమునను. 406

గోప్తి కేగి త్రాగకుండ రానేరాను,
త్రాగువరకు 'సాకి' చట్టుపెట్టు. 407

కవితా వివరణ

[అన్ని పద్యాలకూ వివరణ వ్రాస్తే గ్రంథం మరి విస్తరిస్తుంది. కనుక భావం వెంటనే స్ఫురించని కొన్ని పద్యాలకే వివరణ ఇవ్వడం జరిగింది.]

14. ఒక దిన్ని నీటి తింగిల్లు. అది కదిలా చేసే ఆ ఆకారాన్ని చూచుతుంది. కానిగా కానిగా, కనిగా కనిగా, ముద్రలలో ముద్రలగా మారిపోతుంది. చింతలు ఒక్కటే. అలాగే సుఖము, బాని ధ్యేయాలన్నీ ఇట్టి దిక్కుత్యాన్ని సుంపాడుతుంది. వది అదానూ వదలి దేవాలయానికి వెళ్ళున్నా, పాపకాలకి వెళ్ళవచ్చు. దేవాల్యాన్ని పోలిక వెళ్ళవచ్చు. ఎవరినో ఆ వెళ్ళు చేయడానికి వెళ్ళవచ్చు. కాని కేవలయానికి వెళ్ళని వెళ్ళిన పది దిక్కులకు తక్కినది గాననములు. మరికొ నునిలో వది నీటి చుక్కకీ, ముద్రలలో వది నీటి చుక్కకీ తేడా లేదు.

16. దిక్కులో నిప్పు వదగానే చురులు దిగుతుంది. కనిగానే గుళ్ళని పోతుంది. తేదనలో చదివేయేవాడు చుట్టూ లేదు వది చదివినాడని, గాలిలో, కన దిగునా గీతంను కాని గుడిలోని చుట్టూ పేసి ఆశ్రయించిన అంటున్నాడు. దిక్కులగా చదివినవం ఎలా? చచ్చుచూ కాదంటా నిప్పు చలాచలాచాలా? చల్లారే నిప్పు చేసే చచ్చుచుకత కాని న అంటున్నాడు తోడున్నాడు.

20. ప్రేయసాలు తన పోలో కది లేవలవా వీ ప్రేయసాని గాన వరుస్తున్నది. కది లేవలవాని యాదం పేసి, మిగతా కది లేర మూని అను తోయడం చేసి అమెను కిడిగించానికి వచ్చింది. కాని కది లేవలవా కదనం జరిగే అమెను పూసి ప్రతివాదిని కిడిగించువాడు. వచ్చేలా ఇవ్వడంపాడు. అమెను లన అమెను అచ్చింగడం అంత ఇచ్చేలా వది. అమెను ఎదిరించడం చేసే గెలు.

80. వైదులో ఉన్నాడు కాని. అక్కడ వాడా ప్రేయసాని నీటి కిరి బడి వూపకం వచ్చి, మనస్సు బాధ పడుతున్నది. అయితే కేవలగా ఇమిడి గొలుకును. వలన కలిగిన బాధవూడా లేకపోలేదు. కాని బడి వూపకం వచ్చి కలిగే బాధకన్న అది తక్కువే. ఇమిడి గొలుకులూ, బడినూ వెతకరచి పోపించండి. కల్లగా అయితే అంటుంది బడి. గొలుకులు వూడా అంతే. అయితే, ఒకటి వూడయ్యాన్ని బంధిస్తే ఒకటి అశ్చయము బంధిస్తుంది.

38. పాపతి కాన చివరకు ముత్యపు చివ్వులో పడి ముత్యం అవుతుంది. ఎట్టి నిలుకదేని నీటి చుక్కలకు ముత్యం కావడం కన్న పునఃకయేమిటి? నీటి చుక్కలకు పానకత ముత్యం కావడమే. కాని నీటి చుక్కలకు ముత్యం కన్న నిలుకదకు ముత్యం పానం ఉండంటున్నాడు గారితో. అయితే ముత్యం కావాలనే కోరికని అనీటి చుక్క వడలుకున్నప్పుడే ఆ పానం అభియంతుంది. అయితే ఆ పానం ఏమిటి? కంటిలో కన్నటి చుక్క అగుట. కంటిలో కన్నటి చుక్క అవడం ముత్యం అవడం కన్న గొప్ప దశయో? అవును. అదియే అయితే మెడలోని ఆభరణం లాలో, చెవిలోని కమ్మలలోనో పానం అభియంతుంది. అట్లు నిలుకదలే నయనంలో పానం అభియంతుంది. అన్ని ఖేంద్రములలో ఏదైనా, కాంతి ఉంతయిన? నయన నీకం నివాడ కూర్చునే భంగ్యం ముత్యంబనందా? లేదు. ఆ పానం అభియంతున ముత్యం అభియంతుంది. కనుక నిలుకదయే ముత్యం కావడాన్ని వివరించి, అట్లు పానం భరిస్తున్నది.

39. నక్షత్రాలు పగటి పూట ఆకాశంలో కనుపించవు. గోమంతి పరి పగవారలో రాత్రికి పరమగంగా వుంటాయి. అయితే పానాభరణం కాగానే ఏమవుతుందో ఏమో, గోమంతి అనియమం, పానాలు విన్నవించి పగ్గాంగా ఆకాశంలో పానాభరణం అయి చుక్కలు. పగలు అంతే నానకం గల ఈ చుక్కలకు కాంతి ఈ దిగంబరత ఏది? చిత్రియన గానాన!

40. నుండెలో ఏదో కలవతోంది. ఏమిటది? కలవలంలో ఉండేది పువ్వయినా. పువ్వయినా ఇలా పానాభరణం అయి పోయింది. కానపు ఇయన ముక్క. కాన ముక్కయింది పువ్వయినా అయి కనకు అయింది. అయితే, కాన కాన పరి పువ్వ నుండెలో నువ్వయినది. అంతలో అయి పువ్వ నువ్వయినది. కానం లాగినది. కాని లాగినప్పుడు ఆ పానాభరణం ఇయనముక్క లోపల విరిగి ఉండిపోయింది. అది మాటి మాటికి విరిగిన ముక్కలాగా కలవకు ముక్కయినది. అయిన నువ్వయిన పానం ఇయన ముక్కయిన పానం అయినది.

41. ప్రమదము తన ప్రేయసియైన పువ్వ కోసం చూస్తున్నది. ముందట పువ్వ కోసం ప్రమదాన్ని తనవద్దకు రావడం అయితే విరిగి పువ్వ అయినది. కాని ప్రమదము పువ్వయిన విచారకంగా కోరికపెరిగి పువ్వ కంటి పువ్వయినది ముక్క ముక్కలై పోయింది. ప్రమద కోరికనం పువ్వ పోయింది. పువ్వ నుండె కరిగింది. విచార గీతాల పువ్వపోయి. ప్రేయసిని కరిగింతు.

42. ఎంత ముఖం వున్నా పియస లెక్కలేదు. ముఖంలో కాని లావణ్యమునది పోయింది. ఆకాశంలోని ముఖం పోయింది.

మొదటనే నీవు నీవారు దుఃఖ పొందొచ్చి పరిగిపారు. అప్పుడు ముగ్ధుడు, దుఃఖపొందొచ్చి అలా విద్యుదగ్నితో పరిగించుకుంటావు నీవును. అంధకారంగా మొదట నీవు నుండినంతో పొగిపోతావు.

50. గమ్యం తెలుపు పోతున్నాడు. అది కనుకేదో మూలాన నిలుచివున్నది. కాని ఈ సూక్ష్మతను దౌర్భాగ్యమేమో, గమ్యంమీదా మూలంపై వదలిపోతున్నది. యాత్రకుడు ఎంత వదలితా అది అందగు, కనిపించు నీవుంటుంది. ఇతడు ఏ కేవలం నడుచున్నాడో ఆ కేవలంనోనే అది మూలంపై పోతున్నది. అలాటి గమ్యం కనుచూపు మూలాన ఉండి మూలంపై ఏమి లాభం! ఎంత వదలితా, ఎంత వదలగలిగా అంతోలేం. శ్రీమతి గిరినాథ స్వామీయారాధనకుం దరిచిస్తూనే ఉంటుంది కాని అందగు.

51. గాలిలో యొక్క కణ్వశోధలు వివిధ ఆకారాల్ని ఆకాశంలో అంటున్నారని — “గాలిలో! ఏమి కణ్వశోధ! ఏమి తిస్త్వించి! ఇంకా కణ్వచింత కలిగినా కాదుకా నేనున్నా! నీవు కానుకు మూకుడు నీ, నీ శోధంపై మేము నిన్ను యోగి అనేకాళ్ళం” అని. కానీ అందగు ఉన్నదని చాలా వదిలి కణ్వశోధ చేసేవాడు ముఖ్యంగా మోగి అనినది ముఖ్యంగా. కానిలో యోగిత్వం లేనట్లు ఫలవాలేదు. కాని నిజం గా యోగ నింతి గిరినాథ ఉన్నట్లు ఉంది, కానుకు అభ్యాసం ఉంటే, అతడు యోగి అనిపించుకోలేడు. కనుకలోనే సర్వంవుంది. నిర్మల పృథ్వీని ఎందుకీ గునినగడం.

52. సంతోషం అనేది ఎలా అభిమంది? అలాచలలో అన్నీ బాంధవ్యం. అనగా, కాంతలు భరిస్తావునే వచ్చుకం. మరీ పృథ్వీని నీవు వియోగాగ్నితో ఎవారిలా వుంది. మేడకు ఒక్కటి, పృథ్వీని మరీ అలా తెలుపు బాగుతున్నాయి. ఇట్టి సుందీకానంతలో సంతోషం ఎలా సాధ్యమవుతుందో?

53. ప్రభుత్వ యోధానికా వుంది. ఒంటరి కనం భయంకరంగా వుంది. యోధానినందా ముందు, భూలు లేనే లేదు. అలాటి యోధానిలో భూలు భూయించడం ఎలా? గాలిలో యోధానిని భూయిస్తాడు. తన ఎలాని పృథ్వీ యొక్క ముక్కలు ముక్కలుగా నరికి ఒక్కొక్క ముక్కకు ఒక్కొక్క నులీ భూభరిత ఆముండ్లక వచ్చుతాడట! కానీ బలియై తన ఎవారి ప్రభుత్వ భూయించుతాడట!

54. మరీ శోధవలెన నున్నట్లు, కేవలమేం వంచలో పానకాల ఉండడాన్ని సహించడు. కాని కేవలమేం వంచలో పానకాల ఉండడం సహించ అంటున్నాడు గాలిలో. పానక భ్రమ్యం, మంచి చెడ్డలు, మోసం నీడలు కంటి మెరిసి వుంటాయి. కనుకను కిందగా కనుకమంది కాన

పాదాల వద్ద వుండడు. కనుకావు రూడ లేదు; కన్ను చూస్తుంది. గోదాలయం వల మనో వికాసం లేదు; పాదం వల్ల మనస్సు లేస్తూవు క్రింది ఆలోచనలకు పాండుతుంటుంది!

66. యిష్టే గత కోర్కె చచ్చిపోయిందట! కోర్కె యెందుక పచ్చింది? కాదు చచ్చు అంటుంటే అర్థంలే! ఒక చెట్టు కాలి ఒక చెట్టు కాలవంటా ఉండదు. ముందు కాలి పోతుంది. అలాగే వియోగాన్ని వృద్ధయాన్ని పూర్తిగా దహించి తేలింది కనుక వృద్ధయంతో ఉన్న కోర్కె కూడా కాలి పోయింది. మరో వియోగ దహాన్ని యిష్టేగత కోర్కె కూడా పొట్టి పోతుంటే వాదలుమొనరి.

67. తన వృద్ధయం ఎక్కడో తప్పి పోయిందట. అది ఎక్కడ పట్టి పోయిందో తనకు తెలియదు. పోయిన వృద్ధయం కోసం కాదు తెలుగు గుచ్చాడు. తెలుగుకున్న వాడికి కానందా, ఆమెకు దొరికింది వృద్ధయం! "నా వృద్ధయం ఏ వద్ద ఉన్నది. నీకు నిన్ను పోయిందాను" అని స్వంతంగా తెలుసుకున్నాడు నాటికి

75. దొంగకు దొరకవంటా ముగ్ధులెవరూ. మనకు పట్టుబడ్డాడు. ఇన్ని పట్టుకోవాలికి ముగ్ధులదేం వల్ల దొంగ కాళ్ళు నొచ్చినవి. ఇరవీ కాళ్ళు నొచ్చినవి. కానీ దొంగకు, దొంగిన వాడు లోతున గతుక ఇరవీతో కాళ్ళు ఒకరిండు వచ్చాడు దొంగ.

80. ఆమె తన వదాళుడు ముద్దు పట్టుకోవాలికి కూడా ప్రియమికి అనుమతి ఇవ్వడం లేదు. "నీకు ఆకాళంలో మరొక మేనా కానా? నాకు నీ పాదాలు మంచివే అనుమతి ఇవ్వవు" అంటున్నాడు. ఆకాళం ఒక విధంగా ఉన్నతమైనది. ఒక విధంగా చల్లకూర్పుం. ఆమె పాదాలను ఆకాళంలోని నేతలలు చుట్టిపాటు అని ఒక అర్థం. తన ప్రియంకాలు అంత గొప్పవి అని తెలుసుకున్నాడు. కాదు ఆకాళంలోనే కూర్చున్న అంటున్నాడు. ఆకాళం అనగా అనకాకాన్ని ఇచ్చేది. నిజానికి ఆకాళం అంటూ వ్రుండుంది. మన కలల దూడ ఎటుగా నిలబడంగా కనిపించేదో ఆకాళం కాదు. ఆమె పాదాల చుట్టూ ఉన్న కాళి స్థలం కూడా ఆకాళమే. కనుక ఆకాళం ఆమె పాదాలను చుట్టివున్నది. కాదు ప్రియం దరహా పరితాపంవలన చూపు దైవాదు. తనకు ఆ ప్రియం పాద చుంబన భాగ్యం కలుగజేమి?

90. నాకు నా ప్రణయస్వయానం చూస్తే వృద్ధయం తలవక్కుపోతుంది. అది పాదవర్ణకలి తనకు అభివేదించుకునే భరింభరాని చాథ కలుగుతుంది. ఆ చాథ ప్రణయచాథ కన్న పాదులు, అది చెప్పడానికి ఈ పద్యం చదివిన

నాడు గాలిచే. ప్రళయం ఆకారం కనించి నిలబడితే, చాది ప్రక్కన నిలవ
కాధించే ప్రేయసి నిలబడితే, ప్రళయమే ఒక్క నిలువడు చక్కన ఎక్కట!
ప్రళయంకన్నా ఎక్కన కాథ నిలిచున్నది వీరయారాలు.

90. చాకాయ, కైదులు, హాజీమలు అది అనడానికి నడులు నాళ్ళకు
“కాగితమున నుంచులు కట్టవారు” అని అనహాళన చెప్పన్నాడు గాలిచే
ఎందుకంటే, కాళ్ళు తన విరవా లోగాన్ని తగ్గించలేదు. పైగా లోగిలి నిప్పు
తగ్గదని చింతిస్తున్నారట!

92. విరవా కాథ భరించరావలసినది. కాత్రి అంధకారంలో
అటు నుటు చంద్రలింగాన్ని భావించుకున్నాడు. నిగలు మోల్కొలిపేసే నిధిం
లేక అటు వరుసకు భావించి చాది చాటున చాక్కంటున్నాడు. అందుచే
కాథ చుక్కరంగానే వుంది.

101. చాలా కాలానికి వీరయిడిమిన అటువ కలిగినం కలిగింది.
ఇంట్లో రావడానికి అనుకుని ఇచ్చింది. ఇన్నాళ్ళకు దయ కలిగినందుకు సంత
సించి అతడు అటు ఇంట్లోకి వ్రేలికించిగాడు. తన వక్కనిచ్చి పనులు
వన్నాడు. అంతలో అటు మనసు మారింది. “వళ్ళిపో” అని వళ్ళిగొట్టింది.
అంత చలచితురాలు. వక్క వరచుకునే లోపం మళ్ళీ కొనసాగి వళ్ళి
పొట్టుకుదట!

102. అటుకు తొర్రకి అన్నాడట. అదిదే ఏమనవలసినది తొలుతంది.
ఒకటి అటు లోపగిందితే, లోపలు, అటు లోపం నులులునాటి అంటారు.
ఎందుకంటే అటు ఎక్కడ? తొర్రకి ఎక్కడ? తొర్రకి కంటే నూచా
అంతకంటే అది భావం.

103. నందెలో గాయాలు వడి, ఆ గాయాలు మోసి మిచ్చలేవని.
ఆ ప్రతిబుద్ధు వీటికా వ్యతిరేకి వీలయింది! తన కాథయే తన కలి వీలయి
గాలిచే భావన. కాదు తన కాథన ప్రసంగం, కాథలోనుండే నూతన
కాంతిని, నూపు రీతి పొంది లోగాన్ని వీటికా వ్యతిరేకం చెప్తానంటున్నాడు
అలాచాది గాలిచే

106 స్వర్గంలో నరా మరణ రహిత యానగాన్ని ప్రకటించే తేజ
తగ్గినుండని కొందరు భక్తల మోధివిశ్వాసం. ఆ మోధివుడు పొందడానికి ఈ
లోకంలో మధ్యపాదం చేయడం మోతుంటారు ఆ భక్తలు. గాలిచే
అంటాడు: “వీధివాళ్ళల్లాంటి! తేజ, ఈగల ఎంపిలితో తయారైతేంది.
మధ్యయే పోల అప్పుడు. కనుక స్వర్గంలో చొరుకనున్న ఈగల ఎంపిలికాదు

109. ప్రేమతో అమె కన్నీరు రావడం ఆ కన్నీటిధారల ఇతని తల పడినట్లు. ఖడ్గధారగల పరులైన కన్నీటిధార తన కలను తెగగొట్టినట్లు. ఖడ్గానికి ధారలుంటుంది, పిళ్ళికా ధారలుంటుంది. కదిలి పడను వుంటుంది, కన్నీటిలో పడను ఉంటుంది. పడను అనగా కది. అమె ఏదీనీ తనతల తెలిసరి చాడ అవుతుంది అని భావం.

110. అమె కోపంతో నన్ను చంపడానికి గాని కానం నడచితే ఆ కానం కాకి చనిపోవాలి కాంక్ష వాకుంది. కనుక అమె ప్రేమపడి నులి పడవల్సికో నక్కరలేవంటూ తెలిసి యెదుట నిలుస్తాను. అప్పుటికి అమె కానం కన్నీటిలో, ఆ కన్నీటిలోయిన కావాన్ని తెచ్చి అమె కిచ్చి, మళ్ళీ నులిక నడిగా నులిచుంచి కోట్లమరి కోతలాను.

117. ఎండకానంలో నుదురు ప్రయాగం చేసేవాళ్ళకు కాళ్ళు కాని బాగు తెక్కుతాయి. ఆ బాబుల బొప్పికి ఆ కాటాపాటలు గుబురు నడక లేదు. ఆకాశంలో మెక్కలు కూడా పృథ్వీ నీర్లు మార్గం చూడ నడచి నడచి, బాగుతెక్కిన కాళ్ళలో గుబురు నడకలేకుండా ఉన్నాయట! మెక్కలు గుబురు నడుచున్నట్లు కనబడవు. చాలా మెలగా ఈమెకో మంటూ నడుచున్నట్లుంటాయి. రాత్రి ఎంతకూ తెగదు. విరహరాత్రి నుదీర్లు మార్గంలా వుంటుంది.

181. తనకు, అమెకు పృథ్వీ నుంబంధమన్నట్లు ఇతరులకు తెలియ గానీ నీనుకండి అభిమానంలో తెచ్చి పదిలోయం కామె. అంత అభిమానవతి. నీనులో అడవాళ్ళు పరుగె తి పరవాలో వాళ్ళున్నట్లు, అమె మట్టిలో వాళ్ళున్నట్లు, ఈయం! ఎంత అభిమానవతి!

184. పుట్టి అదివి 'అడవి' పుట్టాన్ని విడిచి నరకంలోకి తెచ్చిన గాథలు విని చాడ పడూసాగాని, నేను పుట్టంగా నీచే అడవి గొట్ట పడి నీ ఇంట్లోంచి తెచ్చిపోయి అనుభవించిన చాడ అంతకన్న తెలుసన్నట్లు.

185. నీ కోపపు కదిలో నన్ను నరకగం నమకంటానా లేనా నా నిమిదగ కనకలో అది ఒకే కరంగం మాత్రమే. నీ కోపం నన్ను ఇంకెం చేయలేదు. ఇంత కన్ను కాటించలేదు.

187. ననుకరిం పుట్త తన పాడుపడిన ఇంటినిండా గడ్డి మెలిచింది. నడి ఇంట్లో గడ్డి మెలిచే పాడు పడడానికి చిహ్నం. ఇక తిరి యిరువురూ గడ్డినా మెలికి నమోదు ఇంకా ఎంత భూరంగా వుంటుందో!

నూడు ఏమిటా తపాళేయ. అయినా నిన్న అడవిలో పట్టే విదుగు తన ఇంటిమీదే పడిందని ఎందు కనుకాలో తన నూడు ఇంకానే ఉందని అందవచ్చుగా !

142. పాపకాలలో అంతాను తిలిపడి ఉండడానికి కారణం అక్కడి మధువు కాదు. ద్వియురాలు కనపడే వరకు అటు యిటు కాంక్షి బారిని మోసే వరచింది. నిజానికి మధువు వారి తెనలి ఇప్పుడు ముల్ల పూచే తల్లిగిరిగి లేదు.

143. చలక నూడ విల కాదు అన్నరాలు రింగా అనవచ్చునని ఒక అధికారుడం పొరపాటున గ్రామీ దాన్ని నిర్వాహ్యం గా పెట్టే పనుటా. అలాగే భగవంతుడు తనకు బిరుదాంశం కల్పించి, అది గ్రహించి చెరిపే చేస్తున్నాడట. కాదు అనవరాతలమంత పనికి రాని వాడో!

144. అడ్డంలో తన ముఖా చూచునని, ఇంకెవరో అందకనే వచ్చిందని శుభ్రత పడుతున్నదట! తన కంటి అందకలే ముఖా చూచే వారెంతో ముండి పడుతుంటో! తన ప్రతిబింబాన్ని చూచే భరించలేని అటు చిరస్థి వర్ణనా నీతం.

154. ప్రణయోన్మాదాన్ని పాపకాలలో పోల్చితే దాని ప్రకారం ఎంత అది అడగడం చేసికో వంపు వీర్చి యొక్క వికారత్వాన్ని ఆకాశానో పోల్చి చూసే ఆకాశం, ఇతర పాపవనీ చిన్ని బుట్టంతో తుంటుందట! కలలు వీర్చి ఆకాశం కన్న అనేక రెట్లు వికారం. ఆ వీర్చికి అందులేదని ఆగం.

157. కాదు అటు ఇంటికి వెళ్ళాడు. వెళ్ళే వరకే కలుపులు తెరిచి ఉంటే తనకు బాధ అత్రుంది. ఎందు కనగా, ఆ కలుపులు మగవరి కోసమే యిది వరకే తెరువ బడినవి అనే అనుభూతాన్ని కలిగి యి. కనుక కాదు వెళ్ళే వరకు కలుపు మూసి ఉండాలి. కాదు నిజానగానే అటు వచ్చి గెలుపు వీయాలి. అది తనకోరిక.

178. "నా దుఃఖాలు నిన్ను నన్ను చంపింది. వీటి నన్ను చంపినా నని ననం నిన్ను నిందించడం చేసికో!" అంటున్నాడు. కాని ఈ దుఃఖానికి కారణం నీవే. నీవే నన్ను కాపించి చంపినా వనే భర్తని ఇందులో వుంది.

177. సోక్తికి ఇట్లే కాదు. అక్కడ ఏమీ లేదు. కూర్చుం. "నా లేదు. చమకమయీ లేవు. గగన సోక్తలు సోక్తిలో తిరుగుట ముసగా కూర్చుం క్రమ్యుకొనుట.

182. పూరితోట విండా అర్చిత ఉన్నది. అంత అర్చితున తోటకు తాళిగోడనూడా పూరితోనే కట్టినారట! కవికనున నమన అ తోటలో లేదు. పుణ్యార్చితున తన మౌనయాన్ని అట్టి పూరితోటతో పోల్చు విన్నాడు కవి.

187. కొన్ని మద్యములు వీసాలో పోతే, వీసా కోతపడి కరిగి పోతుంది. అంత తీక్ష్ణమైన రసాయనము లన్న మాట అది. “వీసాలో పోయినా చే వీసాను కోనే సారాయి వలె మనమును కోనే తదన నాలో పడింది,” అంటున్నాడు.

191 వీపం ముగ్ధానే పొగ చుట్టుకుంటుంది. వీపం బాగా తెలుగు విన్నప్పుడు పొగవుండదు. వీపం భర, పొగ భార్య. వీపం మిరిగే సరికి వియోగంబలన దుఃఖిస్తూ, పొగ నల్లచీర కట్టుకున్నదట. నల్లదురులు కట్టు కోడం విచార చిహ్నం. వీపం మిరిగినందుకు దుఃఖిస్తూ, పొగ నల్లచీర కట్టుకున్నది!

196. లోకంలో మౌనయంకన్ని చిహ్న సమన్వయంకటి లేదట!

207. గురువా! ధ్వజంలోని మధువునుగూర్చి ప్రస్తావిస్తావు. అది నీవు పుచ్చుకోలేవు. మాకు ఇచ్చుకోలేవు. అది ఎవరి! అందరి కాదని, ఈ లోకంలో లభించే మధువును ఆపాదించక ఏమి వృథాశ్రమ అని అంటున్నాడు కవి.

218. “నీవు చాలా పొడవుగా, కోరిగా, అందంగా ఉన్నావని వంటున్నావేమో, నీ వయసు విరళోనియాడు ప్రేయసీ! అది నీకన్న పొడుగుగా వున్నాయి. కనుక గర్వపడకు. నీవు నీ వయసుక పొడుగుగా లేవు” అంటున్నాడు. భ్వని అమె వయసు అమెకన్న పొడవుగా ఉన్నది. కనుక అమె చాలా అందకలె అని అదం. అందకలెల వయసు చాలా పొడవుగా వుంటాయని ప్రాచీనం భావన. ఇప్పటి అందకలెలు అట్లు కత్తిరించుకుంటున్నాయ!

222 అమె కనుయాత్ర, కలిలా నందెలో నుచ్చుకుని బాధించినా పరచారేదు. నందెలోకి ప్రవేశించిన నీ యాత్ర, కలిలా బాధాకరమే అయినానూడే మిత్రయవలె యాచుకుంటాను. మౌనయంలో మిత్రులే ప్రవేశించే గలదు.

238. దుఃఖాన్ని సహించడానికి ఒక్క చూడడం చాలడంకే ఇంత దుఃఖం పెట్టినవాడవు, దాన్ని సరిగ్గా చూడే ఒక చూడడానికి ఇవ్వకపోయావా? తేడా! ఒక్క చూడడం మీ సంగతులన్నీ?

240. అతిపియ్య, దుఃఖితుని అంతా తనను తన సోదరులూ పది పోయింది. నిష్కంశం పోగ్ బేది పుట్టిపోయింది. ... నీ నుండి (కాథ) వున్న కావీది, సహజంగా ఉదయి వచ్చిపోయింది. ఎన్నోగా పరిగి త: పుండయ. దుఃఖితునికి సోదరు సోద పుండయ.

242. ముందరీయాలను నీ మనానలే ప్రేమించుకుంటున్నా. ... ఆ ముందరీయాలను తోడాలలాగే ప్రేమించే పుండయ కావాలి! ... పుండయింది. కాని వారు అలా ప్రేమించకుండా, నీకు ప్రేమించి పోయిపోయింది.

250. "మీరే గా.మను 'పానిపో' తో మరలమరల చేయండి. కాథ పైతవానికి నిదర్శనము. కనుక గా.మం ఎప్పుడూ 'పానిపో' మా యంతా 'మల' చేయాలి. ముందుగా గా.మం ప్రేమించే ముగ్ధ గాని కాదు వద్దు" అంటున్నాడు కనుక గా.మం.

